

ÓBUDAI EGYETEM

Keleti Károly Gazdasági Kar
Vállalkozásfejlesztési és Infokommunikációs Intézet

DIPLOMAMUNKA

ÓE-KGK
2023

Hallgató neve:
Hallgató törzskönyvi száma:

Hir Marcell Mihály
T009227/FI12904/G

ÓBUDAI EGYETEM
ÓBUDA UNIVERSITY

Óbudai Egyetem
Keleti Károly Gazdasági Kar
Módszertani és Menedzsment Intézet

DIPLOMAMUNKA FELADATLAP

Hallgató neve: Hir Marcell Mihály

Diplomamunka száma: SZD2302281322004812

Törzskönyvi száma: T009227/FI12904/G

Neptun kódja:

Szak:

Vállalkozásfejlesztés MSc mesterszak

Specializáció:

A dolgozat címe: A korona vírus hatása a családon belüli szerepekre

A dolgozat címe angolul: The impact of the coronavirus on the roles within the family

A feladat részletezése: 1. Végezzon szakirodalmi kutatást a családon belüli szerepekkel kapcsolatosan!

2. Mutassa be, hogy milyen hatással volt a koronavírus járvány a családi szerepekre!

3. Végezzon primer kutatást a koronavírus járvány családi szerepekre gyakorolt hatásával kapcsolatban!

4. Elemezze a kapott eredményeket, és vonjon le következtetéseket!

Intézményi konzulens neve: Dr. Szilágyi Győző Attila

A kiadott téma elévülési határideje: 2024. 12. 15.

Beadási határidő: 2023. 12. 15.

A diplomamunka: Nem titkos.

Kiadva: Budapest, 2023. 12. 14.

Intézetigazgató

A dolgozatot beadásra alkalmasnak találom.

belső konzulens

külső konzulens

ÓBUDAI EGYETEM

Keleti Károly Gazdasági Kar

HALLGATÓI NYILATKOZAT

Alulírott **Hir Marcell Mihály** (Neptunkód: [REDACTED]) hallgató kijelentem, hogy a diplomamunka saját munkám eredménye, a felhasznált szakirodalmat és eszközöket azonosíthatóan közöltem. Az elkészült diplomamunkában található eredményeket az egyetem és a feladatot kiíró intézmény saját céljára térítés nélkül felhasználhatja, a titkosításra vonatkozó esetleges megkötések mellett.

Budapest, 2023. 11.14

hallgató aláírása

A koronavírus hatása a családon belüli szerepekre

TARTALOMJEGYZÉK

1.	BEVEZETÉS	1
1.1.	Téma kijelölése	1
1.2.	Témaválasztás aktualitása.....	2
1.3.	Hipotézisek, célok.....	3
2.	CSALÁD	5
2.1.	Családmodellek.....	5
2.1.1.	Interakcionista családszociológia.....	5
2.1.2.	Strukturalista-funkcionális családszociológia.....	6
2.1.3.	Konstruktivista családszociológia.....	8
2.2.	Család identitás	8
2.3.	Családi szerepek	9
2.3.1.	Anyai szerep	14
2.3.2.	Apai szerep	16
2.3.3.	Gyermek szerep	18
2.4.	Koronavírus-járvány hatása a családi szerepekre	19
2.5.	Koronavírus-járvány hatása a gyermekek oktatására	27
2.6.	Koronavírus-járvány hatása a háztartási munkák megosztására.....	29
2.7.	Koronavírus-járvány hatása a foglalkoztatásra.....	31
2.8.	Koronavírus-járvány pozitív hozadékai a családok számára.....	34
3.	ADATGYŰJTÉS MÓDJA, ALKALMAZOTT MÓDSZEREK	37

3.1.	A kutatás célja.....	37
3.2.	Primer kutatás módszere, bemutatása.....	37
3.2.1.	Strukturált interjú.....	38
3.2.2.	Kérdőív	39
4.	Eredmények és elemzés	41
4.1.	Kérdőív eredményeinek elemzése	41
4.1.1.	Demográfiai jellegű kérdések válaszainak elemzése.....	41
4.1.2.	Család jellemzőire vonatkozó kérdésekre érkező válaszok elemzése	44
4.1.3.	Családi szerepek változására irányuló kérdések.....	44
4.1.4.	Érzelmi és pszichológiai hatásokra vonatkozó kérdések.....	50
4.1.5.	Gazdasági hatásokra vonatkozó kérdések.....	53
4.1.6.	Jövőre vonatkozó kérdés.....	54
4.2.	Kérdőív eredményeinek összefoglalása.....	57
4.3.	Interjú eredményeinek elemzése.....	59
4.3.1.	Járvány első időszakára vonatkozó kérdések.....	59
4.3.2.	Családra vonatkozó kérdések.....	61
4.3.3.	Összezártság hatása a családra.....	62
4.3.4.	Új hagyományok a koronavírus időszaka alatt.....	65
4.3.5.	Járvány hatása a család gazdasági helyzetére	66
4.4.	Interjú eredményeinek összefoglalása	67
5.	Következtetés.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

5.1.	Hipotézisek vizsgálata	70
6.	Összefoglalás	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
	IRODALOMJEGYZÉK	73
	MELLÉKLETEK	I
	TARTALMI KIVONAT	XIV
	SUMMARY / ZUSAMMENFASSUNG	XIV

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A munkaképes korú népesség foglalkoztatási rátája, 2016 Forrás: KSH 2016.	14
2. ábra: Az anyák szerepei Forrás: saját szerkesztés	16
3. ábra: Az apák szerepei Forrás: saját szerkesztés	18
4. ábra: A gyerekek szerepei Forrás: saját szerkesztés	19
5. ábra: Férfiak teherváltozása a karantén időszak alatt Forrás: Herendy, és mtsai. 2022, p. 47.	22
6. ábra: Nők teherváltozása a karantén időszak alatt Forrás: Herendy, és mtsai. 2022, p. 51.	23
7. ábra: Házifeladattal és önálló tanulással töltött órák és az online órák heti száma az oktatási szintek szerint Forrás: Herman, és mtsai. dátum nélk. p. 241.....	28
8. ábra: A szülők tanulásra fordított ideje és ennek változása a járvány hatására Forrás: Herman, és mtsai. dátum nélk. p. 247.....	29
9. ábra: A másik háztartási munkateljesítményével való elégedettség Forrás: Herendy, és mtsai. 2022, p. 52.....	29
10. ábra: Háztartási munkával való elégedettség.....	30
11. ábra: Foglalkoztatási arány megoszlása nemek szerint a COVID-19 válság következtében Forrás: Bluedorn, és mtsai. 2023, p. 89	32
12. ábra: A munkaórák ciklikus összetevője nem és családi állapot szerint Forrás: Alon, és mtsai. 2020	33
13. ábra: Kipihetség a Covid-19 következtében Forrás: Havasi 2020, p.114.....	36
14. ábra: Primer vizsgálatom ütemterve Forrás: saját szerkesztés.....	38
15. ábra: Válaszadók nemének megoszlása Forrás: saját szerkesztés	41

16. ábra: Válaszadók életkorának megoszlása Forrás: saját szerkesztés	42
17. ábra: Válaszadók lakhelye Forrás: saját szerkesztés.....	43
18. ábra: Kitöltők legmagasabb iskolai végzettsége Forrás: saját szerkesztés	43
19. ábra: Hány ember él a kérdőívet kitöltők háztartásában Forrás: saját szerkesztés ...	44
20. ábra: A kitöltők tapasztaltak-e változást a családon belüli szerepekkel kapcsolatban	45
21. ábra: A családon belüli változások milyenek voltak a kitöltők szerint.....	46
22. ábra: Igényeltek-e a kitöltők érzelmi támogatást külső forrásoktól Forrás: saját szerkesztés	48
23. ábra: A kitöltők családtagja volt-e beteg vagy volt-e karanténban Forrás: saját szerkesztés	48
24. ábra: A kitöltők voltak-e karanténban lévő családtag gondozói Forrás: saját szerkesztés	49
25. ábra: Tapasztaltak-e nehézségek a kitöltők a munka és a háztartási kötelezettségek egyidejű kezelése terén	50
26. ábra: Okozott-e érzelmi vagy pszichológiai hatást a családi szerepekben bekövetkező változások Forrás: saját szerkesztés.....	50
27. ábra: Befolyásolta-e a családtagok érzelmi jólétét a megnövekedett együtt töltött idő Forrás: saját szerkesztés.....	51
28. ábra: Változtak-e a családon belüli kommunikációs minták Forrás: saját szerkesztés	52
29. ábra: Okozott-e a járvány elszigeteltség vagy magány érzést a családtagok között Forrás: saját szerkesztés.....	52
30. ábra: Okozott-e anyagi nehézségeket a pandémia Forrás: saját szerkesztés	53

31. ábra: Változott-e a kitöltők keresete a pandémia során Forrás: saját szerkesztés	53
32. ábra: Változott-e az anyagi döntéshozatali szerep a pandémia következtében Forrás: saját szerkesztés	54
33. ábra: A kitöltők véleménye a jövőben a pandémia miatti családi szerepek változásáról Forrás: saját szerkesztés.....	55
34. ábra: A kitöltők szerint a családi szerepekre gyakorolt hatás milyen hatással lesz a család általános jólétér Forrás: saját szerkesztés	56
35. ábra: Milyen szerepet játszanak a külső tényezők a családi szerepek változásaiban Forrás: saját szerkesztés.....	57

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Kérdőív kérdéseinek csoportosítása Forrás: saját szerkesztés 40
2. táblázat: Családi dinamikában bekövetkező változásokra vonatkozó kérdések Forrás:
saját szerkesztés 46
3. táblázat: Családi dinamikában bekövetkező változásokra vonatkozó kérdések
sorrendbe rendezve – legjobb eredmények Forrás: saját szerkesztés 47
4. táblázat: Interjúalanyok összefoglaló adatai Forrás: saját szerkesztés 59

1. BEVEZETÉS

1.1. Téma kijelölése

Diplomamunkám témájának kiválasztása során több szempontot is figyelembe vettem, fontosnak tartottam ugyanis, hogy olyan témát válasszak, amiről figyelemfelkeltően tudok majd írni, valamint az, hogy dolgozatommal hozzájárulhassak majd mások informáltságához.

A család születésüinktől fogva fontos szerepet tölt be az életünkben. Az ugyanis az az egység, amely már az emberöltők kezdetén is iránymutatásul szolgált. A tinédzser kori nehézségeink idején fékez és védelmez minket, majd felnőttünk után a saját családjunk alapítása során példát szolgáltat mindannyiunk számára. A család tulajdonképpen egyet jelent a biztonsággal, a melegséggel és az otthonnal. Ezt a kötelet fogom részletesen ismertetni dolgozomban, valamint bemutatom azt, hogy a koronavírus-járvány milyen hatást fejtett ki a családon belüli szerepekre, milyen mértékben forgatta fel a családokon belül érvényes szabályokat, valamint azt is, hogy ezt hogyan kompenzálták a családtagok, hogyan tudtak minél gyorsabban asszimilálódni a helyzethez.

A 21. század hajnalán a koronavírus-járvány és az azt követő karanténintézkedések olyan felfordulásokat okoztak az emberek addig megszokott életében, melyek egy új valóságot alakítottak ki. A COVID-19 gyors terjedése új kihívásokat hozott magával, melyek hatásai a társadalom valamennyi szegletére kiterjedtek. A járvány tombolása közepette pedig átrendeződések alakultak ki, melyek közül kiemelkedőek a családon belüli szerepek és dinamikák. A bezárások hatására több időt töltöttek együtt a családtagok, ez a megnövekedett közelség pedig hatással volt a családi kötelezésekre, de új kihívásokhoz is vezetett. A távmunkával és a gyermekek online tanulásával sok szülőnek egyensúlyba kellett hoznia saját munkahelyi feladatait, és új fajta határvonalat kellett felépíteni a családi élet és a munka közé. Mivel a családtagok több időt töltöttek otthonaikban, így sok helyen újra osztásra kerültek a háztartási kötelezettségek, jellemző lett, hogy a gyerekeknek is aktívabban kellett venniük a részüket a háztartási feladatok elvégzéséből.

Sok helyen a munkahelyek elvesztése, a jövedelemcsökkenés és a gazdasági bizonytalanság felborította a család pénzügyi stabilitását, amely jelentős stresszforrásnak bizonyult ebben az időszakban.

Természetesen azt, hogy a világjárvány milyen hatásokat fejtett ki a család dinamikájára, befolyásolta a család szerkezete, a benne lévő személyiségek és az adott régióban a járvány súlyossága. Ezek a hatások egyszerre lehettek pozitívak és negatívak is.

A diplomamunkám célja tehát annak bemutatása, hogy a koronavírus-járvány hogyan befolyásolta a családon belüli szerepeket. A korlátozások és intézkedések hatására elterjedt az otthoni munkavégzés és a távoktatás, melyek új helyzeteket teremtettek a családtagok közötti kapcsolatokban. Dolgozatom fókuszában azonban nem csupán az átmeneti változások állnak, hanem a hosszú távú hatásokat is igyekeztem felmérni. A kutatás során elemeztem azokat a mechanizmusokat, melyek lehetővé tették a családok számára a megfelelő alkalmazkodást és a válságok kezelését. Emellett nagy figyelmet szentelek a mentális egészség és a közösségi támogatás szerepének, mivel ezek az tényezők kulcsfontosságúak lehetnek a családok kapcsolatainak és erőforrásainak fenntartásában.

1.2. Témaválasztás aktualitása

Számos oka van annak, hogy miért fontos megvizsgálni azt, hogy a koronavírus-járvány milyen hatásokat fejt ki a családi szerepekre. A világjárvány hozzájárult ahhoz, hogy felerősödjön a családon belüli társadalmi és kulturális dinamika. Ezeknek a változásoknak a megértése pedig segítséget nyújt abban, hogy eligazodjunk a változó családi struktúrákban és az egység felé megnyilvánuló elvárásokban. A pandémia eltérő hatással volt a nemi szerepekre is. Mivel sok háztartás bezárkózott, így a nőknek további gondozási feladatot is el kellett vállalniuk, ami potenciálisan megerősítette a hagyományos nemi szerepeket. Erre kiváló példa az, hogy az iskolák bezárásával és a távoktatás beindulásával párhuzamosan a családoknak alkalmazkodniuk kellett az új oktatási szerepekhez, a szülőknek közvetlenebbül részt kellett venniük a gyermekek oktatásában, és ennek hosszú távú hatásai voltak az oktatási eredmények mellett a családi dinamikára is, amellett, hogy befolyásolták a nemek közötti egyenlőséget és a nők munkaerőpiaci részvételét is.

A járványhelyzet stressz tényezői - beleértve a társadalmi elszigeteltséget, a gazdasági nehézségeket és az egészségügyi problémákat -, hatással voltak a mentális egészségre. A családi szerepekben végbemenő változások, a megnövekedett háztartási feladatok mind-mind befolyásolták a mentális jólétet.

A pandémia fokozott stresszhez és szorongáshoz vezetett, a lehetséges konfliktusok kezeléséhez elengedhetetlen így annak megértése, hogy ezek a tényezők hogyan hatnak a családi szerepekre, a kommunikációra és a kapcsolatokra. Ráadásul a járvány megzavarta a közösségi és támogató hálózatokat, ami még tovább növelte a családokon lévő terheket és nehézségeket.

A családi szerepekben bekövetkező változások hatással vannak a gyermekek fejlődésére is, így e téma alapos feldolgozása hozzáadott értéket jelenthet e témakörben is.

A pandémia aránytalanul érintette a veszélyeztetett populációkat, mint az alacsony jövedelmű családokat, azokat, akik alapvető egészségügyi problémával küzdöttek, vagy azokat a háztartásokat, ahol egyetlen szülő található csak. A családi szerepek elemzése hozzájárulhat ahhoz, hogy ezen csoportok részére célzott támogatási és beavatkozási stratégiák kerülhessenek kidolgozásra.

Annak az elemzése, hogy a családok hogyan alkalmazkodtak a világjárvány jelentette kihívásokat, és hogyan birkóztak meg a nehézségekkel, értékes betekintést nyújtanak az emberi ellenálló képességbe és a válság idején használt alkalmazkodási stratégiákba. Kutatásom így abban is segítséget nyújthat, hogy bemutatja, melyek azok a stratégiák, melyek a kihívásokkal teli időben támogatják és erősítik a családok jólétét. Ezek az ismeretek értékesek egyaránt a jövőbeli válságokra való felkészüléshez és a családok mindennapi boldogulásának támogatásához.

1.3. Hipotézisek, célok

Szakedolgozatom hipotézisei a következők:

1. A családokban a koronavírus-járványnak köszönhetően az édesanyákra nagyobb teher hárult a gyermekgondozási feladatok miatt.

2. Az emberek tapasztaltak kihívásokat a munka és a háztartási kötelezettségek egyidejű kezelése terén a járvány időszakában.
3. A pandémia következtében kialakult családi szerepek változásai állandósultak és nem is tértek vissza a járvány előtti normákhoz.

2. CSALÁD

A család fogalmának meghatározása nem egységes, ugyanis a különböző tudományterületek máshová helyezik a hangsúlyt a vizsgálatok során, abban azonban a legtöbb szakértő egyet ért, hogy a család lényegében egy olyan dinamikus rendszer, ami az elsődleges szocializáció színtere. Az alapvető funkciók mellett azonban a családtagok között meghúzódó érzelmi kötődés befolyásolja azt, hogy a gyermek hogyan képes megtapasztalni önmagát és tágabb, illetve szűkebb környezetében élő embertársait (Andorka 2006). Számos tényező befolyásolja azt is, hogy ki az, aki beletartozik a családba, és ki az, aki nem, valamint azt is, hogy mennyire stabilak manapság a családba tartozás kritériumai. Ennek érdekében három klasszikus irányzaton keresztül bemutatom, hogy a 20. század elejétől a napjainkig hogyan változott meg a szociológiai gondolkodás a család definíciójáról (Husz 2022).

2.1. Családmodellek

2.1.1. *Interakcionista családszociológia*

Az interakcionista családszociológia a családot nem egyetlen tipikus formával azonosítja, helyette úgy tekint a családra, mint ahol a résztvevők spontán módon kapcsolódnak, és ahol a családot a tagok közös elképzelései és a résztvevők interakciói hozzák létre. A tagok személyisége ezen interakciók révén formálódik, az identitás alapját a rituálék és közös szimbólumok adják (Husz 2022). Az irányzat fő alapvetése az, hogy a családot nem a jogi kötelek határozzák meg, a hangsúly ehelyett az interakciókon van, a családi egység addig áll fenn, amíg a benne élők fenntartják interakcióikat. A fenti meghatározás hibája azonban az, hogy nem képes a családot elhatárolni az egymással szintén interakcióban lévő elsődleges csoportoktól (Ernst et al., 1999).

Az interakcionista családszociológia a következő szerepeket határozta meg:

- férj - feleség
- apa - anya
- fiú - lány
- fivér – nővér (Husz 2022).

A kapcsolat alapja általában a házasság, a vérségi kapcsolat vagy az örökbefogadás, valamint az, hogy a családtagok egy háztartásban élnek. Az egyes szerepek betöltői sokféleképpen kapcsolódhatnak egymáshoz, a társadalmi szerepeknek való megfelelés azonban szabályszerűségeket, mintázatokat hoz létre. Ez a felfogás inspirációul szolgált a családszociológia későbbi teoretikusainak (Husz 2022).

2.1.2. Strukturalista-funkcionális családszociológia

A strukturalista – funkcionalista megközelítés mód szerint a család és a társadalom kapcsolatát kell a fókuszba helyezni, tehát a családok struktúrája alapján határolja le a családot, a jogi és vérségi kapcsolatok és a közös lakóhely megléte szerint. Azért funkcionálisak, mivel a családnak a társadalomban betöltött funkciói alapján vezetik le azokat a feladatokat, melyeket az egyénnek el kell látnia. A meghatározásuk szerint a család egyfajta gazdasági és reprodukciós egység, melynek tagjai egymással szexuális kapcsolatban álló felnőttek és az ő gyermekeik. Ezzel tulajdonképpen a nukleáris családra (apa-anya-gyermek) szűkült a család meghatározása (Husz 2022). A nukleáris család a modern iparosodott társadalmak legelterjedtebb családformája, gyakran kétgenerációs családnak is hívják. A szélesebb rokonsági hálózatokkal bíró nukleáris családok elterjedése azért vált lehetővé, mivel más intézmények átvették a család bizonyos funkcióit, így a család specializáltabbá válhatott, és lényegében két fontos funkciója maradt, a gyermekek szocializációja és a felnőttek személyiségének stabilizálása (Horkai et al., 2021).

Az előbb említett funkcióknak az ellátása során a nők expresszív szerepet töltenek be a családban, ugyanis ők felelnek a család belső összetartozásáért. A férfiaknak viszont instrumentális szerep jut, mivel rajtuk keresztül képes kapcsolódni a család a külső társadalomhoz. A tudományos közösség azonban számos kritikával illette a strukturalista-funkcionalista definíciókat, mivel a koncepció elavult, ugyanis nem reflektál a családi formációk diverzitására és a háttérben álló folyamatokra. A kétkeresős családok növekvő aránya, az egyszülős, mozaik családok terjedése és az azonos nemű párok növekvő láthatósága megkérdőjelezi azt, hogy a strukturális definíciók valójában fenntarthatóak-e (Husz 2022).

A továbbiakban bemutatok néhány kritikát a nukleáris család meghatározásával kapcsolatban. A nukleáris családmódel korlátozott támogatási rendszert alakít ki a szülők és a gyermekek számára. Ha kevesebb közeli családtag él együtt (ellenben azzal a családmódellel, ahol több generáció is szorosan együtt él), akkor a nehéz helyzetekben kevesebb érzelmi és anyagi támogatás állhat rendelkezésre. A nukleáris családok tehát társadalmilag elszigeteltebbek, különösen akkor, ha távol élnek a tágabb családtagoktól. A hagyományosabb kiterjesztett családi struktúrában a bölcsesség és a tapasztalatok gyakran az egyik generációról öröklődnek a másikra. A nukleáris családok esetében viszont ez a generációk közötti csere korlátozott lehet, ami értékes kulturális vagy gyakorlati ismeretek elvesztéséhez vezethet. Sok kultúrában pedig a kiterjedt családi hálózatok létfontosságú szerepet játszanak a szociális és az érzelmi támogatásban is (Aeby et al., 2019).

Számos kritikus azzal érvel, hogy a nukleáris családmódel fenntartja a hagyományos nemi szerepeket és egyenlőtlenségeket, mivel ezekben a típusú családokban elvárható, hogy az anya vállalja a gondozási feladatok nagy részét, ami korlátozhatja a nők karrier-előléptetési és személyes kiteljesedési lehetőségeit. Ez a típusú családmódel nagy nyomást gyakorolhat a szülőre, mivel egyszerre több szerepet kell betölteniük: a munkahelyi feladatok ellátása mellett a gondozást és a háztartásvezetést is (Aeby et al., 2019).

Egy nukleáris család egyetlen jövedelemből való fenntartási pénzügyi kihívásokat jelenthet, ha pedig mindkét szülőnek főállásban dolgoznia kell, akkor nem jut elegendő idő a szülői nevelésre (Aeby et al., 2019).

A családokra egyre nehezebb társadalmi nyomás nehezedik, hogy alkalmazkodjanak a nukleáris családeshményhez, ami szélsőséges esetben a nem nukleáris családi struktúrák megbélyegzéséhez vagy diszkriminációjához vezethet. Ebből is látszódik, hogy a nukleáris család koncepciója nem jelenthet mindenki számára követendő példát, de sok egyén és család képes boldogulni ebben a struktúrában, és előnyöket kínálhat a magánélet és a rugalmasság tekintetében.

2.1.3. Konstruktivista családpszichológia

A konstruktivista megközelítés szerint a családot nem lehet objektív, statikus paraméterekkel vagy konkrét családiceállal azonosítani. Az elmélet kiindulópontja az, hogy a család valójában egy társadalmi konstrukció, ehelyett azokra a társadalmi gyakorlatokra kell fókuszálni, melyek révén az egyének kialakíthatják és fenntarthatják családi kapcsolataikat. Ebből a szemszögből megközelítve a család nem egy főnév, hanem inkább egy jelző, mely a mindennapok aktív cselekedetein keresztül nyilvánul meg és magában foglalja a másik gondozását és a munkamegosztást. A családtagok körét az irányzat szerint nem a jogi vagy vérségi kötelékek jelölik ki, hanem az egyén számára fontos társas kapcsolatok (Husz 2022).

A konstruktivista irányzat szerint a középpontba az egyéni értelmezések kerülnek, de a családra vonatkozó egyéni percepciók nem a társadalomtól szigorúan elkülönülve jönnek létre. Az elmélettel kapcsolatos kritika az, hogy úgy tünteti fel a családot, mely kizárólag az egyén szabad választásától függ és figyelmen kívül hagyja a társadalmi beágyazottságot, a morális kötelezettségeket és társadalmi struktúrákat (Husz 2022).

2.2. Család identitás

A családi identitás a család szubjektív érzékelése saját jelenlegi helyzetéről és karakteréről. Ezek azok a tulajdonságok, melyek a családokat egyedivé teszik és megkülönböztetik más családoktól. Sok szakértő ezt a csoportlélektani jelenségek közé sorolja, melynek alapja a közös hiedelemrendszer. A szerepekről, értékekről és kapcsolatokról kialakított meggyőződés szabályozza a végbemenő interakciókat (Andorka 2006). A családi „mi tudat” szerveződése funkcionális jelentőségű, ugyanis hangsúlyozza a közös célokat és a dolgok közös értelmezését. Egyrészt hozzájárul ahhoz, hogy kialakuljon egy csoport tudat, másrészt az identitás viselkedés-szabályozó hatással is bír, így teszi lehetővé a családtagoknak azt, hogy egymással és más csoportokkal is érintkezzenek. Tehát a családi identitás egy olyan szerveződési szintet képvisel, ahol a környezeti követelményeknek, a csoport-fennmaradás feltétel rendszerének és az egyéni szükségleteknek az összeegyeztetése megy végbe (Elblinger 2013).

Az, hogy létezik család identitás, az nem evidens, mivel kevésbé kézzelfogható jelenségről van szó. Ha egy konkrét egyénre gondolunk, akkor rá kétségtelenül jellemző egyfajta sajátosság, a családi identitás azonban metaforikus és implicit jelenség. A vérségen túlmenő jellemzők erősen szubjektívnek tűnnek. Éppen ezért egy másik megközelítés szerint a családtagok közötti kapcsolatrendszer egysége az úgynevezett családvilág, mely magában foglalja az interakciós mintákat és a kommunikációs jellemzőket (Berta – Csabai 2018). A családvilág például az alább felsorolt funkciókat látja el:

- Gyakorlati segítség: a család támaszt nyújt a nehéz helyzetekben, gyakran ezt külön kérni sem kell, hanem magából a kapcsolatból következik. A szülők óvják, nevelik gyermekeiket, később pedig ezek a felnőtt gyerekek gondozzák majd idős szüleiket.
- Kulturális és etnikai megőrzés: a családvilág magában foglalja a kulturális és etnikai hagyományok, szokások megőrzését, melyek elengedhetetlenek a kulturális örökség generációkon átívelő megőrzéséhez.
- Érzelmi kötődés: a családon belül kialakult kötelékek gyakran mély érzelmi kötődést eredményeznek, a bizalom, az intimitás és a szeretet pedig erős alapot hoz létre a családtagok között.
- Szabadidő eltöltése: a családi kapcsolatok jó esetben feltétel nélküliek, azaz a családtagok ellazulhatnak, regenerálódhatnak a család közegében, ugyanis ott nem kötik őket formális szabályok (Berta – Csabai 2018).

Összefoglalva elmondható, hogy a családi identitás azért fontos, mivel képes az összetartozás érzését nyújtani, befolyásolja az egyének személyes identitásának kialakulását, megőrzi a kulturális örökséget, érzelmeket közvetítenek, támaszt kínálnak és döntő szerepet képesek játszani az egyén szocializációjában és érzelmi jóllétében. Segít az egyéneknek megérteni azt, hogy mi az ő elfoglalt helyük a világban, hozzájárulva ezzel egy teljes és gazdag élethez (Elblinger 2013).

2.3. Családi szerepek

Mielőtt rátérnék konkrétan a családi szerepekre, és arra, hogy ezeket hogyan változtatta meg a koronavírus-járvány, előtte kifejtem, hogy melyek a hagyományos nemi szerepek.

A nők és a férfiak viselkedése ugyanis történelmi időszaktól és kultúrától függően nagyon eltérő lehet. A munkamegosztás a helyi társadalmi-, ökológiai- és gazdasági igényekhez igazodik, az ezen tényezők mentén kialakuló felosztást pedig a gyermekkori szocializációs gyakorlatok támasztják alá, melyek a gyermeki temperamentum nemi különbségeivel összehangoltan segítik a lányokat és a fiúkat abban, hogy olyan gondolat- és viselkedés mintákat alakítsanak ki, melyek megfeleltethetők a későbbi felnőttkori tevékenységeknek. A munkamegosztást viszont két dolog is korlátozza. Az egyik az, hogy a nők gyermeket vállalnak és a későbbiekben gondozzák az utódokat, a másik pedig a férfiak fizikai ereje. Ezek a biológiai jellemzők viszont meghatározzák számos társadalmi tevékenység végrehajtásának módját és hatékonyságát, így a munkamegosztás központi tendenciái és a kultúrák közötti változékonyság alapját adják (Wood – Eagly 2012).

A férfiak és nők között meghúzódó jelentős különbségek befolyásolják az identitásformálást, amely azonban a társadalmi csoportok között kialakuló határok alapját adják. Az, hogy valaki melyik nemhez tartozik, az ugyan nem határozza meg teljes mértékben az egyén identitás szerkezetét, ugyanis az számos tényező hatására alakul ki. A nemi egyenlőtlenségek azonban univerzálisak, általában a férfi nem dominanciája miatt. A szociológiai elméletek fókuszában azok a társadalmi különbségek találhatók, melyek a köz- és a privátszférában alakultak ki. A privát élet az, ami a dolgozatom témája is, a háztartás körül zajló családi tevékenység. A közszféra pedig kulturális-, politikai- és gazdasági tevékenység (Brighouse – Olin 2008). A nemi szerepek nyomon követik a mindennapokban megnyilvánuló munkamegosztást, ugyanis az emberek ezekre a tulajdonságokra következtetnek azok alapján, hogy mit figyeltek meg a nemek viselkedése kapcsán. Sok elmélet ráadásul úgy tekinti ezeket a tulajdonságokat, mintha ezek a férfiak és nők biológiájában rejlenének (Wood – Eagly 2012).

Az 1980-as évek óta van napirenden az a kérdés, hogy milyen fontos a nők esélyegyenlőségének elérése és garantálása. Az esélyegyenlőség a gazdasági-, politikai-, társadalmi egyenlőséget és az alapvető emberi jogokhoz, az oktatáshoz való hozzáférést értjük. A „gender”, a társadalmi nem fogalma azt követően jelent meg, hogy felismerték a nők alárendelt státuszát. A társadalmi nem fogalma azonban nem csupán a nőkre, hanem a férfiakra és a két nem egymáshoz viszonyított státuszára is vonatkozik. A társadalmi

nemek egyenlősége megmutatja a szociális fejlettség szintjét, ahol az egyének lehetőségei teljes mértékben függetlenek attól, hogy nőnek vagy férfinak születtek-e. A nemi szerepek és elvárások természetesen jelentős változáson mentek keresztül az elmúlt időszakban, ugyanis 20. század második felében a nők munkavállalása egyre jobban elterjedt. Ezzel párhuzamosan viszont csökkent a gyerekszám, mely jelenség háttérében az áll, hogy a kevesebb gyermek vállalása vagy a gyerek nélküli élet megkönnyítette azt, hogy a nők már a háztartáson kívül is vállalhassanak munkát. A kereső tevékenység mellett természetesen a nőknek megmaradt a reprodukciós funkciójuk is (Nagy 2005).

A karrierlehetőségek folyamatosan bővülnek a nők számára is, de még mindig nemi szegregáció tapasztalható a bérekben és a betölthető pozíciók körében is, és a nők kisebb arányban képviseltetik magukat a vezetés felsőbb szintjein (Luu Lan Anh 2005). A nők a világ nagy részén már szabadon dönthetnek arról, hogy szeretnék-e munkát vállalni, de a családi kötelezettségeket továbbra is nekik kell ellátniuk, ami a gyakorlatban egy „második műszakot” jelent a számukra. A nők emiatt gyakran részmunkaidős állásokat keresnek, vagy ideiglenesen elhagyják a munkahelyüket, míg gyermekeik nagyobbak nem lesznek, azonban így csak alacsonyabb jövedelemhez juthatnak, vagy bizonytalanabb állásokat fogadhatnak el (Nagy 2005).

A nemi szerepeken alapuló strukturálás a világ minden pontján megtalálható, a kutatók viszont nem jutottak közös nevezőre azzal kapcsolatban, hogy az ember a nemiség veleszületett fogalmával jön a világra, vagy a preferenciák később, a társadalmi konstrukciók tapasztalatai alapján alakulnak-e ki (Porter – Serra 2020).

Számos feminista gondolkodó úgy tartja, hogy a nők egyenlőtlenségének oka a hagyományos nemi szerepek szerinti munkamegosztásban keresendő, tehát abból ered, hogy a férfiak feladata a produktív munka és a magas fizetés megszerzése, a nőké pedig az ingyen végzett reprodukciós munka (Brighouse – Olin 2008).

A dolgok jelenlegi állása szerint nem várható az, hogy a nőkre háruló kettős teher jelentősen csökkenjen a jövőben, az előregedő európai társadalmakban az eltartó – eltartott arány úgy tud csak javulni, ha a nők még nagyobb része gazdaságilag aktív lesz. Más nézőpontból megközelítve viszont a nyugdíjrendszerek finanszírozásához növekednie kellene a születések számának, így a nők reprodukciós funkciója

nemzetstratégiai fontosságú tényezővé vált. A feladat ezek alapján az, hogy a nők úgy vállaljanak még több gyereket, hogy közben folytassanak aktív kereső tevékenységet is. Ezek az elvárások azonban komoly problémát okozhatnak az érintetteknek (Nagy 2005).

A nőkhez társított társadalmi attitűdök eltéréseket mutatnak. Érdekes, hogy olyan gazdaságokban is megtalálhatóak figyelemreméltó különbségek, melyek hasonló gazdasági fejlettséggel bírnak (Nagy 2005).

A kutatások a témában az alábbi gazdasági mutatókat szokták vizsgálni:

- nők iskolázottsága,
- házassági szokások,
- gazdasági fejlettség szintje,
- szolgáltatási szektor terjedése,
- kulturális különbségek történelmi gyökerei (Cotter et al., 2011)

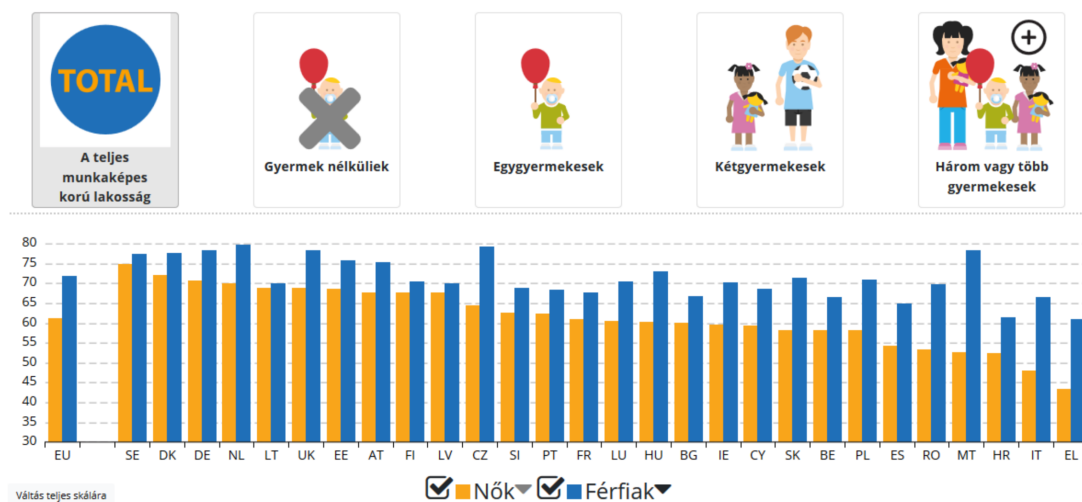
A 21. századra a technológiai forradalomnak köszönhetően új platformok alakultak ki, ahol az emberek akár a nap 24 órájában is kapcsolódhatnak egymáshoz. A fogyasztói igények és elvárások növekednek, ezek azonban nagyobb jövedelmet igényelnek, ami túlórával vagy több részmunkaidős állás betöltésével érhető el. A kitolódott munkaidő miatt a családtagok később érkeznek haza, fáradtak és nem akarnak egymással beszélgetni, ezek az életmódbeli átalakulások viszont változásokat indukáltak a társadalom keretei között (Kárpáti 2016).

Különbségek már a serdülőkori lányok és fiúk tevékenységeiben is megtalálhatóak: a fiúkat inkább az interneten található videók és a számítógépes játékok kötik le, a lányok pedig szívesebben vásárolnak vagy személyesen vannak együtt barátnőikkel. Az eltérés az okoseszközök használatában is tetten érhető, a mobiltelefonokat ugyanis a fiúk inkább szórakozásra, a lányok pedig a közösségi hálózatok ápolására használják. Az életkor előrehaladásával differenciálódnak a gyerekek egyéni preferenciái, az általános trendek viszont később is megfigyelhetők. Az, hogy valakinek férfi vagy női agya van, befolyásolja azt, hogy milyen szakmát fog nagyobb valószínűséggel választani. A férfiak az összefüggő, rendszercentrikus gondolkodásban erősek, így az elfogadott férfias

szakmák a következők: katona, mérnök, informatikus, ügyvéd. A nők pedig szívesebben választják az adminisztrátori, tanári, óvónői vagy ápolónői pályát (Kárpáti 2016).

A 21. században a család, mint társadalmi intézményrendszer elgyengült, struktúrája és funkciója is csökkent. A kapcsolatrendszer átalakulását a társadalmi-, politikai- és gazdasági változások mellett az okozta, hogy átalakult a nők társadalmi struktúrában betöltött szerepe. A modern társadalmakra jellemző az individualizáció és az életformák pluralizálódása, valamint azt, hogy egyre többen élnek egyedül. Hazánkban az extenzív iparpolitikának és a mezőgazdaság erőszakos kollektivizálásának köszönhetően a nők is tömegesen munkát vállaltak. A rendszerváltás után bekövetkező gazdasági válság azonban csökkentette a munkaerő-piaci lehetőségeket, de ezzel párhuzamosan felhívta a figyelmet a nők keresőtevékenységének folytonosságára. Ennek háttérében az állt, hogy a leépítések jellemzően a férfiakat foglalkoztató ágazatokban ment végbe, így az 1990-es évekre a nők foglalkoztatottsága meghaladta a férfiakét. Ellentétes tendenciaként viszont felerősödtek azok az ideológiák, melyek a hangsúlyt a családi értékekre tették és azt hangsúlyozták, hogy a nők feladata a gyermekek felnevelése, a háztartási feladatok ellátása, így távol kell maradniuk a munkaerő-piacról, úgyis a férj felelőssége az, hogy megfelelő anyagi alapot biztosítson a család számára (Schadt – Póto 2014).

2016-ban a KSH az Eurostat-tal együttműködve kimutatást készített el a munkaképes korú népesség foglalkoztatási rátája kapcsán. Azt tapasztalták, hogy annál nagyobb a különbség a férfiak és a nők foglalkoztatási rátája között, minél több gyermeket vállalnak. Az Európai Uniót tekintve a férfiak foglalkoztatási rátája 72% volt, a nőké pedig 61%. A munka és a családi élet összeegyeztetésének érdekében a nők egyharmada csak részmunkaidőben dolgozik. Ez a foglalkoztatási forma Hollandiában és Ausztriában a legmagasabb és Bulgáriában a legalacsonyabb (KSH 2016). A KSH által készített kimutatás az 1. ábrán látható.

1. ábra: A munkaképes korú népesség foglalkoztatási rátája, 2016

Forrás: KSH 2016

2.3.1. Anyai szerep

A hagyományos családmodellek eltérőek lehetnek történelmi-, társadalmi- és kulturális tényezőknek köszönhetően, azonban a hagyományos családmodellekben van néhány közös szerep az édesanyákkal kapcsolatban (Margitics 2023). Ilyen szerep például az elsődleges gondozó szerep, ugyanis a hagyományos családi struktúrákban az édesanyák a gyermekek elsődleges gondozói, ők felelősek a gyermekek neveléséért, beleértve az öltöztetést, az etetést és a nevelést is. Ez egy központi és sokrétű felelősség, az elsődleges gondozónak a fizikai támogatás mellett érzelmi támogatást is kell nyújtaniuk és kialakítaniuk egy nevelő környezetet. A nehéz időkben vigasztalást, megnyugtatót kell kínálniuk, a gyerekek számára ugyanis gyakran az anyjuk jelenti az elsődleges vigaszforrást. Az anyák felügyelik az érzelmi egészség mellett a fizikai jólétet is, mely magában foglalja az orvosi és védőnői időpontok ütemezését, a megfelelő táplálkozás biztosítását és a fejlődési mérföldkövek figyelemmel kísérését. Az anyák fontos szerepet játszanak a fegyelem kialakításában és az erkölcsi értékek közvetítésében, ennek érdekében szabályokat határoznak meg, és kijelölik a határokat, azok átlépése esetén pedig meghatározzák a következményeket (Yaffe 2023).

Az édesanyák emellett fontos szerepet játszanak az otthonteremtésben is, felelősek ugyanis a háztartás fenntartásáért, ami magában foglalja a főzéssel, a takarítással és a

család napi ügyeivel kapcsolatos feladatokat (Yaffe 2023). A háztartáskezelés során megtervezik a család kiadásainak költségvetését, elintézik a szükséges élelmiszerek bevásárlását és megtervezik az étkezéseket. Az időgazdálkodás és a feladatok hatékony kezelése is kritikus fontosságú feladat az anyák számára, ezáltal biztosítva a háztartás zökkenőmentes működését. A háziasszonyok szerepe napjainkra azonban számos társadalomban jelentősen átalakultak, mivel egyre több család osztja meg a feladatokat és az otthonteremtés közös feladattá vált (Erfina, és mtsai. 2019).

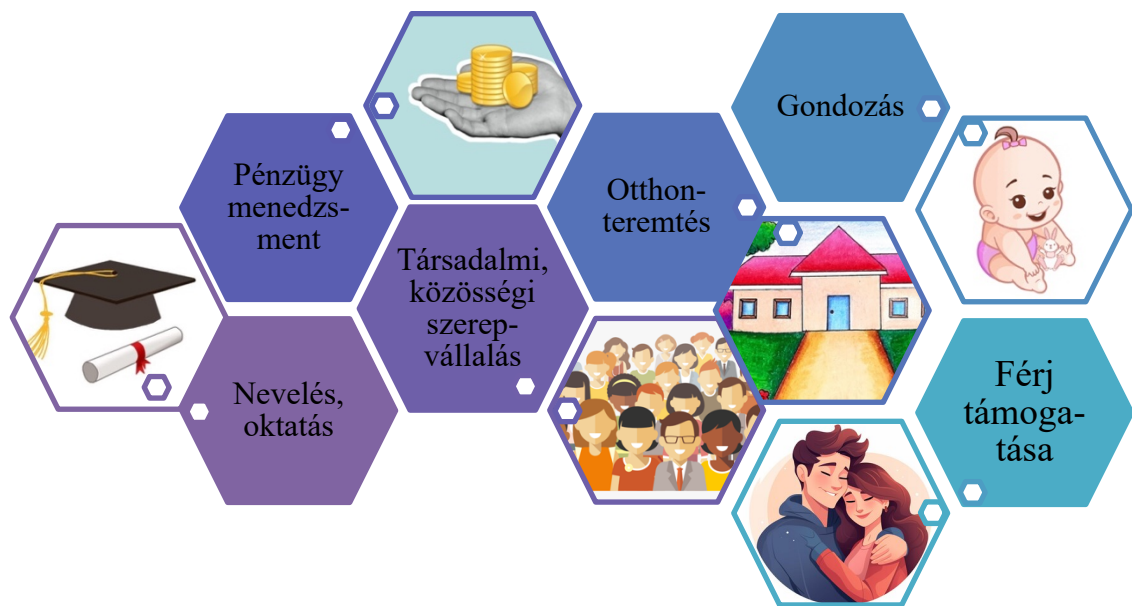
A családayánk hagyományosan jelentős szerepet játszanak a gyermekek korai nevelésében. Ahogy korábban is említettem, az édesanyák központi szerepet játszanak az erkölcsi és etikai értékek közvetítésében, őszinteségre, empátiára és tiszteletadásra tanítják gyermekeiket (Yaffe 2023). Ezt a napi interakciók és beszélgetések során érik el. Gyakran az anyák felelősek azért is, hogy megismertessék a gyerekeket a családra jellemző kulturális örökséggel és vallási meggyőződéssel. Az anyák szerepe a gyereknevelésben kulcsfontosságú a gyerekek általános fejlődése szempontjából, magában foglalja ugyanis az identitástudat és az érzelmi intelligencia kialakulását és a fontos életkézségek elsajátítását. A modern családokban azonban ez a szerep megoszlik az édesanyák és az édesapák között (Erfina, és mtsai. 2019).

A hagyományos családmodellekben az anyák vállalnak felelősséget a család pénzügyeiért, a költségvetés megtervezéséért és annak biztosításáért, hogy a háztartás a rendelkezésre álló erőforrások lehetőségein belül működhessen (Yaffe 2023). A családon belüli költségtervezés természetesen lehet közös felelősség is, ugyanis fontos feladat a család gazdasági stabilitásának megőrzése érdekében. Sok helyen az anyák kezelik a megtakarításokat és befektetéseket, valamint az adósságokat (Erfina, és mtsai. 2019).

A társadalmi és közösségi szerepvállalás is sok helyen az anyák felelőssége, ugyanis gyakran vesznek részt társadalmi és közösségi tevékenységekben, mint a vallási szervezetek, a szülői-pedagógus egyesületek és a közösségi események. Ez a szerep túlmutat a családi egységen és támogatási hálózatot biztosíthat az édesanyák számára (Yaffe 2023).

Az édesanyáknak ezen feladataik mellett fontos szerepük lehet férjük karrierjének támogatásában. Mivel ők látják el a háztartási és a gyermeknevelési feladatok nagy részét,

így az apa az otthonon kívüli munkára és a karrierfejlődésre összpontosíthat (Salamonné Kovács 2020).

2. ábra: Az anyák szerepei

Forrás: saját szerkesztés

A 2. ábrán összefoglaltam az anyák családon belüli szerepeit.

A hagyományos családmoddell fogalma azonban számos társadalomban jelentős fejlődésen ment keresztül, a modern családokban ennek köszönhetően rugalmasabbá váltak a szerepek és a felelősséget megosztják a szülők egymás között, azaz mindkét partner hozzájárul a gyermek gondozásához, a háztartási feladatok ellátáshoz és egyaránt karriert is építhetnek (Salamonné Kovács 2020).

2.3.2. Apai szerep

A hagyományos családmoddellekben az apa szerepe elkülönül. Történelmileg az apák számítottak az elsődleges kenyérkeresőnek, akik otthonaikon kívül dolgoztak, hogy anyagilag támogathassák családjukat, jövedelmet szerezzenek a családi szükségletek kielégítése érdekében. A családfenntartó az a családtag, aki megkeresi azt a pénzt, melyet lakhatásra, élelemre, oktatásra, egészségügyi ellátásra és egyéb költségekre költ a család.

Az állandó bevételi forrás fenntartása elengedhetetlen a család jóléte és anyagi stabilitása érdekében. Ez a szerepkör megköveteli a foglalkozás iránti elkötelezettséget és rendszeres munkarendet követel az édesapáktól. A kenyérkereső szerep a felelősség mellett büszkeséggel is együtt jár, a férfi biztosítja ugyanis a család jólétét és támogatja a jövőbeli terveket (Beneder – Dorner 2015). A modern családokban azonban a két partner között megoszlik az anyagi felelősség (Salamonné Kovács 2020).

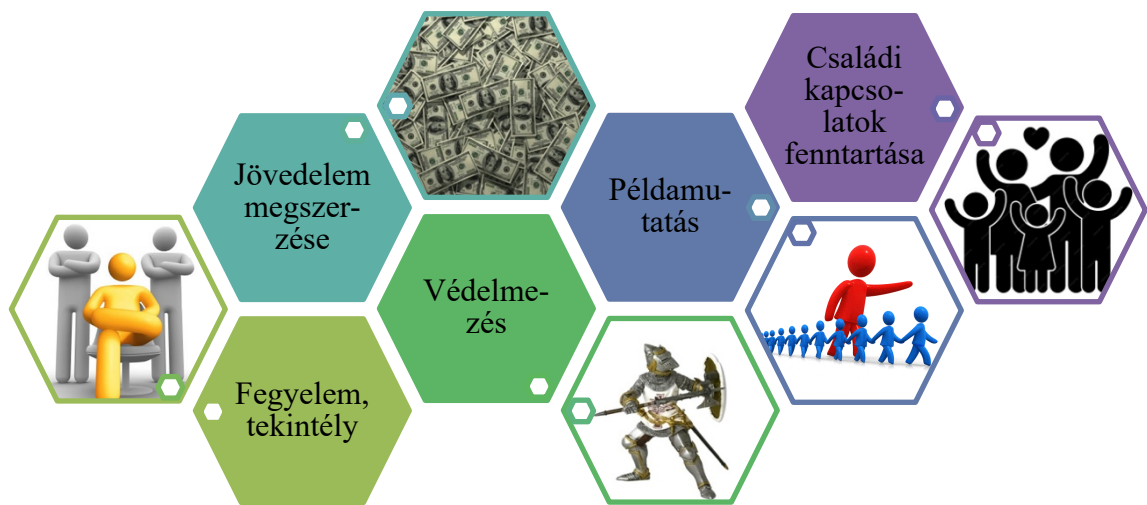
Az apákat gyakran a család védelmezőinek, a fizikai biztonság nyújtójának is tekintik. A fizikai biztonság magában foglalja az otthon biztonságos környezetének kialakítását és fenntartását, a gyermekvédelmi eszközök létesítését, a bútorok rögzítését és a veszélyes tárgyak elzárását is. A férfi feladata felkészülni a veszélyes helyzetekre és helyt állni, ha valamilyen probléma történik. De ez a szerep természetesen nem csupán a testi biztonságra fókuszál, hanem az érzelmi-, a szociális- és az anyagi biztonságra is, melyek mind nélkülözhetetlenek egy harmonikus család működése érdekében (Beneder – Dorner 2015).

Az apák szerepet játszanak a fegyelem érvényesítésében is, mivel határokat állítanak fel a gyerekek számára (Beneder – Dorner 2015).

Az apák példát is mutatnak gyermekeiknek, bemutatják ugyanis, hogy mit jelent gondoskodó, felelősségteljes felnőttnek lenni. Ezzel pedig befolyásolhatják gyermekeik nemi szerepeit és később kialakuló kapcsolatait (Beneder – Dorner 2015). A példamutatás magában foglalja azt, hogy az apa saját viselkedése, értékei és attitűdjei révén pozitív példát mutat, melyet a gyerekek utánozhatnak (Yogman, és mtsai. 2016).

Az apák fontos szerepet játszanak abban, hogy a család fenntartsa kapcsolatait a rokonokkal és a tágabb családdal, ismerősökkel. Rendszeres kommunikációval a családtagok kapcsolatban maradhatnak másokkal, akár a fizikai távolság ellenére is. Sok helyen a férfiak feladata a családi összejövetelek megszervezése, mely egy hagyományos módja a családi kapcsolatok megerősítésének. A családi kötelékek fenntartása fontos feladat, ugyanis a kölcsönös támogatás hozzájárulhat a családtagok érzelmi jólétéhez (Beneder – Dorner 2015).

A 3. ábrán összefoglaltam az apák családon belüli szerepeit.

3. ábra: Az apák szerepei

Forrás: saját szerkesztés

2.3.3. Gyermek szerep

A hagyományos családmodellekben a gyerekek legfőbb szerepe a fejlődés, a tanulás és az életkoruknak megfelelő kötelezettségek teljesítése. A gyerekek felé elvárás a szülők irányából, hogy összpontosítsanak tanulmányaikra és személyes fejlődésükre. Ez magában foglalja az iskolába járást, a házi feladatok elvégzését és az iskolán kívüli tevékenységeket is (Yaffe 2023).

A gyerekekre gyakran háztartási feladatok ellátását is rábízák, melyek már megfelelnek képességeiknek és életkoruknak, mint a főzésben való segítség, a takarítás vagy épp a fiatalabb testvéreik gondozásában való segítség. Az idősebb gyerekeknek támogatást, útmutatást kell nyújtaniuk fiatalabb testvéreiknek (Yaffe 2023).

A gyerekeknek el kell sajátítaniuk az olyan életvezetési készségeket, mint a személyes higiénia, a pénzzel való gazdálkodás, mely tevékenységekkel a szülők felkészítik őket a felnőttkorra. Meg kell birkózniuk olyan kötelezettségekkel is, mint a pályaválasztás vagy a családalapítás (Salamonné Kovács 2020).

A hagyományos családmodellek a hagyományos nemi szerepeket tanítják meg a gyermekeknek, azaz elvárják a lányoktól és a fiúktól, hogy feleljenek meg a kulturálisan meghatározott viselkedési elvárásoknak (Yaffe 2023).

A 4. ábrán összefoglaltam a gyerekek családon belüli szerepeit.

4. ábra: A gyerekek szerepei

Forrás: saját szerkesztés

Manapság azonban a családok sokfélék, és nem minden szülőnek ugyanazok az elvárásai a gyerekekkel szemben. A család dinamikája és a gyereknevelési gyakorlatok mellett a kulturális normák is befolyásolják azt, hogy milyen szerepekkel bír egy gyerek egy adott családban.

2.4. Koronavírus-járvány hatása a családi szerepekre

A koronavírus-járvány és az azt követő lezárások megváltoztatták a nők és a férfiak helyzetét is. 2020 tavaszán hazánkban a legmeghatározóbb változás az volt, hogy megváltoztak a szociális- és az oktatási körülmények, ugyanis bezártak a közintézmények, az emberek élete egyik pillanatról a másikra jelentősen átalakult (Geambasu, és mtsai. 2022). A vírus természetéből fakadóan az emberek azon része, akik

otthonaikból is folytathatták munkájukat, bezárkóztak, hogy csökkentsék az érintkezést másokkal. A kormány által kihirdetett intézkedések értelmében iskolák zártak be, a szülőknek és a gyermekeknek is át kellett állniuk az otthoni tanulásra (Chen, és mtsai. 2022).

A világijárványok kitörései a társadalmi rendre és a gazdaságra is komoly hatással vannak. Például a 2009-es H1N1-járvány pusztítása miatt nagyarányú iskolai bezárások történtek, 2013-ban pedig az ebolajárvány miatt keletkezett zavar az iskoláztatásban Nyugat-Afrikában. Ezek a megelőző intézkedések azt a célt szolgálták, hogy a kormányok csökkentsék a fertőzések kockázatát, azonban az iskoláskorú gyermeket nevelő családoknak számos kihívással kellett szembenézniük. A Covid-19 kitörése után a gazdasági helyzet hirtelen leromlott, a munkanélküliség példátlan szintre emelkedett világszerte, ami pénzügyi nehézségeket okozott a családoknak. Emellett a családayák és családapák elvesztették a többi külső családtag támogatását és a szociális támogatási rendszerek védőhálóját is. A szülőknek, miközben dolgoztak, több gondozói feladatot kellett ellátniuk, mint korábban és támogatniuk kellett gyermekik tanulmányát is. Ez a sok változás egyik pillanatról a másikra gyakorolt komoly nyomást az iskoláskorú gyermekek szüleire (Chen, és mtsai. 2022).

Szakértők egy része a pandémia előtti időszakban gondoskodási válságról beszélt, a kifejezés abból ered, hogy a tőke nem vállalja fel a társadalmi reprodukció feladatait, habár azok a kapitalizmus működése szempontjából is nélkülözhetetlenek, a kétkeresős családmódel pedig anyagi szükségszerűséggé vált. Ennek következtében sok háztartásban a dolgozó nők feladata volt, hogy a teljes főállású munkájuk mellett gyermeket vállaljanak és utána felneveljék őket. Azonban csak a középosztálybeliek számára volt járható az az út, hogy a gondoskodásban külső segítséget is igénybe vegyenek, mindenki másnak időnyomás alatt kellett elvégeznie feladatait. A 2020. márciusában életbe lépett korlátozások időszakában a gyermekes nőknek az időszegénység mellett ráadásul a fizetett és a nem fizetett munka közötti feszültséggel is meg kellett küzdeniük (Geambasu, és mtsai. 2022).

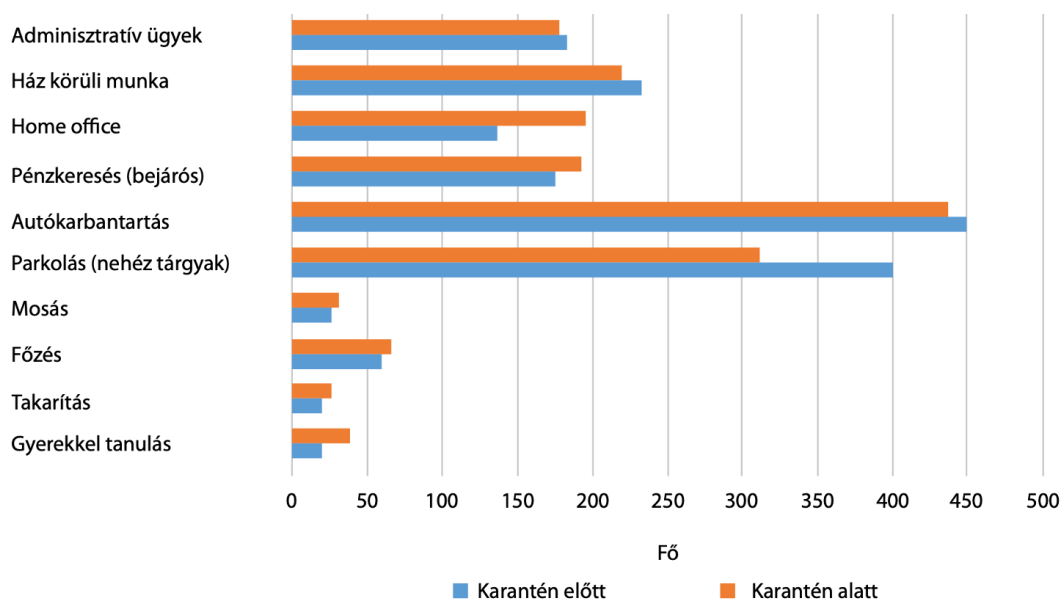
Hazánkban már a pandémia időszaka előtt is a nő feladata volt az elsősorban, hogy gondoskodjon gyermekéről, főzzön, mosson, takarítson, de Herendy és társai (2023)

vizsgálatából az látszódik, hogy a karantén hatására a gyermekekre való vigyázás még inkább a nők feladatává vált, 50%-kal több nő érezte ugyanis azt, hogy ezen feladatok rájuk hárultak. Sokan úgy gondolták, hogy az a jelenség, hogy a házimunka a nőkre marad, tulajdonképpen természetes jelenség, de egyben rendkívül megterhelő is.

Az anyák nagy része a probléma megoldása érdekében kidolgozott magának egy „karantén stratégiát”, melyben az anyai szerepet helyezték előre a munkavállalói szereppel szemben, a pihenési lehetőségek pedig az utolsó helyre csúsztak. Ez nem feltétlenül azt jelentette, hogy kevesebbet dolgoztak volna ebben az időszakban, hanem inkább azt, hogy mivel elsősorban anyai feladataikat tartották relevánsnak, így aköré szervezték életüket, mivel a valós vagy vélt anyai mulasztások nagyobb büntudatot okoztak a számukra. Az, hogy elsősorban anyai minőségben álljanak helyt, visszavezethető társadalmi elvárásokra, de bizonyos szempontból egyfajta ellenállás kifejezése is. Anyai szerepükben meghozhatták saját döntéseiket, melyben nem kellett részt vennie sem férjüknek, sem a tágabb társadalomnak. A karantén időszakában a középosztálybeli nők nagy részének megváltozott az értékrendje, és legszívesebben a korábban elmulasztott gondoskodást igyekeztek pótolni. Cselekvéseik azonban nem a munka ellen irányultak, lopott idejükben, fáradtan ugyanis munkahelyükön is igyekeztek helyt állni (Geambasu, és mtsai. 2022).

Az 5. ábrán látható, hogy hogyan változott a férfiak terhelése a karantén időszaka alatt, ugyanis ez az időszak természetesen őket is érintette. A férfiak nagy részének növekedett az otthonról elvégzendő pénzkereső tevékenységük, miközben a gyerekek jelenléte megterhelte őket, nehezebben tudtak koncentrálni feladataikra. Ez viszont nem jelentette azt, hogy többet foglalkoztak volna a gyerekekkel, mint korábban. Többen úgy tartották, hogy a karantén hatására javult a családon belüli munkamegosztás (Herendy, és mtsai. 2022).

A gyerekekkel való foglalkozás kapcsán szélesedett az olló: sok férfi a teljes feladatot a nőkre hárította, néhányan viszont többet segítettek, mint korábban. Az adminisztratív ügyek intézésében, a főzés és a mosás kapcsán azonban nem történtek jelentős változások.

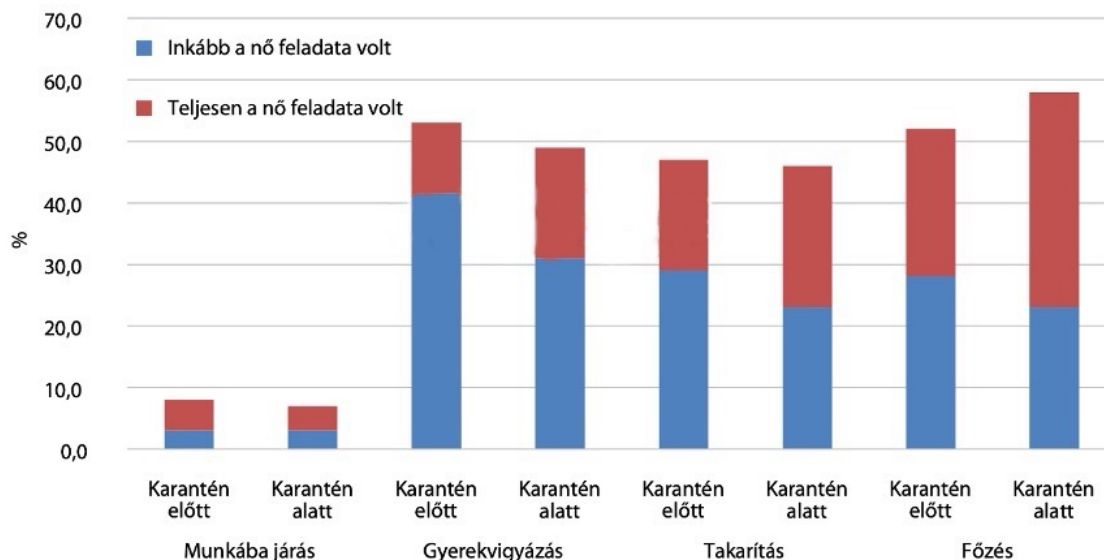

5. ábra: Férfiak teherváltozása a karantén időszak alatt

Forrás: Herendy, és mtsai. 2022, p. 47.

A 6. ábrán az látható, hogy a 14 éves vagy annál fiatalabb gyermeket nevelő nőknek a karantén előtt és a karantén után mennyire változtak meg a terhei. Említettem már, hogy a gyermekkel való foglalkozás szinte teljesen a nőkre testálódott, és a pandémia időszaka alatt megjelenő új tevékenységek, mint például az otthon tanulás a gyerekekkel szinte kizárólag a nők feladata lett.

A két diagramról az olvasható le, hogy a házimunka terhek egyébként is a női családtagra hárulnak, a karantén intézkedések után azonban ezek a terhek még tovább növekedtek. Sok helyen pedig a férfi felnőtt családtag a minimumra redukálta a gyermek gondozásával kapcsolatos feladatokat.

6. ábra: Nők teherváltozása a karantén időszaka alatt

Forrás: Herendy, és mtsai. 2022, p. 51.

Ezen jelenség miatt tartom fontosnak kitérni arra, hogy a világjárvány milyen pszichológiai hatással volt az édesanyákra és az édesapákra is:

- Stressz és szorongás: a vírushatástól való félelem, a bizonytalanság és a családtagok egészségi állapota miatti aggodalom fokozott stresszhez és szorongáshoz vezethetnek. Az anyák ennek a helyzetnek még inkább ki voltak téve, mivel aggódtak gyermekeik egészségéért.
- Elszigetelődés és magány: a karanténintézkedések és a társadalmi távolságtartás elszigetelődéshez vezettek, ami különösen azon anyák számára okozott nehézséget, akik érzelmi jóllétük érdekében korábban szociális támogató hálózatok szolgáltatásait vették igénybe.
- Gyász és veszteség: azoknak az anyáknak és apáknak, akiknek meg kellett küzdeniük szeretteik elvesztésével, úgy kellett feldolgozniuk veszteségüket, hogy nehezebben juthattak külső támogatáshoz, ráadásul azáltal, hogy nem lehetett hagyományos temetéseket szervezni, még tovább növekedett a gyász érzete.
- Depresszió: az egészségügyi aggályok, a pénzügyi nehézségek fokozták a már meglévő depressziós tüneteket, ráadásul a magány a depresszió további kockázati tényezője.

- Kiegészítés: a gyermekgondozási feladatok ellátása, a munkavégzés és az egyéb kötelezettségek ellátása a szülők kiegészéséhez vezethet, akik egy idő után nem rendelkeznek több energiával vagy idővel.
- Megnövekedett háztartási kötelezettségek: az iskolák bezárásával sok szülőnek otthonról kellett dolgoznia, az anyákra pedig több gyermekgondozási kötelezettség hárult, ahogy korábban is bemutattam. Ez a túlterheltség mellett az alulértékelttség érzetéhez is vezethetett.
- Megváltozott munkakörülmények: sok szülő szembesült olyan kihívásokkal, mint a munkahely elvesztése, a csökkentett munkaidő vagy a munka és a család összeegyeztetésének nehézsége.
- Alkalmazkodás: sok anya és apa figyelemreméltó rugalmasságot tanúsított a világjárvány időszakában. Új módokat kellett találniuk arra, hogy hogyan tartsák a kapcsolatot a családdal és a barátokkal, valamint hogyan támogassák gyermekeiket (Zanardo, és mtsai. 2020).

A leírtakból is látható, hogy milyen alapvető fontosságú pszichológiai hatásokat okozhatott a világjárvány. A nők és férfiak ezen hatások kombinációit is tapasztalhatták, míg mások könnyebben tudták kezelni a helyzetet (Molgora és Accordini 2020). Vincenzo és társai azt vizsgálták, hogy Észak-Olaszországban a karanténintézkedések fokozták-e a szülők érzelmi-, pszichológiai szorongását és azt tapasztalták, hogy a szigorítások negatívan befolyásolták az anyák érzelmeit, gondolatait és súlyosbították a meglévő depressziós tüneteket (Zanardo, és mtsai. 2020).

Chen (2022) és társai tanulmányukban iskoláskorú gyermekeket nevelő családtagok tapasztalatait vizsgálták meg az Egyesült Államokban a Covid-19 világjárvány első három hónapjában. Az eredményekből az látszódott, hogy az alacsony jövedelmű és alsó középosztálybeli szülők, valamint a színes bőrűek több anyagi nehézséggel szembesültek a pandémia időszakában, mint magasabb jövedelmű fehér bőrű társaik. Ezzel szemben a magasabb jövedelmű, fehér bőrű szülők stresszesebbnek érezték magukat az otthoni tanulási környezet kialakítása és az otthoni oktatási feladatok megtervezése miatt. A kutatás fontos tanulsága az, hogy a családok jövedelmi szintje és az etnikai hovatartozása is meghatározza azt, hogy a családoknak milyen kihívásokkal kellett szembenézniük a járvány időszakában. Habár a vírusnak önmagában nem kellett volna megkülönböztetést

okoznia, mégis az eredményekből látható, hogy milyen méltatlan következményekkel járt bizonyos családokra nézve. A pandémia tömeges iskolabezárásokat okozott, a kutatók pedig azt is megállapították, hogy az alacsony jövedelmű és alsó középosztálybeli háztartásokból származó diákok alacsonyabb arányban vettek részt az iskolai távoktatásban, mint a felső- és középosztálybeli, magas jövedelemmel rendelkező társaik. Ennek az oka visszavezethető az olyan infrastrukturális eszközök hiányára, mint a számítógépek, vagy éppenséggel az internet elérhetőségének hiányára.

Az eddig bemutatott kutatások főként a családayákra koncentráltak, azonban természetesen a család dinamikájának változása hatott az édesapák szerepére is. A bezárások következtében sok édesapa jóval több időt töltött otthon, mint korábban bármikor. Ez pedig lehetővé tette számukra, hogy jobban jelen legyenek gyermekeik életében mindennapjaiban. Mivel fizikálisan otthon voltak, így aktívabb szerepet tudtak vállalni a gondozási és háztartási feladatok ellátásában (Mangiavacchi, és mtsai. 2021). Az édesanyák mellett az édesapák munka-magánélet egyensúlyában is változás állt be. A világjárvány miatt kialakuló kényszerű home office arra késztetett sok férfit, hogy jobban alkalmazkodjanak a családi feladatokhoz, miközben új egyensúlyt alakítanak ki a munka és a magánélet között. Egyesek számára megelégedettség érzetet okozott az, hogy több időt tudtak családjukkal tölni, mások számára azonban fokozott stresszt okozott az, hogy egyszerre mindkét szerepkörben helytálljanak (Lista – Breseti 2020).

Sok édesapa aktívan kivette a részét az otthoni oktatásból is. Az online tanulásra való áttérés nagy felelősséget rótt a szülőkre, emellett a járvány felgyorsította azt a hatást is, hogy a háztartási feladatok igazságosabban oszoljanak meg a partnerek között. Ennek egyik oka a szükségszerűség volt: a gyerekek otthon töltötték idejüket, mivel bezártak az iskolák és a szülők otthonról dolgoztak, így megnövekedett a háztartási munkaterhelés (Mangiavacchi, és mtsai. 2021). A férfiaknak pedig jobban be kellett kapcsolódniuk a feladatokba, hogy a háztartás működőképes maradjon. Ráadásul az évek során a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdökben is változások mentek végbe. A férfiak számára egyre természetesebb, hogy nekik is be kell kapcsolódniuk a házimunkák ellátásába, ezzel előmozdítva az egyenlőséget és megerősítve partnerkapcsolatukat. Ebből a szempontból a Covid egy pozitív változást hozott ezen attitűdök változásába (Lista – Breseti 2020).

A pandémia sok családban lehetőséget teremtett a férfiaknak, hogy megerősíthessék gyermekeikkel a kapcsolatukat, köszönhetően az együtt töltött idő növekedésének. A minőségi idő magában foglalhatta a játékot vagy egyéb kreatív tevékenységeket is. Ráadásul a járvány olyan egyedi kihívásokat jelentett, melyekben szükség volt a férfi példamutatásra, hogy segítsenek a nőknek és a gyermekeknek eligazodni a kihívásokban, miközben olyan közös élményeket szerezhettek, melyek közelebb hozhatták egymáshoz a családot. A szülőknek úgy kellett együttműködniük, ahogy egy csapat munkában szokás, megerősítve ezzel azt az elképzelést, hogy a családoknak össze kell tartaniuk és együtt kell dolgozniuk a nehézségek leküzdésében (Mangiavacchi, és mtsai. 2021).

Természetesen olyan esetek is számon tarthatóak, amikor a családon belüli hagyományos nemi szerepek megerősödtek és az apáknak elsősorban arra kellett összpontosítaniuk, hogy anyagilag támogassák családjukat, miközben az anyákra maradtak a gondozási és háztartási feladatok (Spinelli, és mtsai. 2020).

És nem utolsó sorban a pandémia és a karanténintézkedések gyermekekre gyakorolt hatása is sokrétű volt. Az iskolák bezárásával és a kötelező távoktatásra való átállással a gyerekeknek egyik napról a másikra meg kellett tanulniuk, hogy hogyan kell becsatlakozni egy online órára, hogyan kell visszaküldeni az elvégzett házi feladatokat. Ebből a szempontból azonban könnyebbség volt, hogy a mostani gyerekek már „digitális bennszülöttnek” számítanak, azaz gyorsan tudnak alkalmazkodni a technológiai újdonságokhoz, gyakran jártasabbak a digitális eszközök terén, mint a szüleik. Ennek ellenére a távoktatás óriási önfegyelmet igényelt a résztvevőktől. Távol voltak osztálytársaiktól, barátaiktól, így nekik is meg kellett küzdeniük a magány és az elszigeteltség érzésével (Segre 2020).

Sok gyereket megkértek arra, hogy nagyobb szerepet vállaljanak a háztartási körüli munkák elvégzésében. Ebből is látható, hogy a gyerekeknek milyen sok szempontból fel kellett nőniük a feladathoz, és felelősségteljesebben kellett viselkedniük (Segre 2020). Amellett, hogy meg kellett tanulniuk egyedül felkészülni az órákra, még a házi tevékenységekben is nagyobb szerepet kaptak, hogy segítsenek szüleiknek.

Ahogy korábban azonban bemutattam, a járvány hatására nyíltabb kommunikáció alakult ki a gyerekek és a szülők között. Erre szükség is volt, ugyanis különösen a kisebb

gyermekek esetében a szülőknek el kellett magyarázniuk, hogy mi is az a Covid-19 és miért van arra szükség, hogy egy ideig otthon maradjanak, távol az ismerősöktől. Ebben a helyzetben a szülőknek őszintének kellett lenniük gyermekeikhez, és az életkoruknak megfelelő tájékoztatást kellett nyújtaniuk. Aktívan meg kellett hallgatniuk gyermekeiket, és válaszolniuk kellett minden felmerülő kérdésre. A hatékony kommunikáció ugyanis enyhíthetett a gyerekek szorongásán (Mangiavacchi, és mtsai. 2021).

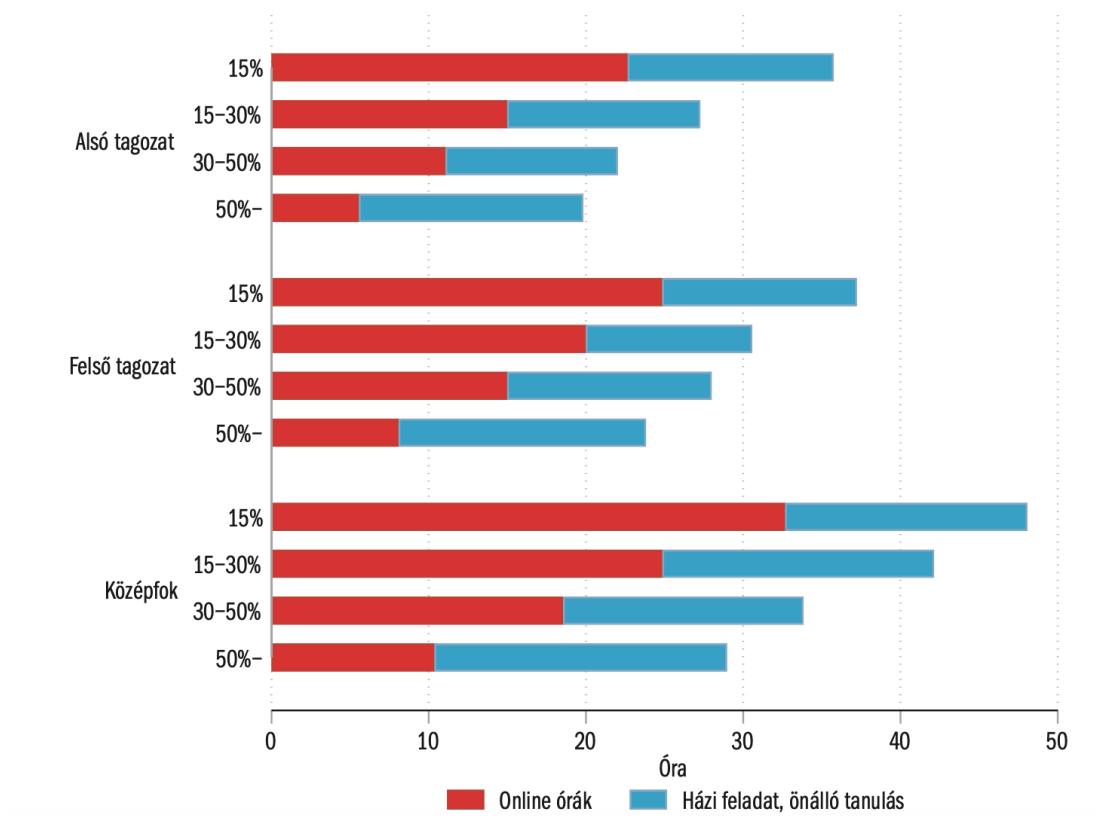
2.5. Koronavírus-járvány hatása a gyermekek oktatására

Mivel a hazai iskolákat is többször teljeskörűen vagy részlegesen be kellett zárni, így az online oktatás a családok és a tanulók számára is nehézségeket okozott. Hermann és társai magyar családok körében mérte fel, hogy a távoktatás milyen változásokat vitt végbe a család korábban megszokott dinamikájában. A mintában kizárólag olyan családok szerepeltek, ahol iskolás gyermekek is voltak (Hermann, és mtsai. dátum nélk.).

A vizsgálat során az három kategóriát hozták létre:

- Egyik szülő mindig otthon van: azok a családok tartoznak ide, ahol az otthoni munka vagy éppenséggel a munkanélküliség lehetővé tette ezt.
- Minden elérhető szülő távol dolgozik: azok a családok tartoznak ide, ahol mindkét szülő dolgozik és mindennap be kellett járniuk munkahelyükre.
- Vegyes háztartás: azok a családok tartoznak ide, melyek az előbbi két kategóriába nem sorolhatóak be (Hermann, és mtsai. dátum nélk.).

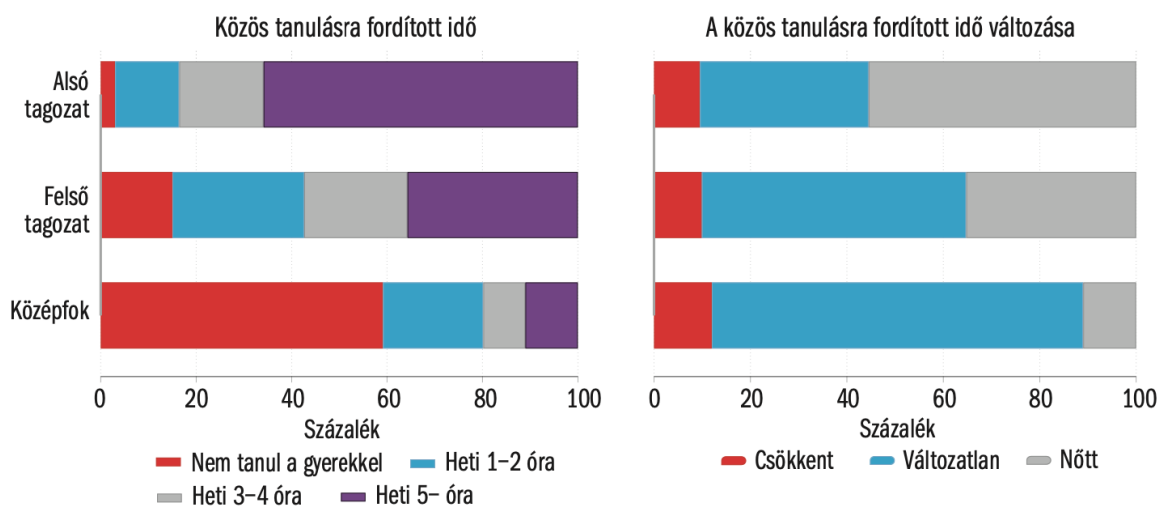
A 7. ábra bemutatja az önállóan tanulással töltött idő, az online tanórák és az összes tanulással töltött idő átlagos értékét. Ahol magas volt az elmaradt órák aránya, azok a gyerekek több időt töltöttek önálló tanulással, de ezek a különbségek az általános iskolák esetében voltak statisztikailag szignifikánsak. Az önálló tanulás azonban nem tudta kompenzálni az elmaradt órákat. Az összes tanulással eltöltött idő azoknál a gyerekeknél volt a legalacsonyabb, ahol a legtöbb online óra elmaradt. Ebből az látható, hogy az önálló feladatok

7. ábra: Házipeladattal és önálló tanulással töltött órák és az online órák heti száma az oktatási szintek szerint

Forrás: Herman, és mtsai. dátum nélk. p. 241.

A diákok mellett azonban a szülőknek is több időt kellett a gyermekek oktatására fordítani, és segíteniük kellett őket a lemaradások csökkentésében, ahogy a 8. ábrán is látható. A szülők nagy része sok időt fordított a közös tanulásra, és ez az idő annál inkább növekedett, minél alacsonyabb oktatási szinten vett részt gyermekük. Alsó tagozaton a szülők kétharmada heti 3 óránál is többet tanult együtt gyermekükkel.

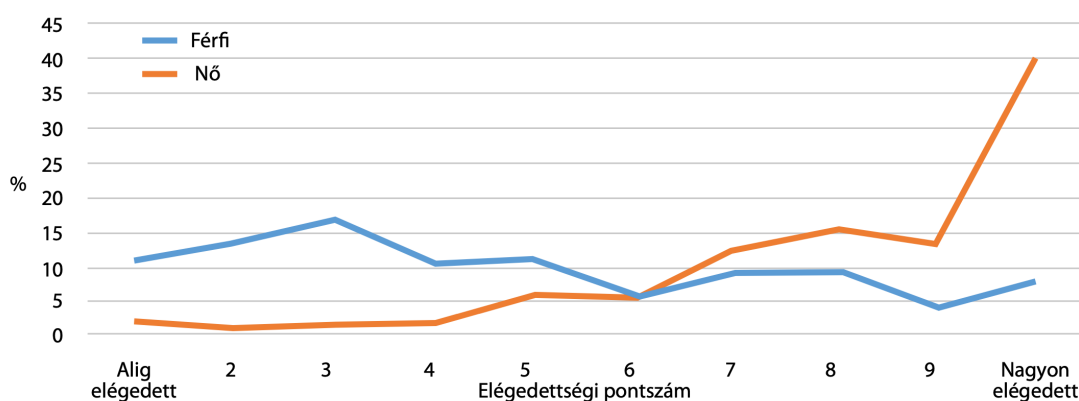

8. ábra: A szülők tanulásra fordított ideje és ennek változása a járvány hatására

Forrás: Herman, és mtsai. dátum nélk. p. 247.

2.6. Koronavírus-járvány hatása a háztartási munkák megosztására

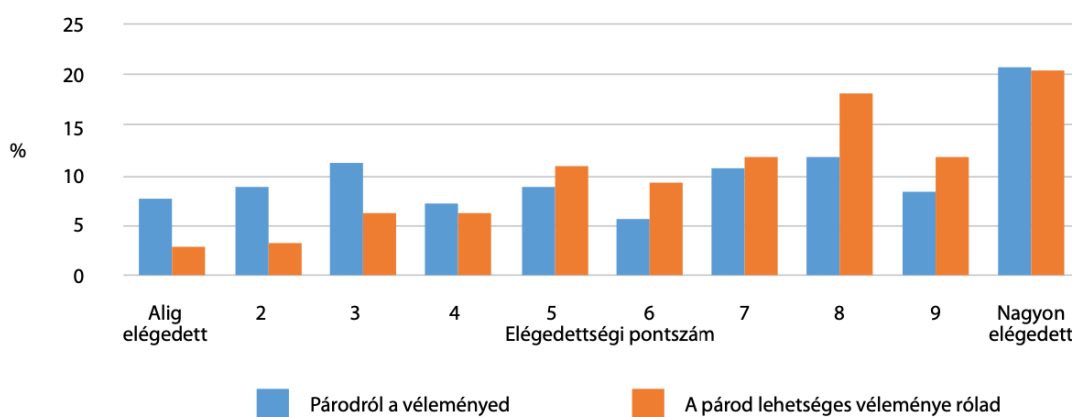
További érdekes információ derül ki Herendy és társai kutatásából azzal kapcsolatban, hogy a családanyák és családapák mennyire voltak megelégedve a másik háztartási munkateljesítményével. A kutatók azt feltételezték, hogy a nők várhatóan elégedetlenebbek lesznek a házimunkaterhelés kapcsán. Ahogy a 9. ábrán is látható, a férfiak inkább bizonyultak elégedettnek a nőkkel kapcsolatban, a nők pedig elégedetlenek voltak a férfiak helytállásával. A nők visszajelzése túlterheltségről, kimerültségről és csalódottságról szólt (Herendy, és mtsai. 2023).

9. ábra: A másik háztartási munkateljesítményével való elégedettség

Forrás: Herendy, és mtsai. 2022, p. 52.

Meglepedő eredmény látható a 10. ábrán, ugyanis azok, akik elégedettek voltak a párjuk háztartásbeli teljesítményével a pandémia időszakában, azok úgy vélték, hogy az ő párjuk is elégedett velük. Ez azonban nem feltétlenül a háztartási feladatokról szólt, hanem arról, hogy ezek a felek jó kapcsolatban álltak egymással (Herendy, és mtsai. 2023).

10. ábra: Háztartási munkával való elégedettség

Forrás: Herendy, és mtsai. 2022, p. 54

Ezek a kimutatások azért fontosak, mivel látható belőlük, hogy a koronavírus-járvány tombolása idején a nőket aránytalanul terhelték a gondozási és háztartási kötelezettségek, és ők elégedetlenek is voltak a kialakult helyzettel, ez pedig feszültségekhez vezetett a családokon belül. A feszültségek mögött meghúzódnak a nemi szerepek különbségei, otthoni munkavégzés dinamikája, valamint a pandémia kiváltotta stressz is (Herendy, és mtsai. 2023). A megnövekedett nemek közötti egyenlőtlenséghez hozzájárult az is, hogy sok családban természetes volt, hogy a nők vállalják a házimunka és a gyermekgondozás jelentős részét. A munka és a magánélet közötti egyensúly egyértelműen felborult, ugyanis sok édesanyának otthonról kellett dolgoznia a járvány idején, ami komoly kihívást jelentett azon a téren, hogy összeegyeztessék a munkahelyi kötelezettségeket a háztartási teendőkkel. Ez az egyensúlyhiány stresszhez és kiégéshez vezetett a nők körében. A nőkre háruló felelősség fizikai és érzelmi kimerültséghez vezetett, ami kihatott a mentális egészségükre (Spinelli, és mtsai. 2020).

Azokban a háztartásokban, ahol a felek igazságtalannak tartották a munkamegosztást, megszakadhatott vagy megromolhatott a partnerek közötti kommunikáció, ugyanis a

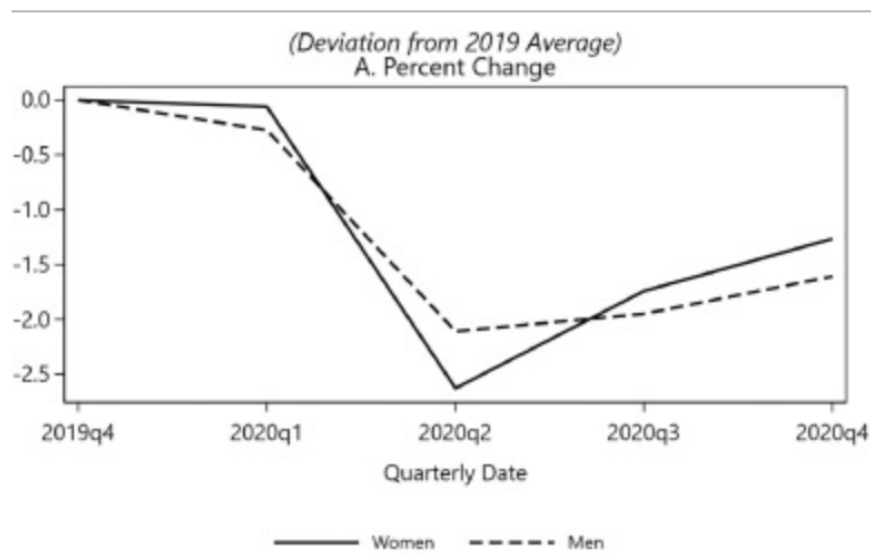
neheztelés és a frusztráció megnehezíti a problémák konstruktív megoldását. A stresszes, feszült és kimerült szülők kevésbé türelmesen álltak gyermekeikhez, ez pedig befolyásolta a család dinamikáját és a gyerekek érzelmi jólétét. A gyerekek érzékenyek, és könnyen megérik az otthonaikban uralkodó feszültséget, még akkor is, ha nem hangzanak el hangos szavak a szülők között. A kényszerű helyzet megzavarta a napi rutint. Megváltoztak a korábbi étkezési idők, rendszertelenné vált a lefekvés, ami hatással volt a gyerekek stabilitására és biztonság érzetére. A szülőket lefoglalták a munkahelyükkel és a háztartás vezetésével kapcsolatos feladatok, így kevesebb idejük maradt gyerekeikkel foglalkozni, ami az érzelmi kapcsolat hiányához vezethetett (Maggio, és mtsai. 2021).

A gyerekek gyakran úgy ismerkednek meg a nemi szerepekkel és a háztartáson belüli felelősséggel, hogy megfigyelik saját szüleiket. Amikor azt látják, hogy édesanyjukra aránytalanul nagy teher hárul, az megerősíti bennük a hagyományos nemi sztereotípiákat és befolyásolja a nemek közötti egyenlőségről kialakult felfogásukat, melyek hosszú távú következménnyel bírhatnak felnőttkori hozzáállásukra és viselkedésükre később a saját családjukon belül (Spinelli, és mtsai. 2020).

Sok gyerek viselkedésében változások alakultak ki, ingerlékenyebbek, visszahúzódóbbak lettek. Ezekkel a viselkedésbeli válaszokkal reagáltak a családi feszültségekre és a bizonytalanság érzésére (Maggio, és mtsai. 2021).

2.7. Koronavírus-járvány hatása a foglalkoztatásra

A 11. ábra a foglalkoztatási arány megoszlását mutatja be nemek szerint a COVID-19 válság következtében. Az ábráról leolvasható, hogy 2020. második negyedévében a nők és a férfiak esetében is csökkent a foglalkoztatási ráta mediánja. Ez a csökkenés a nők esetében 2,5%-os, a férfiaknál 2%-os volt.

11. ábra: Foglalkoztatási arány megoszlása nemek szerint a COVID-19 válság következtében

Forrás: Bluedorn, és mtsai. 2023, p. 89

A pandémia nem csak a nők foglalkoztatására volt hatással, hanem érintette a férfiakat is, bár a hatások bizonyos tekintetben eltértek attól, amit a nőknek kellett tapasztalniuk. A férfiak főként az olyan iparágakban veszítették el munkahelyüket, mint az építőipar, a gyártás területe vagy a szállítás, mivel ezeket az ágazatokat érintette leginkább a kereslet csökkenése az ellátási láncok felborulása. Ugyanúgy, mint a nők esetében, az alacsony jövedelmű férfiak különösen ki voltak téve a munkahely elvesztésének kockázatának, mivel nagyobb valószínűséggel dolgoztak olyan pozíciókban, melyek fizikai jelenlétet igényelnek. A férfiak szintén tapasztalhattak munkaszervezési problémákat, de a távmunkát lehetővé tévő munkakörökben a járvány csak kisebb zavarokat okozott. Ahogy a gazdaság 2021 után elkezdett talpra állni, a férfiak is megtapasztalhatták iparág függően a munkahelyek helyreállítását (Alon, és mtsai. 2020).

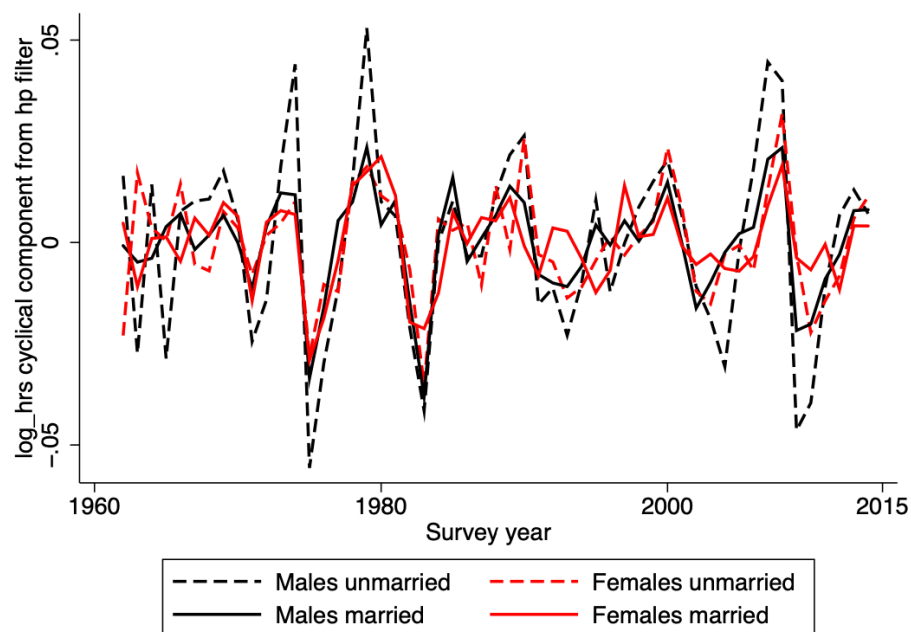
A járvány akadályokat gördített a férfiak karrier-előlépési lehetőségeiben, különösen azokban az iparágakban, ahol jelentős visszaesések történtek. A vállalkozó férfiaknak komoly nehézségekkel kellett szembenézniük, mivel sok vállalkozásnak be kellett zárnia a csökkent vevői érdeklődés és vásárlóerő miatt (Bluedorn, és mtsai. 2023).

Bizonyos férfiak részt vettek a gondozási feladatok ellátásában is, bekapcsolódtak az otthoni oktatásba és gondozták a megbetegedett családtagokat. A felelősségvállalás néha

odáig vezetett, hogy sok férfinak szintén csökkenteni kellett munkaidejét vagy átmeneti szabadságot kellett kivenniük (Alon, és mtsai. 2020).

Az összefoglalóból látható, hogy a pandémia jelentős hatással volt a férfiak foglalkoztatására is. A pandémia felhívta a figyelmet arra, hogy a rugalmas munkarend, a változó körülményekhez való alkalmazkodás és a biztonságos munkahelyi környezet mind hozzájárultak ahhoz, hogy mind a munkavállalók, mind a vállalkozások megfelelő módon reagálhassanak a kihívásokra.

A korábbi válságok és a koronavírus-járvány között a legnagyobb különbség az volt, hogy a korábbi gazdasági válságok és recesszió főként a férfi munkavállalók foglalkoztatását érintették. Az 1989 és 2014 közötti időszakban a foglalkoztatás teljes ciklikus ingadozásának több mint háromnegyedét a férfiak tették ki. A 12. ábra azt mutatja be, hogy a férfiak munkaórái mennyivel ingadozóbbak, mint a nőké, és ahogy az ábrán is látható, a házas nőknél a legalacsonyabbak a munkaórák ingadozásai (Alon, és mtsai. 2020).

12. ábra: A munkaórák ciklikus összetevője nem és családi állapot szerint

Forrás: Alon, és mtsai. 2020

A fő különbség a koronavírus-járvány és az egyéb gazdasági visszaesések között az, hogy a negatív hatások a gazdaság mely ágazatait érintették a leginkább. Két különösen fontos tényezőt szükséges megvizsgálni a kérdés kapcsán:

1. Befolyásolták-e a szektor kibocsátott termékei vagy szolgáltatásai iránti keresletet a karanténintézkedések (pl. nem voltak hatással az olyan kritikus szektorokra, mint a gyógyszergyártás vagy az élelmiszerboltok)?
2. Az ágazatban végzett munka jellege lehetővé teszi-e a távmunkát (Bluedorn, és mtsai. 2023)?

A pandémia azonban felerősített olyan tendenciákat is, melyek elősegítik a nemek közötti egyenlőséget:

- A rugalmas munkabeosztás elterjedt számos vállalatnál, és ezeknek a változásoknak egy része a járvány elmúltja után is fennáll. Mivel az édesanyákra aránytalanul nagy teher nehezedik a munka és a gyermekgondozási feladatok összeegyeztetése kapcsán, így ők többet profitálnak ezen változásokból.
- Változások mentek végbe a társadalmi normákban és sztereotípiákban is, mivel több édesapa kapcsolódott be a gyermekgondozási feladatokba, bizonyos családokban átmenetileg az apák váltak az elsődleges gyermekgondozóvá. Ezek a változások pedig a társadalmi normákat az egyenlőség felé tolják (Alon, és mtsai. 2020).

2.8. Koronavírus-járvány pozitív hozadéka a családok számára

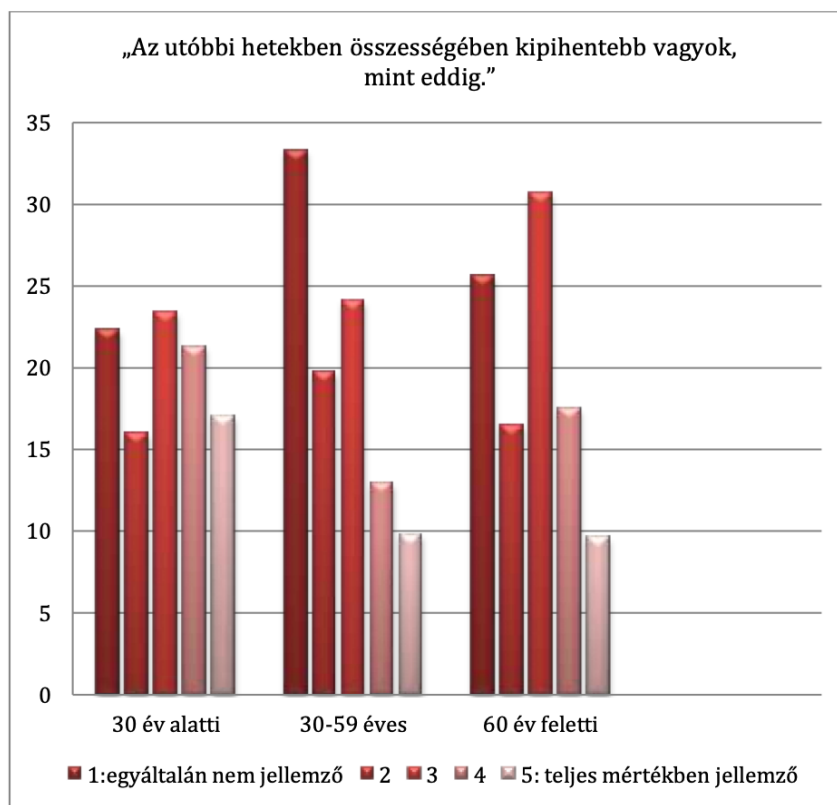
Azt már bemutattam, hogy a világiárvány hogyan változtatta meg családok millióan életét és mindennapi rutinját (Canzi, és mtsai. 2021). Számos kihívása mellett azonban pozitív hatásokat is tartogatott a családok életére.

Az egyik ilyen hatás a minőségi idő volt, ugyanis a kötelező otthonmaradás arra kényszerítette a családokat, hogy több időt tölthessenek együtt. Emellett a családoknak újra kellett értékelniük a prioritásaikat, és életmódjukat az új helyzetnek megfelelően kellett átalakítaniuk, figyelmüket az olyan fontos dolgokra összpontosították, mint a személyes jólét, a család és a fizikális egészség (Canzi, és mtsai. 2021). A rugalmas

munkafeltételek megteremtették a szülőknek annak lehetőségét, hogy jobb egyensúlyt alakíthassanak ki a munka és a magánélet között (Padraic – O’Hara 2020).

A megnövekedett szabadidő hatására a családtagok új készségeket sajátíthattak el külön-külön és együtt is. Ilyen tevékenység lehetett a lakásfelújítás és barkácsolás, sok ember kertészkedéssel, festéssel, csináld magas lakberendezési tárgyak készítésével kötötte le magát, és gyakran fordultak online oktatási anyagokhoz útmutatásért. Népszerűvé vált a közös sütés – főzés, a családok új recepteket próbáltak ki, és korábban ismeretlen főzési technikákkal kísérleteztek. Sokan kreatív hobbikba vágtek, mint a kötés, a varrás vagy a kézműveskedés. Az edzőtermek bezárása miatt népszerűvé váltak a szabadidős mozgásformák. Gyakorivá vált, hogy az emberek új edzési rutinokat alakítottak ki maguknak és nyitottak az egészséges táplálkozás felé is. A távmunka és az online kommunikáció kapcsán az embereknek fokozniuk kellett digitális készségeiket, meg kellett tanulniuk a videokonferencia eszközök használatát és alkalmazkodniuk kellett a digitális munkakörnyezethez. Főként a fiatalok körében volt népszerű, hogy megnövekedett szabadidejükben nyelvtanulásba fogtak, melyben online nyelvtanfolyamok segítették őket.

Ráadásul egy hazai felmérés arra az eredményre jutott, hogy annak köszönhetően, hogy több időt töltenek otthon, az emberek közel negyede pihentebbnek és nyugodtabbnak minősítette magát. A 13. ábrán az látható, hogy a fiatalok esetében magasabb volt a pihentebbek aránya (Havasi 2020).

13. ábra: Kipihentség a Covid-19 következtében

Forrás: Havasi 2020, p.114

3. ADATGYŰJTÉS MÓDJA, ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

Diplomamunkám témája az, hogy bemutassam, a koronavírus-járvány hogyan hatott a családon belüli szerepekre. Ennek érdekében ebben a fejezetben áttekintést adok arról, hogy az általam elvégzett vizsgálatoknak mi a célja és ezen cél elérése érdekében milyen módszertanokat alkalmaztam.

3.1. A kutatás célja

Szakdolgozatom hipotézisei a következők:

1. A családokban a koronavírus-járványnak köszönhetően az édesanyákra nagyobb teher hárult a gyermekgondozási feladatok miatt.
2. Az emberek tapasztaltak kihívásokat a munka és a háztartási kötelezettségek egyidejű kezelése terén a járvány időszaka alatt.
3. A pandémia következtében kialakult családi szerepek változásai állandósultak és nem is tértek vissza a járvány előtti normákhoz.

3.2. Primer kutatás módszere, bemutatása

Primer kutatásom során egyaránt kvalitatív és kvantitatív vizsgálatokat is elvégzek, hogy bemutathassam, a pandémia hogyan hatott a családi élet dinamikájára, módosultak-e, és ha igen, akkor milyen irányba a családi szerepek.

A 14. ábrán látható az ütemterv. 2023.10.10-ig elkészítettem az interjú guide-ot és a kérdőívet, ezt követően felvettem az interjúkat, a kitöltőknek pedig egy kéthetes intervallumot biztosítottam a kérdőív kitöltésére. Az ütemterven is látható, hogy egy közel egy hetes időablakot hagytam magamnak arra, hogy elemezzem a beérkezett adatokat és levonjam a következtetéseket.

14. ábra: Primer vizsgálatom ütemterve

Forrás: saját szerkesztés

3.2.1. Strukturált interjú

A dolgozat címéből és a szakirodalmi összefoglalást tematikájából, tartalmából is látszódik, hogy dolgozatomban szociológiai és pszichológiai hatásokat is vizsgállok, így a számok és mérhető adatok mellett fontosak az érzések, vélemények, ezt pedig a kvalitatív jellegű vizsgálatok képesek a legjobban átadni. A kutatás során feltárok különböző nézőpontokat, így lehetőségem van a számszerűen nem mérhető összefüggéseket megérteni.

Az interjú alapvetően azt a célt szolgálja, hogy megerősítse a kérdőíves kutatás eredményeit.

Az alanyok kiválasztásánál a célzott mintavétel alkalmazását találtam a legjobbnak, így eleve olyan alanyokkal vettem fel a kapcsolatot, akikről tudtam, hogy releváns információkkal, tapasztalatokkal szolgálhatnak az általam vizsgált témában. Primer vizsgálatom során 3 szülőt, egy édesanyát és két édesapát interjúvoltam meg.

Az interjú guide-ot a kutatási céloknak megfelelően alakítottam ki, az interjúkat félig strukturált módon, azaz egy előzetesen rögzített interjúvázlat alapján folytattam le. A félig strukturált interjú lényege az, hogy a kérdéseket egy előre meghatározott sorrendben kell feltenni az interjúalanynak, de van lehetőség menet közben kiegészítéseket hozzáfűzni, új kérdéseket feltenni. Ennek az interjútechnikának az a legnagyobb előnye, hogy célirányosan lehet vele adatot gyűjteni, mivel mind a tartalom és a kérdések sorrendje is ellenőrzés alatt tartható, de az interjúalanyok is szabadságot kapnak abban a tekintetben, hogy a számukra fontosabb ügyekben mélyebben is elmerülhessenek.

Az interjúk leiratai a mellékletek közé lesznek feltöltve. Minden interjú előtt kérek majd hozzájárulást a felvételhez és a leirat csatolásához. Az interjúalanyok anonim módon szerepelnek a dolgozatban.

3.2.2. *Kérdőív*

Második kutatási módszerem pedig egy kérdőíves megkérdezés volt, mellyel felmértem, hogy a családok mindennapjai, a hagyományok, rituálék és ennek következtében a családi szerepek hogyan változtak meg a koronavírus-járvány és az azt követő korlátozó intézkedések hatására. Kérdőívemmel összesen 166 db választ gyűjtöttem össze.

Azért választottam a kérdőívet második vizsgálati módszeremnek, ugyanis így széles körben meg tudtam osztani a kérdéseimet, biztosítva azt, hogy egy reprezentatív vizsgálat mehessen végbe. A kérdések megfogalmazásakor strukturált, zár kérdéseket alakítottam ki. Ügyeltem arra, hogy a kérdések csak egy dimenzióval foglalkozzanak, így a válaszadók könnyebben tudnak felelni az eldöntendő kérdésekre, valamint a kérdések kialakításánál fontos szempont volt az is, hogy a kérdések konkrétak legyenek, ne sugalljanak választ.

A kvantitatív kutatás egy alapvetően deduktív vizsgálati típus, előnye, hogy a meghatározott logikai ív mentén nagy mennyiségű adatot lehet összegyűjteni. A módszer másik jellemzője a számszerűsíthetőség és a mérhetőség, a legnagyobb hozzáadott érték azonban az, hogy rövid idő alatt nagy mennyiségű adatot lehet összegyűjteni a módszer által. A kérdőíves adatgyűjtés legnagyobb pedig hátránya az, hogy a kutatás mélyebb összefüggések feltárására nem alkalmas, nehéz kiszűrni az átfedő adatokat, valamint korlátozott a válaszadók rugalmassága.

Lényeges szempont volt számomra, hogy a kitöltés ne vegyen el 5 percnél több időt. A közhiedelem úgy tartja ugyanis, hogy annál nagyobb az esélye annak, hogy egy kérdőívet sokan hiánytalanul visszaküldenek, minél kevesebb időt vesz igénybe a kérdések megválaszolása.

A Google Forms szerkesztőjével állítottam össze a kérdőívet (1.sz. melléklet), melyet online terjesztettem ismerőseim és iskolatársaim között a közösségi média használatával.

Az 1. táblázatban látható a kérdőívben szereplő kérdések csoportosítása.

1.	Demográfiai jellegű kérdés
2.	Család jellemzői
3.	Családi szerepek változására irányuló kérdések
4.	Érzelmi és pszichológiai hatásokra vonatkozó kérdések
5.	Gazdasági hatásokra vonatkozó kérdések
6.	Jövőre vonatkozó kérdés

1. táblázat: Kérdőív kérdéseinek csoportosítása

Forrás: saját szerkesztés

4. EREDMÉNYEK ÉS ELEMZÉS

Ebben a fejezetben bemutatom az általam elvégzett primer kutatások eredményeit és elemzem a rendelkezésemre álló adatokat, hogy feltárjam az összefüggéseket és következtetéseket vonhassak le.

4.1. Kérdőív eredményeinek elemzése

A kérdőívet összesen 166 fő töltötte ki.

4.1.1. Demográfiai jellegű kérdések válaszainak elemzése

A demográfiára vonatkozó kérdéseimmel felmérem, hogy a válaszadók milyen neműek, melyik korosztályba tartoznak, hol élnek, valamint azt is, hogy mi a legmagasabb iskolai végzettségük.

A válaszadók nemének megoszlása a 15. ábrán látható. A diagrammról leolvasható, hogy a kérdőívet nagyobb részben, 69%-ban nők töltötték ki.

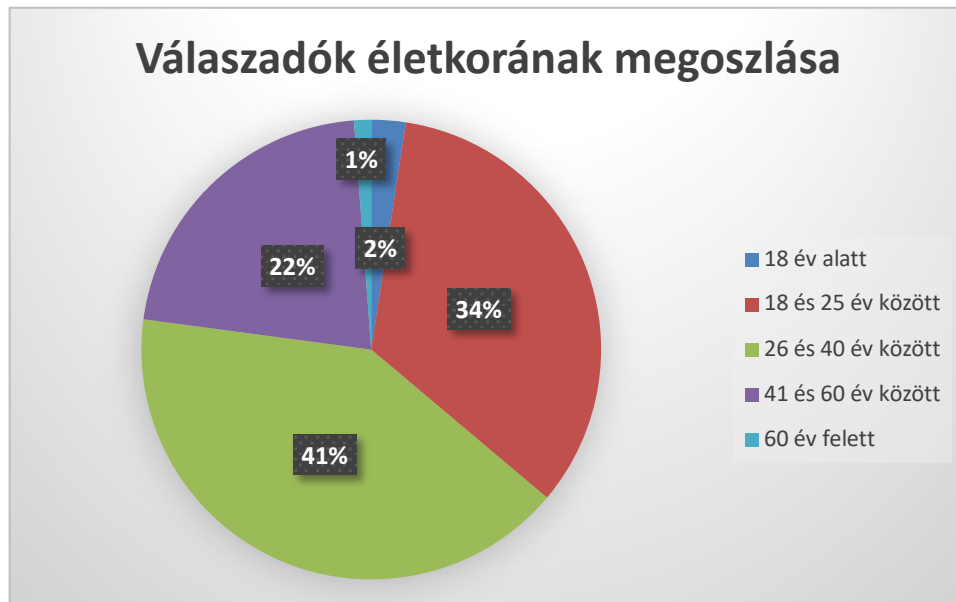

15. ábra: Válaszadók nemének megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

A kérdőívet kitöltők életkora a 16. ábrán látható. A kérdőívet nagyrészt 20 és 40 év közöttiek töltötték ki. Ennek az lehet az oka, hogy ez a korosztály ilyen magas arányban képviselteti magát az általam vizsgált mintában, mivel a kérdőívet különböző egyetemista

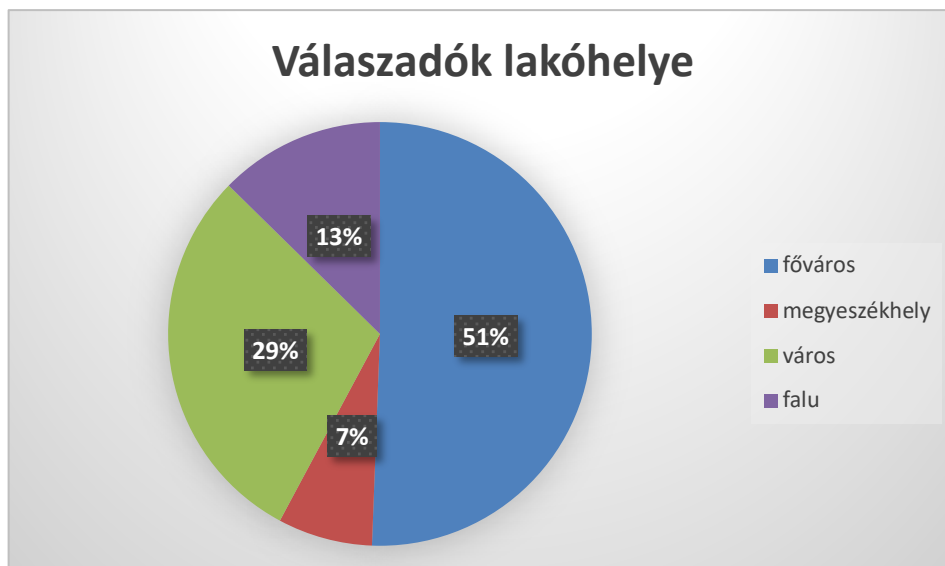
csoportokban osztottam meg, így leginkább ehhez a korosztályhoz jutottak el a kérdéseim. Kizárólag 2 fő, azaz a minta 1%-a kerül ki a 60 év felettiak közül, és 4 fő, azaz a minta 2%-a a 18 év alattiak közül.

16. ábra: Válaszadók életkorának megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

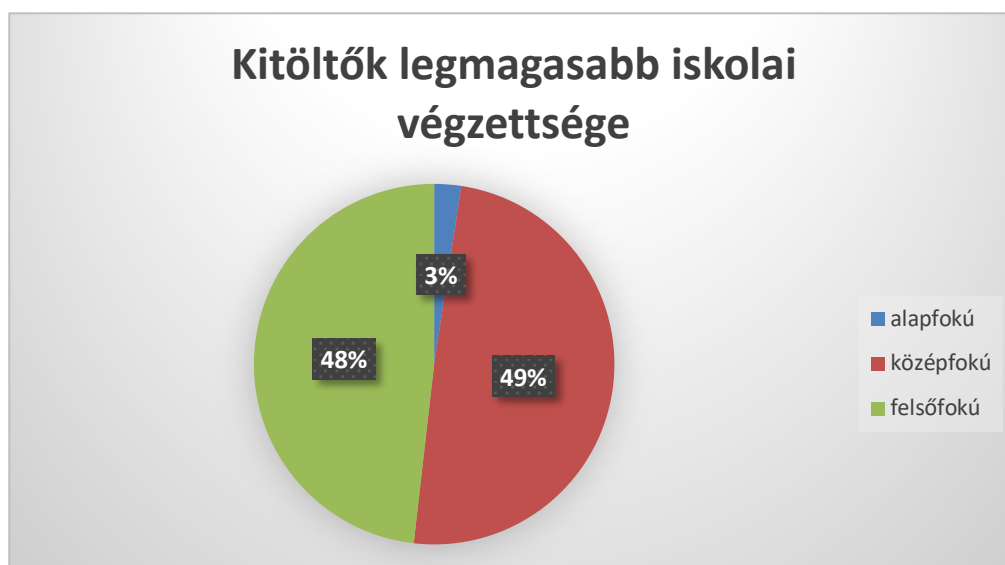
A válaszadók lakóhelye a 17. ábrán látható. A minta fele a fővárosban él jelenleg, de a kitöltők nagy része megyeszékhelyen és városokban lakik. Ez azért fontos információ, mivel a falvakban az emberek olyan támogató közeget alakítanak ki, mely a városi életre nem jellemző, így a karanténintézkedések és a bezártság érzete másképp fejtette ki hatását a városokban, ahol az emberek elszigetelten élnek egymástól lakásaikban, házaikban.

17. ábra: Válaszadók lakhelye

Forrás: saját szerkesztés

A kitöltők legmagasabb iskolai végzettsége a 18. ábrán látható. A mintám 97%-a legalább középfokú végzettséggel rendelkezik. Ennek a magas arálynak szintén az lehet az oka, hogy a kérdőívet egyetemista csoportokban osztottam meg.

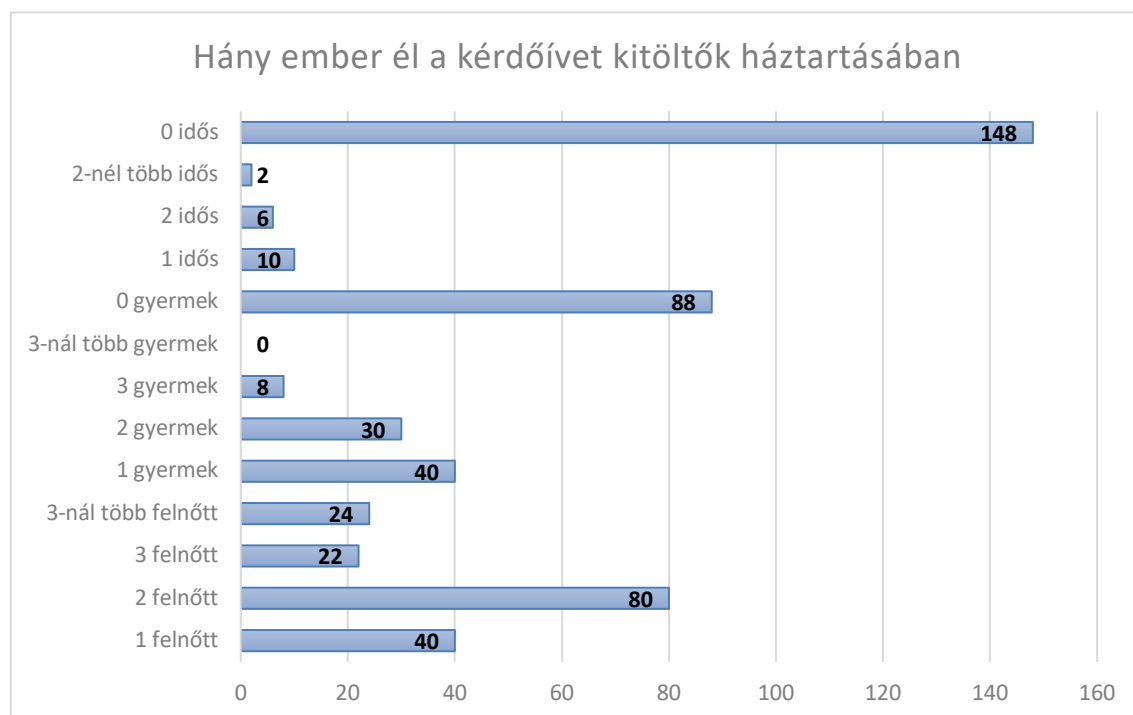

18. ábra: Kitöltők legmagasabb iskolai végzettsége

Forrás: saját szerkesztés

4.1.2. Család jellemzőire vonatkozó kérdésekre érkező válaszok elemzése

Első családra vonatkozó kérdésben azt mértem fel, hogy hány ember él a kérdőívet kitöltők háztartásában. A 19. ábráról leolvasható, hogy a járvány időszak alatt az általam vizsgált minta 89%-a nem élt együtt időssekkel, így közvetlen gondozási feladataik nem is merülhettek fel. A minta 48%-ánál két felnőtt él a háztartásban és 47%-uknál legalább egy gyermek.

19. ábra: Hány ember él a kérdőívet kitöltők háztartásában

Forrás: saját szerkesztés

4.1.3. Családi szerepek változására irányuló kérdések

Ahogy a 20. ábrán is látható, a kérdőívet kitöltők nagy része, 70%-a nem vett észre semmilyen észrevehető változást a családon belüli szerepekkel kapcsolatban. Azoknak, akik ugyan vettek észre változásokat, mindössze 8%-uk vélte úgy, hogy jelentős változások mentek végbe.

Ez az eredmény ellentmond annak, amit szekunder szakirodalmi kutatásomban foglaltam össze. Ennek az ellentmondásnak az lehet az oka, hogy a kérdőívet kitöltők nagy

részének nincs gyermeke, a karanténintézkedések és az otthon tartózkodás pedig főként azoknak az életét borította fel, akiknek időt kellett fordítaniuk gyermekük gondozására, meg kell oldaniuk saját munkájuk mellett azt is, hogy támogassák gyermeküket az otthoni tanulásban.

20. ábra: A kitöltők tapasztaltak-e változást a családon belüli szerepekkel kapcsolatban

Forrás: saját szerkesztés

A 21. ábra azt mutatja be, hogy a változásokat a minta 10%-a tartotta pozitívnak, 20%-a negatívnak, 70%-uk pedig nem érzékelt változást.

Pozitív hatás lehetett az, hogy több minőségi időt tudott együtt tölteni a család, hogy újra kellett osztani a háztartással kapcsolatos feladatokat, ez pedig befolyásolhatta a nemi szerepekkel kapcsolatos elvárásokat is.

Negatív hatás a fokozott stressz lehetett, főként akkor, ha a gyermek gondozásával kapcsolatos feladatok főként az egyik szülőre hárultak.

21. ábra: A családon belüli változások milyenek voltak a kitöltők szerint

Forrás: saját szerkesztés

A 2. táblázatban likert skálás kérdéssel mértem fel azt, hogy a kitöltők esetében mennyire jellemző, hogy a koronavírus-járvány kezdete óta vettek észre változásokat az általam meghatározott kategóriákban.

A kategóriák esetében a válaszadók 1-től 5-ig választhatták ki a rájuk leginkább jellemző értéket:

- „1” jelentése: egyáltalán nem jellemző
- „5” jelentése: nagyon jellemző

Kérdés	1	2	3	4	5
gyermekgondozással, tanulással kapcsolatos szerepek változása	112	20	24	8	2
valamely családtag vállalt új szerepet, mint a gyermek elsődleges gondozója	126	18	12	6	4
valamely családtag vállalt további felelősséget idős vagy veszélyeztetett családtagok gondozójaként	102	26	14	14	10
változtak-e a családon belüli döntéshozatali szerepek a járvány idején	120	24	12	6	4
a családtagoknak alkalmazkodniuk kellett-e az új távmunkás szerephez	82	22	18	16	28
a családtagoknak módosítaniuk kellett-e munkabeosztásukat a világjárvány miatt	76	28	30	16	16
a családtagoknak vállalnia kellett-e további szerepeket vagy kötelezettségeket, hogy érzelmi támogatást nyújtsanak egymásnak	80	36	26	12	12
Összeg	698	174	136	78	76

2. táblázat: Családi dinamikában bekövetkező változásokra vonatkozó kérdések

Forrás: saját szerkesztés

A hőtérképen mutatom be azt, hogy a likert skála bizonyos értékeit hány darab válaszadó jelölte meg. A táblázatban összefoglalt eredményekből látszódik, hogy a válaszadók nagy része egyáltalán nem tapasztalt változásokat a koronavírus-járványt követően a családi dinamikában. Nehézséget az okozott csak bizonyos mértékben, hogy a családtagoknak alkalmazkodniuk kellett az új távmunkás szerephez, módosítaniuk kellett munkabeosztásukat a világjárvány miatt, vállalniuk kellett további kötelezettséget azzal kapcsolatban, hogy érzelmi támogatást nyújtsanak másnak, valamint, hogy felelősséget kellett vállalniuk veszélyeztetett családtagjuk gondozójaként.

Ezt követően az előző hőtérképen az 1-es kategóriára érkezett visszajelzések darabszámát csökkenő sorrendben rendeztem, így jól látható, hogy melyek azok a területek, ahol egyáltalán nem jelentkezett probléma:

- valamely családtag vállalt új szerepet, mint a gyermek elsődleges gondozója
- változtak-e a családon belüli döntéshozatali szerepek a járvány idején
- gyermekgondozással, tanulással kapcsolatos szerepek változása

Kérdés	1	2	3	4	5
Összeg	1	2	3	4	5
valamely családtag vállalt új szerepet, mint a gyermek elsődleges gondozója	126	18	12	6	4
változtak-e a családon belüli döntéshozatali szerepek a járvány idején	120	24	12	6	4
gyermekgondozással, tanulással kapcsolatos szerepek változása	112	20	24	8	2
valamely családtag vállalt további felelősséget idős vagy veszélyeztetett családtagok gondozójaként	102	26	14	14	10
a családtagoknak alkalmazkodniuk kellett-e az új távmunkás szerephez	82	22	18	16	28
a családtagoknak vállalnia kellett-e további szerepeket vagy kötelezettségeket, hogy érzelmi támogatást nyújtsanak egymásnak	80	36	26	12	12
a családtagoknak módosítaniuk kellett-e munkabeosztásukat a világjárvány miatt	76	28	30	16	16

3. táblázat: Családi dinamikában bekövetkező változásokra vonatkozó kérdések sorrendbe rendezve – legjobb eredmények

Forrás: saját szerkesztés

A következő kérdésem arra vonatkozott, hogy a kitöltők kértek-e érzelmi támogatást a járvány időszaka alatt külső forrásoktól, barátoktól, a tágabb családtól vagy támogató csoportoktól annak érdekében, hogy eligazodjanak a családi szerepek változásaiban. A korábbi kérdések válaszai alapján, mivel a válaszadók nem is tapasztaltak változásokat a családokon belül, így várható volt, hogy jelentős részük nem is igényelt érzelmi

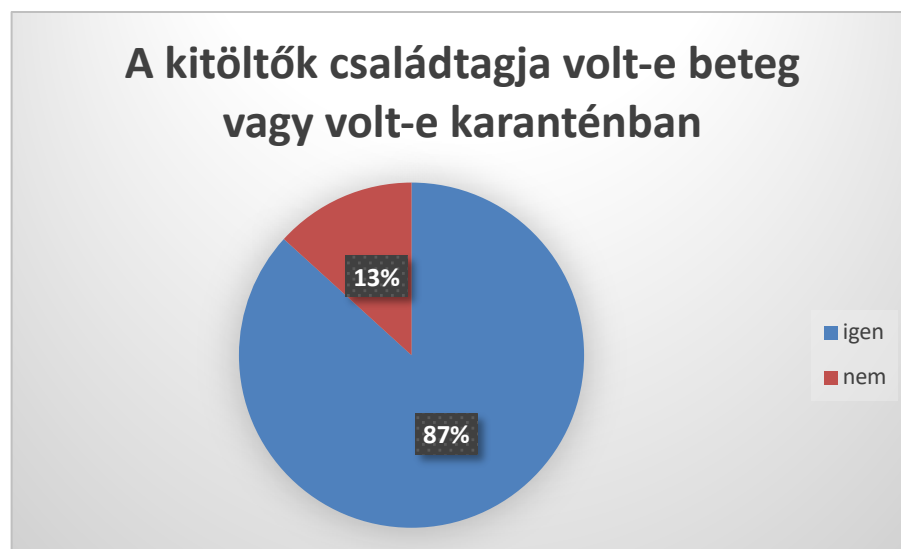
támogatást. A sejtésem beigazolódott, a minta mindössze 6%-a vett igénybe támogatást külső forrásból, ahogy a 22. ábrán is látható.

22. ábra: Igényeltek-e a kitöltők érzelmi támogatást külső forrásoktól

Forrás: saját szerkesztés

A 23. ábra egy érdekes adatot mutat be, miszerint a kitöltők 87%-ának a családtagja volt beteg a koronavírus-járvány időszakában, vagy karanténban volt ezen időszak alatt. Ez viszont azt jelenti, hogy a válaszadók is ki voltak téve ezen időszak alatt fokozott érzelmi stressznek és aggodalomnak szeretteik egészségi állapota miatt.

23. ábra: A kitöltők családtagja volt-e beteg vagy volt-e karanténban

Forrás: saját szerkesztés

A 24. ábrán az látható, hogy viszonylag sokan, a minta 39%-a szembesült nehézségekkel a pandémia időszaka alatt, és be kellett kapcsolódniuk valamely családtagjuk gondozásába.

24. ábra: A kitöltők voltak-e karanténban lévő családtag gondozói

Forrás: saját szerkesztés

A Likert skálás felmérés kapcsán már kiderült, hogy több válaszadónak is nehézséget okozott alkalmazkodni a megváltozott távmunkás helyzethez, mely akár a munkabeosztások módosulását is magával vonzotta. A 25. ábrán szereplő diagramról pedig leolvasható, hogy a kérdőívet kitöltők 61%-a komoly nehézségeket tapasztalt a munka és a háztartási kötelezettségek egyidejű kezelése során. Ez különösen azon családok esetében okozhatott kihívást, ahol a karriert még a családi élettel is egyensúlyba kellett hozni. A nehézségeket természetesen befolyásolhatta a munka jellege, a háztartási feladatok száma, valamint az, hogy a munkahely mennyire törekedett olyan munkakörnyezetet kialakítani, ahol a munka-magánélet egyensúlya megvalósítható.

Az azonban biztos, hogy a munkahelyi és háztartási kötelezettségek összehangolásához hatékony időgazdálkodásra és jó szervezőképességre volt szükség.

Tapasztaltak-e nehézséget a kitöltők a munka és a háztartási kötelezettségek egyidejű kezelése terén

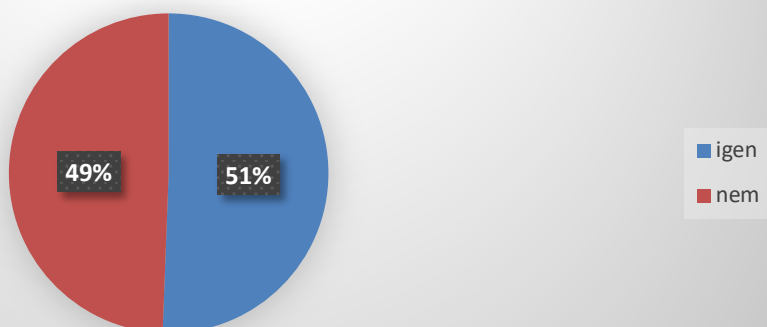
25. ábra: Tapasztaltak-e nehézségek a kitöltők a munka és a háztartási kötelezettségek egyidejű kezelése terén

Forrás: saját szerkesztés

4.1.4. Érzelmi és pszichológiai hatásokra vonatkozó kérdések

Érdekesség, hogy habár a kitöltők nagy része úgy nyilatkozott, hogy a pandémia hatására nem mentek végbe jelentős változások a család dinamikájában, mégis a minta 51%-ának okoztak érzelmi vagy pszichológiai hatást ezen változások, sokan tapasztaltak stresszt, és fokozott szorongást (26. ábra).

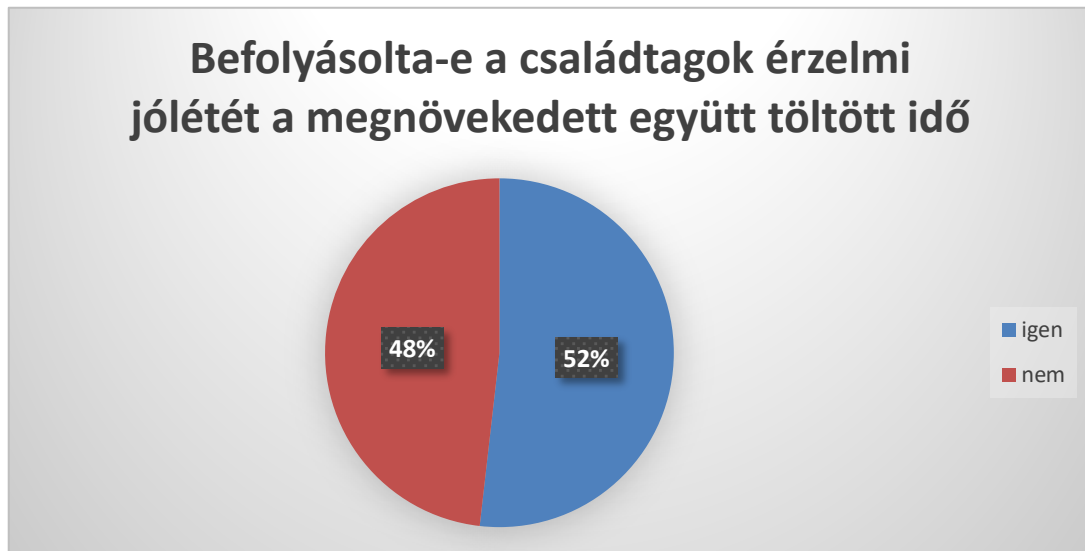
Okozott-e érzelmi vagy pszichológiai hatást a családi szerepekben bekövetkező változások

26. ábra: Okozott-e érzelmi vagy pszichológiai hatást a családi szerepekben bekövetkező változások

Forrás: saját szerkesztés

Következő kérdésem arra vonatkozott, hogy befolyásolta-e a családtagok érzelmi jólétét a megnövekedett együtt töltött idő a bezárások és a társadalmi távolságtartás során. A 27. ábrán látható, hogy sokan tapasztaltak változást az érzelmi jólétben.

27. ábra: Befolyásolta-e a családtagok érzelmi jólétét a megnövekedett együtt töltött idő

Forrás: saját szerkesztés

Ezek a hatások természetesen lehettek pozitívak és negatívak is. Ahogy szakirodalmi kutatásomban is bemutattam, a megnövekedett együtt töltött idő lehetőséget teremtett a családtagoknak arra, hogy erősítsék kötelékeiket és támogassák egymást ebben a nehéz időszakban. Valamint mivel a családtagok fizikálisan is közel voltak egymáshoz, több minőségi időt tudtak együtt tölteni. Negatívumként pedig megemlíthető, hogy bizonyos esetekben a fokozott közelség konfliktusokhoz és nézeteltérésekhez vezetett.

A családon belüli kommunikációs minták viszont ezen hatások ellenére sem változtak a minta 70%-ában (28. ábra).

28. ábra: Változtak-e a családon belüli kommunikációs minták

Forrás: saját szerkesztés

Hasonló kép rajzolódik ki azon kérdés kapcsán, hogy okozott-e a járvány elszigeteltség vagy magány érzetet a családtagok között. A minta 65%-a nem tud beszámolni ilyen negatív hatásokról (29. ábra).

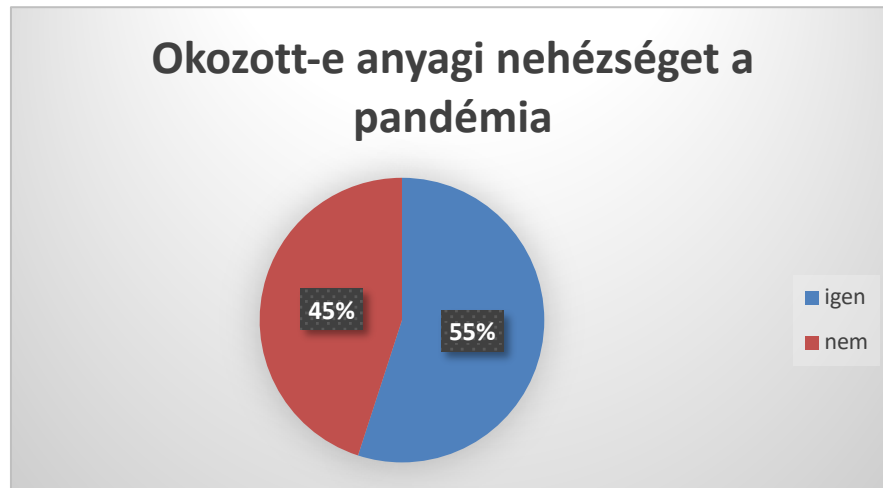
29. ábra: Okozott-e a járvány elszigeteltség vagy magány érzést a családtagok között

Forrás: saját szerkesztés

4.1.5. Gazdasági hatásokra vonatkozó kérdések

Az érzelmi hatások után pedig felmértem, hogy a koronavírus-járványt következtében milyen gazdasági hatások érték a családokat.

A 30. ábrán látható, hogy a kérdőívet kitöltők 55%-ának okozott anyagi nehézséget a pandémia, ami magas aránynak számít.

30. ábra: Okozott-e anyagi nehézségeket a pandémia

Forrás: saját szerkesztés

Ennél is beszédesebb a 31. ábra, melyen az látható, hogy a minta 100%-ának változott a keresete a pandémia során.

31. ábra: Változott-e a kitöltők keresete a pandémia során

Forrás: saját szerkesztés

Szekunder összefoglalóban bemutattam, hogy a világjárvány jelentős hatással volt a világgazdaságra, így közvetett módon a magányszemélyeknek is pénzügyi nehézségeket okozott. Sok ember elveszítette az állását, vagy csak csökkentett munkaidőben tudtak tovább dolgozni, ami közvetlen hatással volt a családok pénzügyi stabilitására.

Az anyagi döntéshozatali szerep azonban az általam vizsgált minta 77%-ában nem változott, ahogy a 32. ábrán is látható.

32. ábra: Változott-e az anyagi döntéshozatali szerep a pandémia következtében

Forrás: saját szerkesztés

4.1.6. Jövőre vonatkozó kérdés

Végezetül megfogalmaztam néhány kérdést, melyek a család dinamikájának jövőjére vonatkoztak, hogy megvizsgálhassam, a kérdőívet kitöltők hogyan vélekednek a végbemenő változásokról, azok megmaradnak-e hosszú távon is, amikor a koronavírus és a karantén időszak már csak az emlékeinkben él. A jövőre vonatkozó kérdésekkel kapcsolatban az volt a célom, hogy felmérjem, a pandémia milyen várható hosszú távú hatást fejtett ki a családokra. A jövőbeli változások ugyanis befolyásolhatják a családok megküzdési stratégiáit és elvárásait, így betekintést nyerhetek abba is, hogy egy hasonló helyzetben a családtagok hogyan kezelnék a bizonytalanságokat és kihívásokat.

Kíváncsi voltam arra, hogy a kérdőívet kitöltők hogyan vélekednek arról, hogy a családban betöltött szerepek és a háztartásban uralkodó dinamika hosszú távon, a járvány

elmúltával hogyan fog változni. A válaszok a 33. ábrán láthatóak. A diagrammról leolvasható, hogy a minta 42%-a szerint a jövőben a családi szerepek nagyrészt vissza fognak állni a járvány előtti állapotba, azaz a kitöltők szerint nem lesznek hosszú távú hatásai a családi dinamika átalakulásának. A minta 29%-a szerint a családi szerepek bizonyos változásai állandósulni fognak, mások viszont visszatérnek a járvány előtti normákhoz. És szintén a minta 29%-a vélte úgy, hogy a családi szerepek a jövőben is fejlődni és alkalmazkodni fognak és a mostanitól eltérő, új minták jelennek majd meg.

33. ábra: A kitöltők véleménye a jövőben a pandémia miatti családi szerepek változásáról

Forrás: saját szerkesztés

Jelenleg az látható, hogy a távmunka és bizonyos egyetemeken az online oktatást a járványt követően is fennmaradt, ami megteremti a családtagoknak azt a lehetőséget, hogy több időt tölthessenek otthon. Ez természetesen kihat a napi rutinra és a kötelezettségekre is, ami a háztartások dinamikájának hosszú távú változásához vezethet. Ráadásul a világjárvány során sokan kénytelenek voltak újraértékelni prioritásaikat, és arra kellett összpontosítaniuk, hogy mi a legfontosabb számukra. A családok így hangsúlyozhatják közös értékeiket, mint az együtt töltött minőségi idő vagy a jólét, ami szintén hatással lehet a dinamika alakulására.

Ezt követően azt mértem fel, hogy a kitöltők szerint a világjárványnak a családi szerepekre gyakorolt hatása milyen hatással lesz a jövőben a család általános jólétére. A 33. ábrán látható diagrammról leolvasható, hogy a válaszadók 78%-a úgy érzi, a családi szerepekre gyakorolt hatásnak pozitív és negatív hatásai is lesznek az általános jólétre, ezek a hatások pedig idővel kiegyensúlyozódnak majd. 16%-uk szerint javarészt pozitív hatásuk lesz, ami egy erősebb és összetartóbb családi kötelékhez vezet majd. 6%-uk szerint pedig negatív hatásuk lesz, ezzel pedig fokozott feszültséget és stresszt okoznak majd a családok életében.

34. ábra: A kitöltők szerint a családi szerepekre gyakorolt hatás milyen hatással lesz a család általános jólétér

Forrás: saját szerkesztés

Végezetül azt mértem fel, hogy a válaszadók szerint milyen szerepet játszanak majd az olyan külső tényezők, mint a kormányzati politikák vagy a gazdasági feltételek a családi szerepek jövőbeni változásainak alakulásában. A 35. ábra mutatja be az ezen kérdésre érkező válaszok megoszlását. A diagrammon látható, hogy igencsak vegyes kép alakult ki a kérdés kapcsán. A válaszadók 41%-a szerint a jövőbeli változások a külső tényezők és a belső családi döntések kombinációjaként alakul majd ki. 33%-uknak az a véleményük, hogy a külső tényezők csak minimális hatással bírnak majd, ezzel lehetővé

téve a családi dinamika stabilizálódását. 26%-uk szerint pedig a külső tényezők jelentős befolyással lesznek a jövőben is, ami folyamatos változásokhoz fog majd vezetni.

35. ábra: Milyen szerepet játszanak a külső tényezők a családi szerepek változásaiban

Forrás: saját szerkesztés

4.2. Kérdőív eredményeinek összefoglalása

A kérdőívemre összesen 166 válasz érkezett. Statisztikai szempontból nem reprezentatív a válaszadók köre, ettől még érdemes lenne mélyebb mintán is végig csinálni a vizsgálatot.

A demográfiai adatok feldolgozása alapján látható, hogy a kérdőívet nagyobb részben nők töltötték ki, és a minta több mint fele a 20 és 40 év közöttiek közül kerül ki. A válaszadók nagy része fővárosban él, de sokan laknak megyeszékhelyen és városokban is. Azoknak a száma elhanyagolható, akik falvakban élnek. A kitöltők 97%-a legalább középfokú végzettséggel rendelkezik.

A család jellemzőire vonatkozó kérdések elemzése során azt tapasztaltam, hogy a kitöltők nagy része a pandémia időszakában nem élt együtt idős emberrel, így közvetlen

gondozási feladataik nem lehettek. A minta nagyjából fele a hagyományos család modellbe sorolható, azaz a háztartásban két felnőtt élt legalább egy gyermekkel.

A szekunder kutatásomban bemutatott szakirodalmi összefoglalással ellentétes eredményemre jutottam azonban vizsgálatomban, ugyanis a kérdőívet kitöltők nagy része úgy nyilatkozott, hogy nem vett észre semmilyen észrevehető változást a családon belüli szerepekkel kapcsolatban. És mindössze 8%-a vélte úgy, hogy a változások jelentősek voltak. Nehézséget az okozott számukra, hogy alkalmazkodni kellett az új távmunkás szerephez és ennek érdekében módosítani kellett a munkabeosztást. A válaszadók azonban egyáltalán nem élték meg problémának azt, hogy új szerepet kellett vállalni a gyermek gondozásában, vagy hogy több időt kellett a nevelésre, gyerekkel való közös tanulásra fordítani. Ezen eredmények fényében nem meglepő, hogy a kitöltők később azt jelezték, hogy komoly nehézségekkel szembesültek, amikor egyidejűleg kellett kezelniük a munkát és a háztartási feladatokat.

Habár korábban a kitöltők nagy része úgy nyilatkozott, hogy a pandémia nem változtatta meg jelentősen a család dinamikáját, mégis később, egy másik, érzelmi és pszichológiai állapotról szóló kérdésben a kitöltők nagy része azt a lehetőséget választotta, hogy komoly pszichológiai és érzelmi hatásnak voltak kitéve ezen időszakban. A családon belüli kommunikációs minták azonban változatlanok maradtak és nem érezték magukat a kérdőívet kitöltők magányosnak, vagy elszigeteltnek a járvány időszaka alatt.

A gazdasági hatásokra kitérve a kitöltők több, mint felének anyagi nehézséget okozott a pandémia időszaka. Érdekesség, hogy mind a 166 fő úgy nyilatkozott, hogy változott a kerestük ebben az időszakban.

A válaszadók szerint a jövőben a családi szerepek nagyrészt vissza fognak állni a járvány előtti állapotba, tehát hosszú távú hatásai nem lesznek a családi dinamika változásának. Ez a válasz nem lepett meg, ugyanis alapból a minta nagy része úgy vélte, hogy jelentős átalakulások nem mentek végbe családjaikon belül. Szerintük a családi szerepekre gyakorolt hatásnak pozitív és negatív hatásai is lesznek az általános jólétre, de ezek a hatások kiegyensúlyozódnak majd, valamint úgy tartják, hogy a változások külső tényezők és belső családi döntések kombinációkajént alakulnak ki.

4.3. Interjú eredményeinek elemzése

Az interjút összesen 3 fővel folytattam le, egy férfival és két nővel. Az adatok az interjúalanyok kérésére anonim módon szerepelnek a dolgozatban, így a továbbiakban rájuk, mint Anya1-re, Apa1-re, és Apa2-re hivatkozom a dolgozatban.

Az interjúalanyok összefoglaló adatait a 4. táblázat tartalmazza, az interjúk szó szerinti átiratai a 3., 4. és 5. sz. mellékletben találhatók.

Azonosító	Életkor	Gyermekek száma
Apa1	38	1
Apa2	54	1
Anya1	51	3

4. táblázat: Interjúalanyok összefoglaló adatai

Forrás: saját szerkesztés

Statisztikai szempontból nem reprezentatív a válaszadók köre, ettől még érdemes lenne mélyebb mintán is végig csinálni a vizsgálatot.

4.3.1. Járvány első időszakára vonatkozó kérdések

Első kérdésblokkomban azt mértem fel, hogy az interjúalanyok hogyan reagáltak arra, amikor kitört a járvány, aggódtak-e a betegség vagy a karanténintézkedések miatt, valamint azt, hogy megváltozott-e munkájuk a járványhelyzetnek köszönhetően.

Apa1 emlékei szerint a kezdetekben ambivalens érzései voltak, egyik oldalról ugyanis nagy megnyugvást érzett, hogy a családja jobban tud majd védekezni az ismeretlen betegség ellen, ha bezárkóznak, valamint örült, hogy több időt tölthetett együtt a kislányával. Ő már korábban is dolgozott otthonról, így számára az a helyzet nem volt ismeretlen, azonban érezte, hogy sok nehézséget tartogat majd az, hogy egész nap együtt lesznek összezárva egy akkor 3,5 éves gyerekkel, aki még abban a korban van, hogy őt nem volt elég „csupán” ellátni, hanem nevelni kellett őt, játszani, foglalkozni kellett vele.

Apa 2 először ideges lett a bejelentés hallatán, azt érezte ezek az intézkedések alapvetően túlzóak, nem értette a világszinten tomboló pánikot. A karantén intézkedések bevezetését egyébként még most is csak részben tartja helyesnek. Félelem csak akkor alakult ki benne, amikor a felesége véroxigén szintje leesett a betegség elkapása után, de titkolta tünetét, hogy ne vigyék kórházba.

Anya2 pár nappal a bejelentés előtt még a kollegáival beszélt az előttük álló lehetőségekről, hogy elképzelhető-e, hogy egy iskolát is be fognak-e zárni a járvány miatt. Munkájából adandóan sok gyerekkel találkozik napi szinten, emiatt viszont fokozottan ki volt téve a fertőzés veszélyének, így a kormány bejelentésének összességében örült.

A válaszokból látható, hogy igencsak vegyes kép alakult ki a kérdés kapcsán. Két interjúalany örült a bejelentésnek, remélték, hogy így nagyobb fizikai biztonságban lesznek, és kevésbé lesznek kitéve a fertőzés kockázatának, egy interjúalany viszont azt érezte, hogy a korlátozások sok szempontból feleslegesen szigorúak. Azt csak egy interjúalany emelte ki, hogy aggodalmat jelentett számára az, hogy a család dinamikájára hogy fog majd hatni az összezártág, az, hogy nem tudnak másokkal érintkezni, amiről ráadásul akkor még nem lehetett tudni, hogy meddig fog tartani.

Apa1 munkájának helyszíne és módja csak kis mértékben változott meg a járványhelyzet következtében. Ő korábban is sokat dolgozott otthonról, sőt, volt olyan közvetlen kollegája is, aki nem Budapesten élt és a távolság miatt csak ritkán látta, így volt már lehetőségük hozzászokni a távoli munkavégzéshez. Mivel egy informatikai területen dolgoznak, ahol nagy fokú digitalizáció a jellemző, így számukra az átállás egyáltalán nem jelentett gondot. Azt tapasztalta, hogy a kialakult helyzet bizonyos szempontból hatékonyabbá is tette a munkavégzést.

Apa2 munkáját jelentős mértékben megváltoztatta a pandémia, egy ideig kénytelen volt home office-ban dolgozni, amit egyáltalán nem szeretett.

Anya1 tanárként dolgozik, így az ő életébe hatalmas változást hozott a kialakult helyzet. Reggeltől estig a gép előtt ült, ott kellett felvennie a diákokkal a kapcsolatot és megtartani az órákat. Furcsa volt számára, hogy nem látta a gyerekek reakcióit, hiába volt

bekapcsolva a kamera, a metakommunikáció így nehezebben tudott érvényesülni. Az elején azt gondolta, hogy a helyzet több pozitívumot tartogat, ugyanis nem kell utazni és több ideje marad majd az órákra való felkészülésre. De a gyakorlatban nem ez történt, ugyanis folyamatosan ellenőriznie kellett, hogy elkészültek-e a kiadott feladatok, valóban aktívan részt vesznek-e a gyerekek az órákon és nem mással foglalkoznak nap közben.

A válaszadók közül könnyebbséget egy válaszadó tapasztalt csak, egyedül ő látta azt, hogy a home office-ban történő munkavégzése és a kollegákkal való kapcsolattartása hatékonyabbá válik. Ez azonban annak is köszönhető, hogy ő informatikai területen dolgozik, melyre a nagy fokú digitalizáció jellemző, tehát az ő munkahelye korábban is rendelkezett azokkal a megoldásokkal, eszközökkel, melyek az otthoni munkavégzést támogatják. A másik két interjúalany válaszaiból azonban az látszódik inkább, hogy ők negatívumként élték meg az otthoni munkavégzést, számukra inkább nehézségeket tartogatott az, hogy ki lettek ragadva korábbi munkakörnyezetükből.

Szakirodalmi áttekintésemben bemutattam, hogy a pandémia milyen súlyos hatással volt a férfiak és nők foglalkoztatására is, főként az alacsonyabb jövedelmű csoportok voltak kitéve a munkahely elvesztésének kockázatának (Alon, és mtsai. 2020). Ez a helyzet szerencsére egyik válaszadót sem érintette. A járványhelyzet azonban felhívta a figyelmet arra, hogy a rugalmas munkarend és a változó körülményekhez való alkalmazkodás hozzájárult ahhoz, hogy a vállalkozások és a munkavállalók is megfelelően reagálhassanak a kihívásokra.

4.3.2. Családra vonatkozó kérdések

A második blokkban azt mértem fel, hogy az interjúalanyok háztartásában hányan éltek 2020. tavaszán, illetve megkértem őket arra, hogy meséljenek a családjuk felépítéséről.

Apa1 családja 3 főből áll, a két szülő élt együtt egy háztartásban a 3,5 éves gyerekükkel. Az első időszakban még mindhárman otthon tartózkodtak, akkor gyakran tapasztalták azt, hogy szűk számukra a hely. Később a felesége visszament dolgozni, utána ő maradt otthon a kislánnyal. Egy idő után azonban nyitottak a nagyszülők fel, és ők is egyre gyakrabban be tudtak kapcsolódni a gyerek felügyeletébe, ami óriási segítséget jelentett a szülők számára. Korábban lehetetlen volt 8 óra alatt végezni a munkájukkal, ugyanis a

munkaidőt megszakította délben az etetés, utána az altatás, később pedig az uzsonnáztatás.

Apa2 családja 4 főből áll, a háztartásban a felesége mellett az egyik nagymama és egy felnőtt gyerek él. A kétgenerációs ház földszintjén él a nagymama, a többiek pedig a tetőtérben. Ez akkor okozott problémát, amikor a betegség bekerült a családba, ugyanis mindenki el is kapta. Mivel a nagyszülő alapvetően külön él, így egy háztartásban Apa2 családja esetében is hárman éltek.

Anya1 úgy hivatkozott családjára, mint nukleáris családra, hárman élnek együtt a férjével és a fiukkal, a nagyobb gyerekek már elköltöztek otthonról. Ők összességében kettesben töltötték ezt az időszakot a fiával, az édesapa bejárt dolgozni.

Az interjúalanyok kiválasztásánál alaphoz a célzott mintavételre törekedtem, hogy így összehasonlíthatóak legyenek a válaszok. A kérdés kapcsán látható is, hogy a válaszok ezen kérdés kapcsán alapvetően egyeznek. Mindhárom családban a szülők együtt élnek, és egy gyerek lakott velük ebben az időszakban.

A nukleáris család definícióját már bemutattam szekunder kutatásom során is: egy olyan univerzális intézmény, ahol az anya, az apa és a gyermekek élnek együtt és a többi családrésztől jól elkülönülő egységet alkotnak (Husz 2022). Ez a családforma a modern iparosodott társadalmak legkedveltebb családformája, kétgenerációs családként is szoktak hivatkozni rá.

4.3.3. Összezártság hatása a családra

Harmadik kérdésblokkban azt mértem fel, hogy hogyan hatott a családra az összezártság, mit tapasztaltak a családtagok, több volt-a konfliktus vagy éppenséggel a nehézségek hatására összetartóbbak voltak. Megvizsgáltam azt is, hogy hogyan alakult az otthoni munkavégzés és a gyermekek gondozása a karanténnak köszönhetően, valamint azt, hogy felmerültek-e új hagyományok és tevékenységek ezen időszak során.

Apa1 családjában az összezártság első időszaka nagyon jól telt. Voltak ugyan konfliktusok, de leginkább csak azzal kapcsolatban, hogy az összes munkafeladatot szerették volna elvégezni nyolc óra alatt, ebben azonban gyakran akadályozták, zavarták

egymást. Miután azt a kényszert elengedték, hogy mindennel végezzenek nyolc óra alatt és elfogadták, hogy ez a megváltozott életkörülményeknek köszönhetően néha ki fog tolni a munkanap 10, akár 12 órára is, a feszültség jelentősen csökkent. Ráadásul abban is biztos, hogy sosem tudott volna ennyi időt a kislányával tölteni, ha nincs az összezárttság időszaka, így jelenleg inkább jó gondolatokkal emlékszik vissza az időszakra.

Apa2 családjában jelentős nehézségeket okozott az, hogy masször feleségének abba kellett hagynia a vállalkozását a kormányrendelet miatt, a gyerek egyetemi oktatása pedig szünetelt, online vett részt a tanórákon. Emiatt össze voltak zárva a házban, és annak ellenére, hogy a lakás nem kicsi és mindenkinek volt egy szobája, ahova elvonulhatott önállóan, valamint a házhoz tartozik egy kert is, mégis jelentősen több konfliktus alakult ki közöttük. De úgy véli, annak köszönhetően, hogy tudtak szeparálódni, ha szükség volt rá, ez az összezárttság hosszú távon nem okozott lelki problémákat egyetlen családtagnak sem.

Anya2 a munkaidőt jellemzően fiával töltötte otthon kettesben, de nem tartózkodtak huzamosan egy légtérben. Ő lent dolgozott, a gyerek pedig fent tanult az emeleten, így nem zavarták különösebben egymást. Amikor a férje otthon volt, akkor már nehezebb volt megoldani a munkát, mivel miközben mindketten online dolgoztak, zavarták egymást. Több konfliktus azonban ennek ellenére sem alakult ki a családban.

Szekunder kutatásomban is kiemeltem azt a jelenséget, melyet Apa1 említett interjújában. A pandémia sok férfinak megeremtette a lehetőséget, hogy megerősíthessék gyermekeikkel a kapcsolatukat, köszönhetően az együtt töltött idő növekedésének. A minőségi idő magában foglalhatta a játékot vagy egyéb kreatív tevékenységeket is (Mangiavacchi, Piccoli és Pieroni 2021). Habár megváltoztak a munkakörülmények és a szülőknek szembesülniük kellett a home-office nehézségeivel, mégis az elmondottak alapján úgy tűnik, hogy figyelemreméltó rugalmasságot tanúsítottak a világjárvány időszaka alatt.

Apa1 és Apa2 családjában alakultak ki konfliktusok az összezártsnak köszönhetően, Anya2 családjában azonban ez nem volt jellemző. Az elemzésből látható, hogy amíg egyes családok több konfliktust éltek át a járvány alatt, addig mások közelebb kerültek az

összezártásgnak köszönhetően. Az olyan tényezők, mint a már meglévő családi dinamika, a rugalmasság és a különböző megküzdési stratégiák befolyásolták azt, hogy a konfliktusok fokozódtak-e a családok életében.

Azzal kapcsolatban, hogy az otthoni munkavégzés és a gyermekek gondozása hogyan alakult a karanténnak köszönhetően. Apa1 elmondása szerint a kezdeti időszakban a gyermekgondozással kapcsolatos teendőket eleinte ketten próbálták megoldani, később ezek a feladatok jórészt rá maradtak. Ezen a helyzeten az tudott segíteni, amikor beszálltak a nagyszülők is, elvitték magukkal a kislányt, ami nekik is jót tett, a gyermek pedig több figyelmet kapott, mint otthon a dolgozó szülők mellett.

Apa2 karanténba akkor került, amikor ténylegesen beteg lett a feleségével együtt. Abban az időszakban olyan rosszul volt, hogy képtelen lett volna elvégezni munkahelyi feladatait. Ráadásul a home office-t nem tartja sem jó, sem hatékony módszernek. Ez annak is köszönhető, hogy korábban évekig dolgozott otthonról, és már akkor ellenérzései voltak ezzel kapcsolatban. Extrovertált embernek tartja magát, szeret másokkal hagyományosan, az életben kommunikálni. Sokkal lassabban telt így el a munkanapja, nem szerette, hogy e-mailben kap feladatot, majd telefonálnia kell, hogy egyáltalán megértse, mit várnak el tőle. Ezt sokszor komplikáltabbnak érezte, mintha az irodából dolgozna. A gyerek már 19 éves volt a pandémia időszakában, így vele kapcsolatban gondozási feladatok nem merültek fel.

Anya2 munkavégzése abból a szempontból nem változott, hogy az online órák tartása órarend szerint ment, így nem volt ideje arra, hogy főzzön a családra, vagy ha mégis, akkor csak nagyon egyszerű ételeket. Ebből a szempontból pozitívum volt, hogy mivel a gyerekek sokszor nem kellett a gép előtt ülnie és unatkozott, így ő is elkezdett főzni. Már korábban is próbált ki új dolgokat, de innentől fogva heti egy napot bevállalt, amikor valami különlegességet készített el. Egy napot a férje vállalt el, a többi napon pedig rendelték az ebédet. A többi háztartási munka elvégzésében (takarítás, vasalás) nem történt változás, ugyanaz a rendszer alapján osztották fel a feladatokat, ahogy korábban is.

Apa2 esetében gyerekgondozási feladatok már nem merültek fel, ugyanis gyermekük nagykorú volt.

Érdekes módon Apa1 családjában inkább az édesapára hárultak a feladatok. Ez alapvetően ellentmond a szekunder kutatásomban bemutatott tendenciával, ahol a nők feleltek nagyobb részben a gyermekek neveléséért és gondozásáért.

Arról is beszámoltam korábban, hogy sok gyereket megkértek arra, hogy nagyobb szerepet vállaljanak a háztartási körüli munkák elvégzésében. Ebből is látható, hogy a gyerekeknek milyen sok szempontból fel kellett nőniük a feladathoz, és felelősségteljesebben kellett viselkedniük (Segre 2020). Ez látható Anya1 esetében is, ahol a nagy fiú bekapcsolódott a főzésbe, hogy segítsen szüleinek.

4.3.4. Új hagyományok a koronavírus időszaka alatt

Kíváncsi voltam, hogy a pandémia időszaka milyen pozitív hatásokat hozott a család életébe, milyen új hagyományok, tevékenységek merültek fel.

Apa1 családjában egyértelmű hatás volt a sokkal szorosabb napirend a szülők, de a gyerek számára is. Meg volt határozva, hogy mikor kell felkelniük, és mivel nagyon sok volt a megoldandó feladat, így ezt nem lehetett elhúzni. A gyerekek is meghatározták, hogy mikor van önálló játékidő, amikor meg kell tanulnia magát lekötni, mikor van ebéd, közös játék, a fejlesztésre szánt idő, uzsonna, majd a délutáni alvás, mely alatt a szülők is elmélyültebben tudtak dolgozni. Ennek a napirendnek az édesapa nagyon hálás, ugyanis fókuszáltabb lett tőle a napjuk, nem csúszott ki az idő a kezük közül.

Apa2 a Covid időszaka során szokott rá a kerékpározásra, ugyanis zavarta a kötelező maszkhasználat a tömegközlekedési eszközön. Ez a szokása egyébként azóta is megmaradt, valamint feleségével és lányával egyéb sport tevékenységeiket is fokozták, így javították egészségi állapotukat.

Anya1 családjában ilyen volt a már korábban említett közös főzés is, amiből egy heti verseny kreáltak. Pontozták egymás főztjét, így minden hétnek meg lett a maga győztese. Emellett sokat foglalkozott kertészkedéssel és a férjével elkezdtek futni járni.

Az interjúalanyok közül egy valaki emelte ki a szigorú napirend fontosságát, a többiek válaszában a sporttevékenységek fokozódása a közös pont. Egyébként is jellemző, hogy az emberek gyakrabban sportoltak a vilájárvány idején, ez pedig részben a

megnövekedett szabadidőnek köszönhető. Az otthon maradásra vonatkozó parancsok és a bezárások következtében sokan az extra felszabadult idejüket arra használták, hogy aktívak és egészségesek maradjanak. Másrészt a betegség hangsúlyozta az egészség és a jólét fontosságát, ami sok embert arra készítetett, hogy testmozgásba kezdjenek és erősítsék immunrendszerüket. Harmadrészt a társadalmi távolságtartás is hozzájárult a sportok népszerűségéhez, ugyanis a szabadtéri tevékenységek módot nyújtottak az embereknek arra, hogy aktívak maradjanak, miközben minimálisra csökkentik a vírus terjedésének kockázatát.

Pozitívként az Apa1 tehát a napirendet emelte ki, valamint azt a sok minőségi időt, amit együtt tölthetett a családjával. Sok olyan közös reggelire, közös ebédre volt így lehetőségük, amit a megváltozott helyzetnek köszönhettek. Az Apa2 életében a sporttevékenység volt a legnagyobb pozitívum.

Anyá1 már nem emlékszik vissza tisztán erre az időszakra, de arra emlékszik, hogy a második hullám már jóval gördülékenyebben ment, mindenki tudta, hogy mire számíthat, a család dinamikájában az már csak kisebb változásokat okozott.

Szekunder kutatásomban is bemutattam, hogy a számos negatív helyzet ellenére azonban a koronavírus-járványnak pozitív hatásai is voltak. A családok együtt voltak bezárva otthonaikba, így nem csak egymásra tudtak több időt fordítani, hanem olyan tevékenységekre is, melyeket szívesen végeztek. Az interjúalanyom említették a főzést, a sportolást és a kertészkedést is, emellett még ebben az időszakban népszerűek voltak az online nyelvtanfolyamok és a csináld-magad lakberendezési tárgyak készítése is. Az, hogy a családok milyen mértékben tapasztaltak pozitív hatásokat, befolyásolta egyéni körülményeik, alkalmazkodóképességük és rugalmasságuk is.

4.3.5. Járvány hatása a család gazdasági helyzetére

Apa1 családjában a járvány nem hatott a gazdasági helyzetükre, egyik szülő keresete sem csökkent. Ők korábban is javarészt mindent online vásároltak, így a bezártság következtében ez a szokásuk csak még erősebbé vált.

Apa2 családját viszont pénzügyi szempontból rendkívül rosszul érintette a kialakult helyzet, ugyanis a feleségének több hónapra fel kellett függesztenie kereső tevékenységét. Számukra könnyebbséget egyedül az okozott, hogy a kormány felfüggesztette az adófizetési kötelezettséget is.

Anya1 családjában sem változott a gazdasági helyzet. Illetve ő megemlítette azt is, hogy többet tudtak félretenni, ugyanis a bezárások miatt nem is tudtak annyi pénzt költeni, sokkal kevesebbet vásároltak.

Szekunder kutatásomban bemutattam, hogy családnak anyagi nehézséget okozott ez az időszak. Apa2 családjának példáján keresztül látható, hogy voltak olyan ágazatok, mint például a masszóri foglalkozás, melyeket egészen egyszerűen ellehetetlenített a járvány. A másik két család esetében azonban nem merültek fel nehézségek.

Végezetül Apa2 azt osztotta még meg, hogy az általános egészségi állapotán rontott a betegség, így lassan 3 év távlatából azt látja. A mai napig tapasztal utóhatásokat, a felesége post-covid tünetekkel is küzdött, amivel később orvoshoz kellett fordulnia. Úgy érzi, a mai napig nem ugyanaz az ember, aki a járvány előtt volt, romlott az idegei állapota, gyakran van hangulatingadozása és sokszor fáj a feje. Ezek a negatív tünetek sajnálatos módon visszahatnak a családtagokkal való kapcsolatára is. A család azonban már a járvány előtt is megbízható és összetartó volt, ezen szerencsére semmi sem tudott változtatni.

Anya2 a munkája kapcsán tapasztalta a legjelentősebb nehézségeket, rosszul élte meg, hogy nem találkozhatott a diákjaival. Ráadásul a saját gyereke kapcsán is azt látta, hogy a fia a napja nagy részét a számítógép előtt ülve töltötte, és úgy gondolja, ez negatív hatással volt a gyerekek fejlődésére. Szomorú volt amiatt, hogy nem mehettek együtt sehova és csak online tarthatta a kapcsolatot a barátaival.

4.4. Interjú eredményeinek összefoglalása

Az interjúalanyok alapvetően örültek annak, amikor a kormány elrendelte az iskolák bezárását és a kötelező otthon tartózkodást, ugyanis remélték, hogy így nagyobb biztonságban lesznek az ismeretlen kórral szemben. Egy interjúalany viszont az

intézkedéseket túlzónak találta. A válaszadók inkább negatívumként élték meg az otthoni munkavégzést, nehézséget jelentett számukra az, hogy ki lettek ragadva korábbi munkakörnyezetükből. Egy interjúalany tartja csak hatékonyabbnak a home office-ban történő munkát, ő azonban informatikai területen dolgozik, melyre egyébként is a nagy fokú digitalizáció a jellemző.

Mindhárom családban a szülők együtt élnek, és egy gyerek lakott velük ebben az időszakban, így a hagyományos családmodell szerint élnek. Az általam vizsgált családokban alakultak ugyan ki konfliktusok az összezártásgnak köszönhetően, de drámai növekedést egyik válaszadó sem tapasztalt ezen a téren.

2 családban nem változott az, hogy ki milyen mértékben vesz részt a gyermekgondozásban és a háztartási feladatok ellátásban, az egyik család esetében érdekes módon azonban a gyerek nevelésével és felügyeletével kapcsolatos feladatok szinte teljes egészében a férfire hárultak. Ez alapvetően ellentmond a szekunder kutatásomban bemutatott tendenciával, ahol a nők feleltek nagyobb részben a gyermekek neveléséért és gondozásáért.

Az időszak átvészelését segítette a szigorú napirend betartása, valamint közös hobbik kialakítása is. A betegség hangsúlyozta az egészség és a jólét fontosságát, ami sok embert arra késztetett, hogy testmozgásba kezdjenek és erősítsék immunrendszerüket, ezt interjúalanyaim is megerősítették válaszaikban.

A három bemutatott családból egynek jelentős anyagi terheket okozott a járvány időszaka, ugyanis a feleségnek a kormány rendelkezése következtében több hónapra fel kellett függesztenie kereső tevékenységét. A másik két család esetében azonban nem merültek fel anyagi jellegű nehézségek.

5. KÖVETKEZTETÉS

Szakedolgozatom kutatási részével számos érdekes és hasznos tényrt tártam fel a családi dinamikában végbemenő változások kapcsán. A kérdőívet kitöltők nagyjából fele, az interjúalanyok közül pedig az összes válaszadó a hagyományos családmmodellbe sorolható, azaz háztartásban két felnőtt élt legalább egy gyerekkel. Ez különösen fontos információ a kutatásom szempontjából, ugyanis így releváns válaszokat kaphattam azzal kapcsolatban, hogy a járványhelyzet milyen hatással volt a hazai családok helyzetére.

A kérdőívet kitöltők nagy része nem vett észre jelentős változásokat a családon belüli szerepekkel kapcsolatban. Nehézséget főként az okozott a számukra, hogy alkalmazkodniuk kellett az új távmunkás szerephez és ennek érdekében módosítani kellett a munkabeosztást. Jelentős konfliktusforrásról az interjúalanyok sem számoltak be, bár az összezártság kapcsán természetesen fordultak elő kisebb-nagyobb nézeteltérések, de alapjaiban nem változott meg a családon belüli dinamika.

A pénzügyi hatásokat tekintve már kedvezőtlenebb hatásoknak lehetünk a tanúi. A kérdőívet kitöltők több, mint felének anyagi nehézséget okozott a pandémia időszaka. Az interjúalanyok közül az egyik családban a feleség teljesen elveszítette munkáját, ugyanis masszőrként a kormány rendeletének értelmében nem tevékenykedhetett, ez pedig komoly nehézségeket jelentett a család számára.

Alapvetően az, hogy ki milyen mértékben veszi ki a szerepét a háztartási feladatokból, nem változott a kötelező otthon tartózkodás hatására sem, azonban érdekes módon az egyik család esetében a gyerek nevelésével és felügyeletével kapcsolatos feladatok szinte teljes egészében az édesapára hárultak.

A válaszadók úgy vélik, hogy a családi szerepek a jövőben nagyrészt vissza fognak állnia. járvány előtti állapotba, azaz hosszú távú hatásai nem lesznek a családi dinamika változásának. Szerintük a családi szerepekre gyakorolt hatásnak pozitív és negatív hatásai is lesznek az általános jólétre, de ezek a hatások kiegyensúlyozódnak majd.

Valamint a koronavírusnak volt számos pozitív hozadéka is: a családok több minőségii időt tölthettek együtt, végre volt idejük együtt reggelizni, együtt ebédelni, játszani a

kisgyerekkel, valamint számos közös hobbit próbálhattak ki, ami még közelebb hozhatta a családtagokat egymáshoz.

5.1. Hipotézisek vizsgálata

Szakterdolgozatom hipotézisei a következők:

1. A családokban a koronavírus-járványnak köszönhetően az édesanyákra nagyobb teher hárult a gyermekgondozási feladatok miatt.

Ezt a hipotézist saját vizsgálataim alapján elutasítom. A kérdőívet kitöltők nagy része, 70%-a nem vett észre semmilyen észrevehető változást a családon belüli szerepekkel kapcsolatban. Ráadásul az interjúalanyok részletesebben is kifejtették a kérdést, és a válaszokból az látszódik, hogy a férfi is ugyanúgy aktívan kivette a részét a kötelezettségekből, ráadásul még a gyerek is igyekezett bekapcsolódni a háztartás vezetésébe. Ráadásul az egyik interjúalany nagyrészt magára vette a kislányukkal kapcsolatos gondozási feladatokat a járvány időszaka alatt.

2. Az emberek tapasztaltak kihívásokat a munka és a háztartási kötelezettségek egyidejű kezelése terén a járvány időszaka alatt.

Ezt a hipotézist vizsgálataim alapján elfogadom. A kérdőív eredményeinek elemzéséből látszódik, hogy nehézséget okozott az, hogy a családtagoknak alkalmazkodniuk kellett az új távmunkás szerephez, módosítaniuk kellett munkabeosztásukat a világiárvány miatt. A minta 61%-a tapasztalt komoly nehézségeket a munka és a háztartási kötelezettségek egyidejű kezelése során.

3. A pandémia következtében kialakult családi szerepek változásai állandósultak és nem is tértek vissza a járvány előtti normákhoz.

A hipotézist elutasítom vizsgálataim alapján. A kérdőívet kitöltők 42%-a szerint a jövőben a családi szerepek nagyrészt vissza fognak állni a járvány előtti állapotba, azaz a kitöltők szerint nem lesznek hosszú távú hatásai a családi dinamika átalakulásának. Ahogy újrakezdődött az iskolai oktatás és egyre több munkahely rendelte vissza a dolgozóit, valóban az élet elkezdett visszatérni a régi kerékvágásba. Mivel a válaszadók jelentős változásokat, főként negatívumokat nem tapasztaltak a családi dinamikával kapcsolatban, így ezerek a változások valószínűleg tényleg vissza fognak térni a járvány előtti normához.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A válságok és a világjárványok kitörései komoly hatással vannak a társadalmi és gazdasági rendre is, nem volt ez másképp a koronavírus-járvány kapcsán sem. A pandémia és az azt követő lezárások megváltoztatták a nők és a férfiak helyzetét is. 2020 tavaszán hazánkban a legmeghatározóbb változás az volt, hogy megváltoztak a szociális- és az oktatási körülmények, ugyanis bezártak a közintézmények, az emberek élete egyik pillanatról a másikra jelentősen átalakult. Ez különösen azokat a családokat érintette nehezen, akiknek egy kisebb gyermekkel kellett bezárkózniuk a négy fal közé. Így ezeknek a szülőknek nem csak az okozott nehézséget, hogy munkájukat most már otthonról kell elvégezniük, hanem közben gyermekeiket is kellett segíteni az online órákon való részvételben és az otthoni tanulásban. Ráadásul a bezárások hatására jelentősen több időt töltöttek együtt a családtagok, ez a megnövekedett közelség pedig értelemszerűen hatással volt a családi kötelékekre.

Diplomamunkám célja annak bemutatása, hogy a járványhelyzet hogyan befolyásolta a családon belüli szerepeket, azaz a korlátozások és intézkedések hatására elterjed otthoni munkavégzés és a távoktatás milyen új helyzeteket teremtett a családtagok közötti kapcsolatokban. Dolgozatom fókuszában azonban nem csupán az átmeneti változások állnak, hanem a hosszú távú hatásokat is igyekeztem felmérni. A kutatás során elemeztem azokat a mechanizmusokat, melyek lehetővé tették a családok számára a megfelelő alkalmazkodást és a válságok kezelését.

A család életünk egyik lefontosabb egysége. A hagyományos családmódlben az édesanyáké az elsődleges gondozói szerep, ők felelősek ugyanis gyermekeik neveléséért. Az anyák fontos szerepet játszanak a fegyelem kialakításában és az erkölcsi értékek közvetítésében, emellett feladatuk az otthonteremtés, a férj támogatása, és a társadalmi-, közösségi szerepvállalás. Ezzel szemben az apák az elsődleges kenyérkeresők, akiknek az a fő feladatok, hogy anyagilag támogassák családjukat és jövedelmet szerezzenek a családi szükségletek kielégítése érdekében. A családfenntartó szerep mellett felelősek még a család védelméért, a példamutatásért és a családi kapcsolatok fenntartásáért.

Diplomamunkám szakirodalmi összefoglalójában bemutatom, hogy melyek a különböző népszerű családmódllek, mi az a családi identitás, és mi a tipikus anyai, apai és gyermek

szerep. Ezt követően rátérek arra, hogy a koronavírus-járvány milyen konkrét hatásokat fejtett ki a családi szerepekre, a gyermekek oktatására, a háztartási munkák megosztására és a foglalkoztatásra.

Önálló kutatásom során egy kérdőíves és egy interjú megkérdezést folytattam le, hogy bebizonyítsam vagy elutasítsam dolgozatom hipotéziseit. Az első hipotézisem az volt, hogy a családokban a koronavírus-járványnak köszönhetően az édesanyákra nagyobb teher hárult mint korábban, ugyanis a gyermekgondozási feladatok nagy része az ő vállukat nyomta. Ezt a hipotézist saját vizsgálataim alapján elutasítottam, ugyanis a kérdőívből kiderült, hogy a válaszadók nagy része nem vett észre jelentős változást a családon belüli szerepekkel kapcsolatban. Az interjúalanyok válaszaiból pedig az látszódott, hogy a férfiak is aktívan kivették a részüket a kötelezettségekből.

A második hipotézisem az volt, hogy az emberek tapasztaltak kihívásokat a munka és a háztartási kötelezettségek egyidejű kezelése terén a járvány időszaka alatt. Ez a hipotézis igaznak bizonyult, valóban nehézségeket okozott a családtagoknak az, hogy alkalmazkodniuk kellett az új távmunkás szerephez, módosítaniuk kellett munkabeosztásukat a világjárvány miatt.

Harmadik hipotézisem az volt, hogy a pandémia következtében kialakult családi szerepek bizonyos változásai állandósultak és nem is tértek vissza a járvány előtti normákhoz. Ezt a hipotézist is elutasítom vizsgálatom alapján, ugyanis a kérdőívet kitöltők szerint a jövőben a családi szerepek nagyrészt vissza fognak állni a járvány előtti állapotba, azaz a kitöltők szerint nem lesznek hosszú távú hatásai a családi dinamika átalakulásának.

Dolgozatom során a szakirodalmi kutatás elvégzése során érdekes és hasznos statisztikákat találtam, kutatásom során pedig számos hasznos véleményt ismerhettem meg. A jövőben ezt a kutatást célszerű lenne kiterjeszteni abba az irányba, hogy az interjúk felvételénél külön megkérdezni az apát és külön az anyát, majd az általuk elmondott információk alapján összehasonlítani, hogy ugyanúgy látták-e a maguk és a másik szerepvállalását, mint a másik fél.

IRODALOMJEGYZÉK

1. ANDORKA Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest.
2. HORKAI Anita – NAGY Éva – PÁLVÖLGYI Miklós – VINGENDER István (2021). Egészség és társadalom. Akadémiai Kiadó, Budapest.
3. HUSZ Ildikó (2022): Mi a család? Akadémiai Kiadó, Budapest.
4. NAGY Ildikó (2005). A nők és férfiak közötti esélyegyenlőség mértéke a világ országaiban. TÁRKI, Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, Budapest.

Elektronikus hivatkozások

1. AEBY, Gaëlle – GAUTHIER, Jacques-Antoine, WILDMER, Eric (2019). Beyond the nuclear family: Personal networks in light of work-family trajectories. In.: *Advances in Life Course Research*, Vol. 39 pp. 51-60.
2. ALON, Titan – DOEPKE, Matthias – OLMSTEAD-RUMSEY, Jane – TERTILT, Michéle (2020). The Impact of COVID-19 on Gender Equality. <https://www.nber.org/papers/w26947> (Utolsó letöltés: 2023. október 15.)
3. BENEDEK Szidónia Anna – DORNER László (2015): Az apa szerepe a kisgyermek életében. In.: *Gyermekeknevelés Tudományos Folyóirat*, Vol. 3. No. 2 pp. 1-14.
4. BLUEDORN, John – CASELLI, Francesca – HANSEN, Niels Jakob – SHIBATA, Ippei – TAVARES Marina (2023). Gender and employment in the COVID-19 recession: Cross-Country evidence on “She-Cessions. In.: *Labour Economic*, Vol. 81 pp. 156-198.
5. BRIGHOUSE, Harry – OLIN, Erik (2008): Strong Gender Egalitarianism. In.: *Politics & Society*, Vol. 36. No. pp. 360-372.
6. CANZI, Elena – DANIONI, Francesca – PARISE, Miriam – LOPEZ, Giulia – FERRARA, Laura (2021): Perceived Changes in Family Life During COVID-19: The Role of Family Size. In.: *Family Relations*, Vol. 70, No. 5 pp. 1303-1311.
7. CHEN, Yung Chi – BYRNE, Elena – VÉLEZ, Tanya (2022): Impact of the 2020 pandemic of COVID-19 on Families with School-aged Children in the United

- States: Roles of Income Level and Race. In.: Journal of Family Issue, Vol. 43. No. 3. pp. 719-740.
8. COTTER, David – HERMSEN, Joan, M. – VANNEMAN, Reeve (2011). The End of the Gender Revolution? Gender Role Attitudes from 1977 to 2008. In.: American Journal of Sociology, Vol. 117. No. 1 pp. 259-289.
 9. EBLINGER Csaba (2013). A családi rituálék szerepe a családi identitáskonstrukcióban. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15183/elblinger-csaba-phd2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Utolsó letöltés: 2023. október 15.)
 10. ERFINA, Edith – MCKENNA, Lisa – ISMAIL, Djahuar (2019). Adolescent mothers' experiences of the transition to motherhood: An integrative review. In.: International journal of nursing sciences, Vol. 6. No. 2 pp. 221-228.
 11. ERNST, Kossek Ellen – NOE, Raymond (1999): Work-family role synthesis: Individual and organizational determinants. In.: International Journal of Conflict Management, Vol. 10. No. 2 pp. 102-129.
 12. FARKAS Johanna (2017). A kötődés szerepe és jelentősége a személyiségfejlődésben. http://real-j.mtak.hu/24483/3/2017_3.%20különszám_%20Kiskorúak%20jogellenes%20külföldre%20vitelének%20megakadályozása.pdf#page=97 (Utolsó letöltés: 2023. október 15.)
 13. GEAMBASU Réka – GERGELY Orsolya – NAGY Beáta – SOMOGYI Nikolett (2022): Alapvető anyaság: Az anyai szerep felértékelődése középosztálybeli magyar nők körében az első Covid19-lezárások idején. In.: Társadalomtudományi Szemle, Vol. 12. No. 4 pp. 2-29.
 14. HAVASI Virág (2020): Láttelet a járványhelyzetről. In.: Szellem és tudomány, Vol. 2 pp. 87-117.
 15. HERENDY Csilla – PÉTER Zsolt – BAYER Judit (2023): Házimunka-megosztás és családi élet a 2020-as első Covid-pandémia idején. In.: Ro Publico Bono: Magyar Közigazgatás; A Nemzeti Közszerológiai Egyetem Közigazgatás-Tudományi Szakmai Folyóirata, Vol. 11. No. 1 pp. 38-63.
 16. HERMANN Zoltán – HORN Dániel – VARGA Júlia – VARGA Kinga (n.d.): Távoktatás a koronavírus járvány idején.

- http://real.mtak.hu/136477/1/mt_2020_hun_224-232.pdf (Utolsó letöltés: 2023. október 13.)
17. KÁRPÁTI László (2016): A nemi szerepek változása és társadalmi hatásai a 21. században. In.: Magyar Tudomány, Vol. 177. No. 9 pp. 1077-1082.
 18. KSH (2016): Foglalkoztatás.
<https://www.ksh.hu/interaktiv/eurostat/womenmen/bloc-2b.html?lang=hu>
 (Utolsó letöltés: 2023. október 05.)
 19. LISTA, Gianluca – Breseti, Ilia (2020): Fatherhood during the COVID-19 pandemic: an unexpected turnaround. In.: Early human development, Vol. 144, No. 3 pp. 147-173.
 20. MAGGIO, Maria Grazia – STAGNITTI, Maria Chiara – CALATOZZO, Patrizia – CANNAVO, Antonio (2021). What about the Consequences of the Use of Distance Learning during the COVID-19 Pandemic? A Survey on the Psychological Effects in Both Children and Parents. In.: International Journal of Environmental Research and Public Health, Vol. 18. No. 23 pp. 126-146.
 21. MANGIAVACCHI, Lucia – PICCOLI, Luca – PIERONI, Luca (2021): Fathers matter: Intrahousehold responsibilities and children's wellbeing during the COVID-19 lockdown in Italy. In.: Economics & Human Biology, Vol. 42.
 22. MARGITICS Ferenc (2023): Család-pszichológia.
https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=TUamEAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA52&dq=anya+szerepe+a+csaladban&ots=n9a2BduMPg&sig=8ggsNLhdI9dM14vf8zeYGmkGFLk&redir_esc=y#v=onepage&q=anya%20szerepe%20a%20csaladban&f=false (Utolsó letöltés: 2023. október 15.)
 23. MOLGORA, Sara – ACCORDINI, Monica (2020): Motherhood in the Time of Coronavirus: The Impact of the Pandemic Emergency on Expectant and Postpartum Women's Psychological Well-Being. In.: Frontiers in Psychology, Vol. 11. pp. 89-134.
 24. NGUYEN, Luu Lan Anh (2005): Férfiak és nők a munka világában. Nemi szerepek a munkahelyen. In.: Magyar Pszichológiai Szemle, Vol. 60. No. 1-2 pp. 111-134.

25. PADRAIC, Fleming – O'HARA, Jodie (2020): Impact on Family Life During Covid 19 Pandemic. <https://knowledge.barnardos.ie/items/d7bf0582-aa1f-4eeb-ad7b-dbc2b355de80> (Utolsó letöltés: 2023. október 25.)
26. PORTER, Catherine – SERRA, Danielle (2020): Gender Differences in the Choice of Major: The Importance of Female Role Models. In.: American Economic Journal: Applied Economics, Vol. 12. No. 3. pp. 226-254.
27. SALAMONNÉ KOVÁCS Nikolett (2020). Változó élet, változó családi funkciók. <http://midra.uni-miskolc.hu/document/34431/30861.pdf>. (Utolsó letöltés: 2023. október 8.)
28. SCHADT Mária – PÓTÓ Zsuzsanna (2014): A strukturális változások hatása a nők társadalmi szerepeire és a családszerkezet átalakulására. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografuskonyvtar/article/view/2614/2435> (Utolsó letöltés: 2023. október 14.)
29. SEGRE, Giulia (2020): Interviewing children: the impact of the COVID-19 quarantine on children's perceived psychological distress and changes in routine. In.: MC pediatrics, Vol. 21. No. 1 pp. 1-11.
30. SPINELLI, Maria – LIONETTI, Francesca – PASTORE, Massimiliano Pastore – FASOLO, Mirco (2020): Parents' Stress and Children's Psychological Problems in Families Facing the COVID-19 Outbreak in Italy. In.: Frontiers in psychology, Vol. 11.
31. WOOD, Wendy – EAGLY, Alice H. (2012): Chapter two - Biosocial Construction of Sex Differences and Similarities in Behavior. In.: Advances in Experimental Social Psychology, Vol. 46. pp. 55-123.
32. YAFFE, Yosi (2023): Systematic review of the differences between mothers and fathers in parenting styles and practices. In.: Current psychology, Vol. 42. No. 19 pp. 1611-1624.
33. YOGMAN, Michael – GARFIELD, Craig – BAUER, Nerissa – GAMBON, Thresia – LAVIN, Arthur (2016): Fathers' Roles in the Care and Development of Their Children. <https://publications.aap.org/pediatrics/article-abstract/138/1/e20161128/52467> (Utolsó letöltés: 2023. október 15.)

34. ZANARDO, Vincenzo – MANGHINA, Valeria – GILIBERTI, Lara – VETTORE, Michela – SEVERINO, Lorenzo (2020): Psychological impact of COVID-19 quarantine measures in northeastern Italy on mothers in the immediate postpartum period. In.: International Journal of Gynecology & Obstetrics, Vol. 150, No. 2 pp.184-188.

MELLÉKLETEK

1.sz. melléklet: Kérdőív

1. Mi az ön neme?

- férfi
- nő

2. Az ön életkora?

- 18 év alatt
- 18 és 25 év között
- 26 és 40 év között
- 41 és 60 év között
- 60 év felett

3. Mi az ön lakóhelye?

- főváros
- megyeszékhely
- város
- falu

4. Legmagasabb iskolai végzettsége?

- alapfokú
- középfokú
- felsőfokú

5. Hány felnőtt él az Ön háztartásában?

- 1
- 2
- 3
- 3-nál több

6. Hány gyermek él az Ön háztartásában?

- 1
- 2
- 3
- 3-nál több

- 0
7. Hány idős él az Ön háztartásában? (65 év feletti)
- 1
 - 2
 - 2-nél több
 - 0
8. Ön szerint változtak a családon belüli szerepek a koronavírus-járvány kezdete óta?
- igen, jelentős változások történtek a családi szerepekben
 - igen, de a változások csekélyek voltak
 - nem, nem történt észrevehető változás
9. Ha változások történtek a családi szerepekben, hogyan látja ezeket a változásokat?
- pozitívak voltak
 - negatívak voltak
 - nem vettem észre változást a családi szerepekben.
10. 1-től 5-ig terjedő skálán mennyire jellemző, hogy vett-e észre változást a családi szerepekben a koronavírus-járvány kezdete óta?
- 1: egyáltalán nem jellemző
- 5: nagyon jellemző
- a gyermekgondozással, tanulással kapcsolatos szerepek elmozdultak a családon belül
 - valamely családtag vállalt új szerepet, mint a gyermek elsődleges gondozója
 - valamely családtag vállalt további felelősséget idős vagy veszélyeztetett családtagok gondozójaként
 - változtak a családon belüli döntéshozatali szerepek a járvány idején
 - a családtagoknak alkalmazkodniuk kellett az új távmunkás szerephez
 - a családtagoknak módosítaniuk kellett munkabeosztásukat a világjárvány miatt
 - a családtagoknak vállalnia kellett további szerepeket vagy kötelezettségeket, hogy érzelmi támogatást nyújtsanak egymásnak
11. Kért-e érzelmi támogatást külső forrásoktól (barátok, tágabb család, támogató csoportok, terápia stb.), hogy eligazodjanak a családi szerepek változásaiban a járvány alatt?

- igen
- nem

12. Volt-e családtagja beteg, és/vagy karanténban?

- igen
- nem

13. Ön volt-e karanténban lévő családtagja gondozója?

- igen
- nem

14. Tapasztalt-e Ön vagy családtagjai kihívásokat a munka és a háztartási kötelezettségek egyidejű kezelése terén a járvány idején?

- igen
- nem

15. Volt-e bármilyen érzelmi vagy pszichológiai hatással Önre vagy más családtagjára a családi szerepekben és dinamikában bekövetkezett változások a járvány alatt? (pl. stressz, szorongás, fokozott közelség)

- igen
- nem

16. Befolyásolta a családtagok érzelmi jólétét a családon belüli megnövekedett együtt töltött idő a bezárások és a társadalmi távolságtartás során?

- igen
- nem

17. Észrevett-e bármilyen változást a családon belüli kommunikációs mintákban a világjárványhoz kapcsolódó szerep- és felelősségi változások következtében?

- igen
- nem

18. Okozott a járvány elszigeteltség vagy magány érzését a családtagok között?

- igen
- nem

19. Okozott-e Önöknek anyagi nehézséged a pandémia?

- igen
- nem

20. Változott az Ön keresete a pandémia alatt?

- igen
- nem

21. Változott-e az Ön családjában az anyagi döntéshozatali szerep a pandémia következtében?

- igen
- nem

22. Mire számít a családban betöltött szerepek és a háztartásban uralkodó dinamika jövőjét illetően, ahogy a járvány folytatódik vagy alábbhagy?

- a családi szerepek nagyrészt visszaállnak a járvány előtti állapotba
- a családi szerepek bizonyos változásai állandósulnak, míg mások visszatérnek a járvány előtti normákhoz
- a családi szerepek tovább fejlődnek és alkalmazkodnak, új minták jelennek meg

23. Ön szerint a világjárványnak a családi szerepekre gyakorolt hatása milyen hatással lesz családjá általános jólétére a jövőben?

- pozitív hatással lesz, ami erősebb családi kötelékhez vezet
- negatív hatással lesz, fokozott stresszt és feszültséget okozva
- ennek pozitív és negatív hatásai is lesznek, melyek idővel kiegyensúlyozódnak

24. Ön szerint milyen szerepet játszanak majd a külső tényezők (pl. kormányzati politikák, gazdasági feltételek) a családi szerepek jövőbeni változásainak és az Ön háztartásának dinamikájának alakulásában?

- a külső tényezők jelentős befolyással lesznek, ami folyamatos változásokhoz vezet
- a külső tényezőknek minimális hatása lesz, lehetővé téve a családi dinamika stabilizálását
- külső tényezők és belső családi döntések kombinációja lesz

2.sz. melléklet: Interjú guide

1. Meséljen arról, mit érzett akkor, amikor először meghallotta a kormány bejelentését arról, hogy elrendelik a vészhelyzetet és bevezetik a karantén intézkedéseket?
2. Megváltoztatta a járványhelyzet az ön munkavégzésének helyszínét vagy módját?
3. Hányan éltek 2020. tavaszán egy háztartásban? Mesélnél a családot felépítéséről?
4. Hogyan hatott a családra az összezártság? Mit tapasztaltak, több volt a konfliktus, vagy éppen összetartóbbak voltak?
5. Hogyan alakult az otthoni munkavégzés és a gyermekek gondozása a karanténnak köszönhetően?
6. Felmerültek-e új hagyományok vagy tevékenységek a járvány során?
7. Vannak-e olyan pozitív vonatkozások, amelyek javították a család dinamikáját?
8. Hogyan hatott a járvány a családjuk gazdasági helyzetére?
9. Szeretnél még valamit megosztani arról, hogy a családdal a járvány során milyen tapasztalatokat szereztek?

3.sz. melléklet: 1. interjú – Apa1

1. Mesélj arról, mit érzett akkor, amikor először meghallottad a kormány bejelentését arról, hogy elrendelik a vészhelyzetet és bevezetik a karantén intézkedéseket?

Ambivalens érzéseim voltak. Egyik oldalról egy nagyon nagy megnyugvást éreztem, hogy a nem ismert betegség, kór ellen azért remélve lényegesen jobban tudunk védekezni úgy, ha bezárkózunk. Nyilván egy jó pont, hogy lehet otthonról dolgozni, hisz én korábban is már nagyon sokat dolgoztam otthonról. Nyilván jó, mert többet lehettem a kislányommal. De másik oldalról éreztem, hogy nem lesz egyszerű, hisz egész nap együtt leszünk, bezárva egy házban egy akkor 3,5 éves gyerekkel, őt meg nem csak el kell látni, hanem játszani vele, nevelni, foglalkoztatni.

2. Megváltoztatta a járványhelyzet a munkavégzésednek a helyszínét vagy módját?

Csak kis részben. Én korábban is már nagyon sokat dolgoztam otthonról, már korábban is volt olyan a közvetlen kollégáim között is, akiket a távolság miatt is csak nagyon ritkán láttam, szóval hozzá tudtunk már szokni a távoli munkavégzéshez. IT révén minden is digitális, így nagyon ritkán okozott ez gondot. Részben segített is, mert készszerű kelletlen kieroszakolta a digitális munkavégzést, jóváhagyásokat azokból is, akik eddig ezt nem tették meg, vagy nem volt rá rendszer.

3. Hányan éltetek 2020. tavaszán egy háztartásban? Mesélnél a családot felépítéséről?

3-an éltünk így, apa-anyja-3,5 éves gyerek. Az első időszakban szűken, majd egy idő után már inkább csak ketten kislányommal, mikor feleségem már visszament dolgozni, de én még maradtam a kislányommal. Majd egy idő után becsatlakoztak a nagyszülők is – mármint nem a közös háztartásba, hanem a zárt közösségbe, feléjük is nyitottunk, így egyre többször volt kislányom velük is – így én is felszabadultam, és így a 8 órás munka tényleg 8 óra alatt elvégezhető volt – míg korábban ez erősen kitolódott 10-12-re, hisz délben etetés, altatás, uzsonnáztatás volt.

4. Hogyan hatott a családra az összezárttság? Mit tapasztaltatok, több volt a konfliktus, vagy éppen összetartóbbak voltatok?

Az első időszak nagyon jó volt. Nyilván volt konfliktus is, de főleg csak akkor, mikor még a teljes munkaidőt megpróbáltuk 8 óra alatt teljesíteni, és akkor a egymás zavarása erre kihatással volt. De miután beláttuk, hogy ezt nem lehet, és csak 10-12 óra alatt lehet, és ezt belátta a munkáltató is, úgy a feszültség lejjebb ment. Igazából soha nem tudtam volna annyi időt együtt tölteni a kislányommal, ha nincs ez az összezárttság. Így én most már inkább jó gondolatokkal emlékszem vissza rá.

5. Hogyan alakult az otthoni munkavégzés és a gyermekek gondozása a karanténnak köszönhetően?

Az első időszakban 2-en próbáltuk megoldani, majd jórészt rám maradt, majd beszálltak a nagyszülők is, így nekik is volt feladat és Nóri is sokkal jobban elvult ott.

6. Felmerültek-e új szokások vagy tevékenységek a járvány során?

Egyértelműen igen. Pl ilyen volt a sokkal szorosabb napirend. Mind magunknak, mind a gyerekeknek. Megvolt mikor kelünk, nem lehetett elhúzni, mert dolog volt. Megvolt a gyerekek is mikor volt önálló játékidő, mikor volt közös játék, fejlesztés, mikor uzsonna, mikor ebéd, mikor délutáni alvás (közben apának is délutáni elmélyültebb munka). De ezeknek mind nagyon hálás vagyok, jobb lett tőle a nap, fókuszáltabb.

7. Vannak-e olyan pozitív vonatkozások, amelyek javították a család dinamikáját?

Erre az előzőekben válaszoltam szerintem – főleg kettő: a napirend és az, hogy ennyi időt tölthettem a családommal. Meg az a sok közös reggeli, ebéd, ami amúgy nem lett volna.

8. Hogyan hatott a járvány a családod gazdasági helyzetére?

Nem veszek észre ilyet. Mindent online vásároltunk, de jórészt korábban is. Jórészt mindent meg lehet venni online, és előtte is és utána is így vásárlunk.

9. Szeretnél még valamit megosztani arról, hogy a családdal a járvány során milyen tapasztalatokat szereztetek?

Nincs ilyen.

4.sz. melléklet: 2. interjú – Apa2

1. Mesélj arról, mit érzett akkor, amikor először meghallottad a kormány bejelentését arról, hogy elrendelik a vészhelyzetet és bevezetik a karantén intézkedéseket?

Volt némi idegesség bennem emiatt a döntés miatt, de azt gondoltam, hogy ezek az intézkedések túlzóak és feleslegesek. Nem gondoltam, hogy ilyen szintű pánik lesz a világon ebből. Voltak a világtörténelemben ennél sokkal súlyosabb járványok is, 50 évvel ezelőtt senkit nem érdekelt volna a covid. A karantén intézkedések bevezetését ma is csak részben tartom helyesnek, természetesen egészségügyi intézményekben szükséges volt ezt meglépni, de azt pl. hülyeségnek tartom, hogy a vásárlásokat korlátozták és megosztották a bolt használatot idősek és fiatalok között. Félelem nem volt bennem, akkor volt csak bennem némi aggodalom miután megkaptam a betegséget, hogy mi lesz ebből, illetve a feleségemnek leesett a véroxigén szintje, amit eltitkolt, hogy ne vigyék kórházba.

2. Megváltoztatta a járványhelyzet a munkavégzésednek a helyszínét vagy módját? Jelentős mértékben megváltoztatta, mivel egy ideig home office-ban dolgoztam, amit nem szerettem. Utána rászoktam a kerékpározásra, mivel nem akartam maszkban mászkálni a tömegközlekedési eszközökön. Ez a szokásom azóta is megmaradt, ilyen formán javítottam az egészségi állapotomon is.
3. Hányan éltetek 2020. tavaszán egy háztartásban? Mesélnél a családot felépítéséről?

4-en éltünk és élünk azóta is 1 háztartásban. Nagymama, férj, feleség felnőtt gyerek. Nagymama a földszinten, többiek a tetőtérben. Emiatt amikor bekerült a családba a betegség szép sorban mindenki elkapta. Először én aztán feleségem, anyám, végül a gyerek.

4. Hogyan hatott a családra az összezárttság? Mit tapasztaltatok, több volt a konfliktus, vagy éppen összetartóbbak voltatok?

A home office időszakban a feleségemnek is abba kellett hagynia a vállalkozását (masszőr) a kormányrendelet miatt, illetve az egyetemi oktatás is szünetelt, online órák voltak. Emiatt valóban volt összezárt időszak, ami több konfliktushoz vezetett, bár a lakásunk nem túl kicsi, mindenki tudott önállóan létezni egy szobában, ha akart, vagy kimehetett a kertbe, ha ahhoz volt kedve. Emiatt az

összezártság elfogadható volt, nem okozott lelki defektet hosszútávon senkinek. Anyám a koránál fogva amúgy sem mászkál már sehová.

5. Hogyan alakult az otthoni munkavégzés és a gyermekek gondozása a karanténnak köszönhetően?

Karanténba akkor kerültem, amikor ténylegesen beteg voltam együtt a feleségemmel. Olyan rosszul voltam, hogy nem tudtam volna akkor sem dolgozni, ha akarok. Mint előbb említettem a home office-t nem tartom jó és hatékony munkavégzési módszernek, de azt hozzáteszem, hogy évekig volt otthon az irodám és már akkor beleutáltam ebbe a műfajba. Szerintem én nem vagyok egy ilyen magányos farkas lelkületű ember, aki ezt szeretné, szeretek másokkal nem csak virtuálisan is kommunikálni. Az idő ólomlábon járt, utáltam, hogy emailben kapok feladatot, telefonálgatni kell, sokszor komplikáltabb valamit elintézni, mint az irodában, illetve ez a munka, amit végzünk szükségessé teszi, hogy kint legyünk terepen, egy beruházást nem lehet karosszékből managelni. Gyereket már nem kell gondoznom mivel akkor már 19 éves volt, amikor a járvány elkezdődött, így a kérdés második része tárgytalan.

6. Felmerültek-e új szokások vagy tevékenységek a járvány során?

Biciklizés, sport tevékenység fokozása, mind az én mind a feleségem és lányom részéről is.

7. Vannak-e olyan pozitív vonatkozások, amelyek javították a család dinamikáját?

Az előző pontban megfogalmazottak szerint.

8. Hogyan hatott a járvány a családod gazdasági helyzetére?

Roszul érintette a családot, mivel a feleségemnek több hónapra fel kellett függesztenie a tevékenységét, viszont jól jött, hogy a kormány felfüggesztette az adófizetési kötelezettségét.

9. Szeretnél még valamit megosztani arról, hogy a családdal a járvány során milyen tapasztalatokat szereztek?

Általában rontott az egészségi állapotomon a betegség, vannak mai napig utóhatásai, a feleségemnek post covid tünetei voltak, amivel orvoshoz kellett menni. Mai napig nem vagyok az az ember, aki a járvány előtt voltam, sokat romlott az idegeim állapota, hangulatingadozásaim vannak, sokat fáj a fejem stb amit ennek tulajdonítok, és ez visszahat a családtagjaimmal való kapcsolatomra

is, hamar elpattan a cérna. A családom a járvány előtt is megbízható és összetartó volt, ilyen értelemben ez nem változott.

5.sz. melléklet: 3. interjú – Anya1

1. Mesélj arról, mit érzett akkor, amikor először meghallottad a kormány bejelentését arról, hogy elrendelik a vészhelyzetet és bevezetik a karantén intézkedéseket?

Pár nappal korábban már a kollégákkal beszéltünk a lehetőségéről, hogy nálunk is bevezetik. Mivel tanár vagyok, sok gyerekkel találkozom naponta, én vártam, hogy megtörténjen. Bár vicces volt a reggeli beszéd a nem dolgozó tanárokról, de aztán estére valamiért megváltozott a kormány hozzáállása.

2. Megváltoztatta a járványhelyzet a munkavégzésednek a helyszínét vagy módját? Megváltoztatta, reggeltől estig ettől kezdve a gép előtt ültem és tartottam a z órákat. Nagyon furcsa volt, hogy nem látom a gyerekek reakcióit, mert hiába volt bekapcsolva a kamera, a metakommunikáció nem nagyon jön át. Azt gondoltam az elején, hogy könnyebb lesz, mert nem kell utazni, de nem így lett. Folyamatosan néznem kellett, megcsinálták a kiadott munkákat, mert volt olyan érzésem, hogy sok mindennel (mással is) foglalkoznak nap közben.

3. Hányan éltetek 2020. tavaszán egy háztartásban? Mesélnél a családot felépítéséről?

Hárman. Apa, anya gyerek. Nukleáris család, a nagyobb gyerekeim már nem laktak itt. Összességében a fiammal voltunk otthon ketten. Nincs mit mesélnem a család felépítéséről.

4. Hogyan hatott a családra az összezárttság? Mit tapasztaltatok, több volt a konfliktus, vagy éppen összetartóbbak voltatok?

Mivel ketten voltunk otthon leginkább, és nem egy térben – én lent, a gyerekem fenn az emeleten, így különösebben nem zavartuk egymást. Amikor a férjem is itthon volt, az nehezebb volt, mert mindketten online dolgoztunk, és nem annyira van hely / engem zavart, hogy őt hallom, és ez nyilván fordítva is így volt. Nem volt több konfliktus.

5. Hogyan alakult az otthoni munkavégzés és a gyermekek gondozása a karanténnak köszönhetően?

Munkavégzés: órarend szerint ment az online órák tartása, ezért délelőtt nem főztem, vagy csak nagyon egyszerű ételeket. Ami jó volt, hogy a fiam is el kezdett főzni (sokszor nem kellett a gép előtt ülnie), ezért unatkozott, + már korábban is

próbált ki új dolgokat, most pedig egy héten 1 napot bevállalt. sok finomat ebédeltünk. A férjem is 1 napot vállalt + rendeltünk is. A többi munka (takaitás, vasalás a szokásos módon történt, ahogy eddig).

6. Felmerültek-e új szokások vagy tevékenységek a járvány során?

Ezt az előző kérdésben nagyjából megválasoltam. A közös főzés ilyen volt, ebből egyfajta verseny is kerekedett, pontoztuk egymás főztjét és minden hétnek megvolt a maga győztese. Sokat foglalkoztam kertészkedéssel és a férjemmel elkezdtünk futni is.

7. Vannak-e olyan pozitív vonatkozások, amelyek javították a család dinamikáját?

Nem tudom. Azért már elég régen volt, főleg az első alkalom (a második már gördülékenyebben ment, mindenki tudta mire számíthat). Szóval a dinamika nem változott.

8. Hogyan hatott a járvány a családot gazdasági helyzetére?

Az anyagi helyzetünk nem lett rosszabb semennyivel. Nyilván nem is lehetett annyit költeni, mert otthon voltunk.

9. Szeretnél még valamit megosztani arról, hogy a családdal a járvány során milyen tapasztalatokat szereztek?

Amit akkor nagyon rosszul éltem meg, hogy a diákjaimmal nem találkozhatok, hogy a tizenévesek otthon ülnek / fekszenek, és azt csinálják, amit mi felnőttek nem annyira szeretünk. Vagyis folyamatosan a gép előtt. Hogy nem mehetnek együtt sehova, nem beszélgethetnek egymással csak online.

TARTALMI KIVONAT

A dolgozat taglalja a családi formációkat, azok kinézetét, szerepét, családban betöltött fontosságát, tulajdonságait. Leírja a különbözőségeket, a hasonlóságokat, a specializmusokat. Foglalkozik a koronavírusban történt változásokkal a családokban, ezeknek a változásoknak családtagok életében betöltött szerepével. A vírus utáni lehetséges megmaradt változásokról is beszél, ezek jótékony, vagy kártékony szerepéről. Interjúk és kérdőívek segítségével megállapításokat tesz és elemez. Végül az elején feltett hipotézisekre, a megfelelően levont konklúziókkal válaszol.

SUMMARY

The thesis discusses family formations, their appearance, role, importance and properties in the family. It describes differences, similarities, and specialisms. It deals with the changes in families caused by the coronavirus and the role of these changes in the lives of family members. He also talks about possible remaining changes after the virus, their beneficial or harmful role. Makes and analyzes findings with the help of interviews and questionnaires. Finally, it responds to the hypotheses posed at the beginning with the appropriate conclusions.